TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE HABER KAMERAMANLARININ ÇALIŞMA KOŞULLARI

Cemil Gümüş
171105103

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Radyo, Televizyon ve Sinema Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erman Yüce

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran, 2020

TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE HABER KAMERAMANLARININ ÇALIŞMA KOŞULLARI

Cemil Gümüş
171105103
Orcid: 0000-0002-2691-691X

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Radyo, Televizyon ve Sinema Tezli Yüksek Lisans
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erman Yüce

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran, 2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

24/06/2020

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Islak İmza

Öğrencinin Adı ve Soyadı

Cemil Gümüş

Hazırlayan: Enstitü Sekreterliği	Onaylayan: Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ŞEKİL ONAY SAYFASI

maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ŞEKİL ONAY SAYFASI	Doküman No	FR-105
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

13/7/2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Aşağıda bilgileri bulunan lisansüstü öğrencinin tezi şekil yönünden tarafımca incelenmiş ve Enstitüye teslim edilmesi uygun bulunmuştur.

Anabilim Dalı Başkanının Adı-Soyadı ve İmzası:

Yerine Prof. Dr. Selva Ersöz

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

ADI SOYADI	Cemil GÜMÜŞ
ÖĞRENCİ NUMARASI	171105103
e-posta adresi	cemil_gumus@hotmail.com
ANABİLİM DALI	Radyo, Televizyon ve Sinema
PROGRAMI	(X) Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Sanatta Yeterlik
DANIŞMANININ ADI VE SOYADI	Dr. Öğt. Üyesi Erman Yüce
TEZ BAŞLIĞI	Televizyon Haberciliğinde Haber Kameramanlarının Çalışma Koşulları
SAVUNMA TARİHİ	24.06.2020

TEZDE OLMASI GEREKENLER:

İç Kapak	☑ Var ☐ Yok
Jüri Onay Sayfası	☑ Var ☐ Yok
Etik İlke ve Kurallara Uyum Beyanı	☑ Var ☐ Yok
İntihal Raporu	☑ Var ☐ Yok
Teşekkür Sayfası	☑ Var ☐ Yok
Öz (Başlık-Öz-Anahtar Sözcükler)	☑ Var ☐ Yok
Abstract (*Title-Abstract-Key Words*)	☑ Var ☐ Yok
İçindekiler	☑ Var ☐ Yok
Çizelgeler Listesi	☑ Var ☐ Yok
Şekiller Listesi (varsa uygunluğu)	☐ Şekil yok ☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Kısaltmalar Listesi	☑ Var ☐ Yok
Tablolar Listesi (varsa uygunluğu)	☐ Tablo yok ☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Ekler Listesi (varsa uygunluğu)	☐ Ek yok ☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Özgeçmiş	☑ Var ☐ Yok
Sayfa Genişliği	☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Yazı Tipi	☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Referans Kullanımı	☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Kaynakça Yazımı	☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Ekler (varsa uygunluğu)	☐ Ek yok ☑ Uygundur ☐ Uygun Değildir

Onaylayan: Erdem YAZAR
İmza:

Hazırlayan: Enstitü Sekreterliği	Onaylayan: Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

TEŞEKKÜR

Akademik seviyede devam etmemde ısrarcı olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, meslek hayatım boyunca yaşadığım her zorlu anlarda kendisini yanımda hissettiğim canım eşime,

Tezi yazarken, kendisi yoğun olmasına rağmen, sosyal medya üzerinden olsun, yüz yüze görüşmelerde olsun asla desteğini esirgemeyen ve çalışmamda yönlendirmeleriyle hayati dokunuşlar yapan tez danışmanım değerli Dr. Öğr. Üyesi Erman Yüce'ye,

Tez savunmasında yer alan, eleştiri ve önerilerini sunarak teze olumlu katkılarını sunup teze değer katan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Defne Özonur ve Dr. Öğretim Üyesi Hakan Aytekin'e,

Bu çalışmaya ayırdığım zamanın büyük bir bölümü çocuklarımın zamanı sayılır. Onlara ayırmam gereken zamanı bu çalışma için harcadığımdan dolayı çocuklarıma,

Son olarak meslek anlamında, mesleğe çok katkısı olacağını düşündüğüm bu çalışmayı hazırlarken değerli zamanlarını ayırıp, benimle uzun süreler görüşme yapmak zorunda kalan, haber kameramanlığı mesleğine gönül vermiş çok kıymetli meslektaşlarıma,

Sonsuz teşekkürler.

Cemil Gümüş

Haziran 2020

ÖZ

TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE HABER KAMERAMANLARININ ÇALIŞMA KOŞULLARI,

Cemil Gümüş
Yüksek Lisans Tezi
Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Radyo, Televizyon ve Sinema
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erman Yüce
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

1990'lı yıllarda televizyon yayıncılığı alanında devlet tekelinin ortadan kalkması ve sermayenin yayıncılık sektörüne adım atmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni koşullar, televizyon yayıncılığında üretim sürecinin değişmesine yol açmıştır. Üretim sürecinin bütününü etkileyen bu değişim, alanda farklı çalışan gazetecilerin çalışma koşullarını da etkilemiştir. Bu etki nedeniyle sahada haberi bulan, işleyen, görüntüleyen ve yayına hazır hale getirmesinde büyük rolü olan haber kameramanlarının çalışma koşulları da bu süreçte dönüşüm yaşamıştır.

Tez çalışması bu dönüşüm sonucunda Türkiye'deki haber televizyonlarında çalışan haber kameramanlarının çalışma koşullarında yaşadıkları (ailevi, sosyal, yasal, örgütsel, ekonomik, eğitimsel, mesleki, sağlığa dair) sorunları ekonomi politik yaklaşım çerçevesinde ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda ulusal ve yerel televizyonlarda çalışan, her biri 10 yılın üzerinde mesleki tecrübesi olan 17 haber kameramanıyla derinlemesine görüşme yapılmış ve verdikleri yanıtlar analiz edilerek haber kameramanlarının kendi çalışma koşullarına ve sorunlarına ilişkin görüşleri ortaya konmuştur.

Araştırma, televizyon haberciliğinde haber kameramanlarının sosyal haklardan yoksun olarak istihdam edildiklerini, ucuz iş gücü olarak görüldüklerini, ağır çalışma koşullarından dolayı sağlık sorunları yaşadıklarını, esnek çalışma saatlerinden ötürü aile içi problemler yaşadıklarını, teknolojinin ilerlemesinin haber kameramanlarına ek iş yükü getirdiğini, meslektaşlarıyla yaşanan sorunlar nedeniyle örgütlenme konusunda sorunlar yaşadıklarını ve mesleklerine yabancılaştıklarını göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: 1.Medyanın Ekonomi Politiği 2.Televizyon Haberciliği 3. Haber 4. Haber Kameramanlığı.

ABSTRACT

WORKING CONDITIONS OF NEWS CAMERAMEN IN TELEVISION NEWS MAKING SECTOR.

Cemil Gumus
Master Thesis
Department of Radio, Television and Cinema
Radio, Television and Cinema Programme
Thesis Advisor: Asst. Prof. Erman Yüce
Maltepe University Graduate School, 2020

The new conditions that emerged after the disappearance of the state monopoly on the field of television broadcasting in the 1990's and with the stepping of the financial business into the broadcasting sector caused a change in the production process in television broadcasting. This change, which affected the whole production process, also affected the working conditions of journalists who have various tasks in the field. Due to this effect, the working conditions of news cameramen who are efficient actors in finding news in the field, processing it, viewing it and making it ready for broadcasting also experienced a transformation in this process.

This thesis aims to put forward the issues (such as familial, social, legal, organizational, economical, educational, vocational and health related ones) which the news cameramen in Turkey had to confront as a result of this conversion, within the framework of political economy approach. For this purpose, in-depth interviews were made with 17 news cameramen working for national and local televisions (each of them with more than 10 years of professional experience) and upon analizing their answers a vision about their own working conditions and problems was revealed.

Research showed that, news cameramen who work for television journalism are being employed without social rights, are seen as cheap work force, are having health problems due to heavy working conditions, are experiencing family problems due to flexible working hours, and that the progress of technology brings additional workload to them, and that they have obstacles in getting organized due to problems with colleagues, moreover that they become alien to their own profession.

Keywords: 1. Political economy of media 2. Television Journalism 3. News 4. News Cameraman.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ viii
ÖZGEÇMİŞ ix
BÖLÜM 1.GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Amaç 2
1.3. Önem 3
1.4. Varsayımlar 4
1.5. Sınırlıklar 4
1.6. Yöntem 5
BÖLÜM 2. TÜRKİYE'DE TELEVİZYON HABERCİLERİNİN ÇALIŞMA KOŞULLARI 11
2.1. Ekonomi Politik Yaklaşım 12
2.1.1. Medyanın Ekonomi Politiği 16
2.1.2. Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politiği 22
2.2. Sahada Çalışan Habercilerin Çalışma Koşulları ve Yaşadığı Sorunlar 26
2.2.1. Habercilerin Toplumsal, Yasal, Ekonomik Koşulları 26
2.2.2. Habercilerin İstihdama, Mesleki Eğitime, Sağlığa ve Örgütlenmeye İlişkin Sorunları 31
2.3. Sahada Çalışan Televizyon Habercileri 37
2.3.1. Muhabirler 39
2.3.2. Kameramanlar 41
BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR 48
3.1. Haber Kameramanlarının Ailevi ve Sosyal Hayatta Yaşadıkları Sorunlar 48
3.2. Haber Kameramanlarının Meslektaşlarıyla ilişkilerinde Yaşadıkları Sorunlar 53
3.3. Haber Kameramanlarının Eğitim Sorunları 57
3.4. Haber Kameramanlarının Ekonomik Sorunları 64
3.5. Haber Kameramanlarının Yasal Hakları, Özlük Hakları ve Örgütlenme ile İlgili Sorunları 74
3.6. Haber Kameramanlarının Yaşadığı Sağlık Sorunları 79
3.7. Haber Kameramanlarının Meslekî Doyum ile İlgili Sorunları 82
3.8. Haber Kameramanlarına Göre Teknolojinin Haber Üretim Sürecine Etkileri 90
3.9. Yorumlar 93
BÖLÜM 4. SONUÇ 107
KAYNAKÇA 112

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1- Derinlemesine Görüşme Yapılan Haber Kameramanlarının Özellikleri……6

ÖZGEÇMİŞ

Cemil Gümüş

Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	….	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema
Ön Lisans	2016	Atatürk Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi İş Sağlığı ve Güvenliği
Ls.	2011	Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi İşletme
Ön Lisans	2004	Süleyman Demirel Üniversitesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Yayıncılığı
Lise	2000	Aksu Çok Programlı Lisesi/ISPARTA

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
...	Haber Kameramanı / Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
2012	Haber Kameramanı / Kanal A
2007	Haber Kameramanı /Kanal 32
2004	Kameraman ve Kurgucu /Süleyman Demirel Üniversitesi Radyo Tv Merkezi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Midyat, 1982 Cinsiyet: E
Yabancı diller : İngilizce (çok iyi); Arapça (çok İyi)
e-posta : cemil_gumus@hotmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın kimlik bilgilerinden olan problem, amaç, önem, varsayımlar, sınırlıklara ve araştırmanın yöntemine yer verilmiştir.

1.1 Problem

Uluslararası televizyon kanallarında ve haber ajanslarında çalışan haber kameramanlarının kendi tecrübelerine bağlı olarak çalışacakları alanlar bellidir. Sporla ilgili haberlerde, spor alanında tecrübeli haber kameramanı çalışmaktadır. Savaşla ilgili bir alanda, savaş alanında tecrübeli ya da savaş muhabirliği eğitimi almış haber kameramanı çalışmaktadır. Bu çalışma şekli kameramanların kendi alanlarında profesyonelleşmesine olanak tanımaktadır.

Ayrıca yabancı medya organlarında çalışan haber kameramanları gerek aldıkları maaş yönünden gerekse çalışma ortamlarında onlara sağlanan şartlar, televizyonda aldığı konum, örgütlenme hakları, eğitim olanakları, sağlık alanındaki hakları ve kurum içerisinde onlara verilen değer bakımından Türkiye'deki televizyonlarda çalışan haber kameramanlarına kıyasla çok daha iyi konumda oldukları gözlemlenmektedir.

Bu gözlem doğrultusunda çalışma, Türkiye'de televizyon kanallarında çalışan haber kameramanlarının çalışma koşullarını ve yaşadıkları sorunları konu edinmektedir. Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının her konuda ve alanda çalışmaya zorlandıkları, belirli bir alanda profesyonelleşmesine imkân verilmediğine ilişkin yaygın bir görüş bulunmaktadır. Böylesi bir uygulama bir yanıyla televizyon haberciliğinde kalitesiz haber görüntülerinin çekilmesine ve yayınlanmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan profesyonel olarak çalışan haber kameramanlarının televizyondaki konumunu ve habere kattığı değeri düşürmesi açısından sorun oluşturmaktadır. Bu koşullar altında çalışan haber kameramanlarının ürettiği görüntülerin ve haberlerin toplumun düşüncelerini biçimlendirdiği düşünüldüğünde, haber kameramanlarının çalışma koşullarının ve sorunlarının belirlenmesinin ve analiz edilmesinin önemli bir konu olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu görüşten yola çıkarak çalışmada, haber kameramanlarının ekonomik ve siyasal koşullara bağlı çalışmak zorunda kalmalarındaki etkenler, haber kameramanlarının kurumları ile olan ilişkileri, yasal düzenlemelerin iş hayatlarına etkisi, örgütlenme sorunları, teknolojik donanım, iş hayatının aile yaşamlarına etkisi, meslekleri gereği sosyal hayatta karşılaşılan sorunlar, meslek içi sorunlar, eğitim sorunları, ekonomik sorunlar ve mesleki doyum gibi farklı etkenlerin üretim sürecine direkt ve dolaylı etkilerine odaklanılmaktadır. Bu bağlamda haber kameramanlarının çalışma ortamında yaşadıkları sorunların, doğrudan muhataplarının ağzından ifade edilmesini temel alan ve medyanın ekonomi politiğini dikkate alan bir yaklaşımla haber kameramanlarının çalışma ortamlarında karşılaştıkları sorunların yaşamlarına ve profesyonel iş hayatlarına etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2 Amaç

Toplumun düşüncelerinin biçimlenmesinde önemli rol oynayan televizyon yayıncılığında çalışan, spiker, haber müdürleri, yayın yönetmenleri, editörler, muhabirler, kameramanlar ve diğer pozisyonlarda çalışan binlerce kişi çalışma hayatlarında önemli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların tespitini amaçlayan ve böylelikle bu sorunların çözülmesine yönelik adımların atılmasına aracı olmaya aday çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çerçevede tez, televizyonda çalışan haber kameramanlarının eğitimden sağlığa, ekonomiden, mesleki doyuma bir dizi alanda karşı karşıya kaldıkları sorunları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda haber kameramanlarını doğrudan muhatap kabul ederek, onların seslerini duyurmalarına, kendi sorunlarını ifade etmelerini sağlamaya aracı olmayı hedeflemektedir. Çalışmanın bu yolla ulaşmayı hedeflediği bir diğer amaç ise medya çalışanlarının her birinin kendi özgün sorunlarına odaklanan bir bakış açısının akademik alanda yerleşmesine katkıda bulunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda tez 3 temel araştırma sorusuna yanıt aramaktadır:

1- Haber kameramanlarının çalışma koşulları bireysel açıdan kameramanların ailevi ilişkilerini, sosyal hayatlarını, sağlıklarını, mesleki doyumlarını nasıl etkilemektedir?

2- Haber kameramanları çalışma süreçlerinde meslektaşlarıyla ilişkilerina, yasal ve özlük haklarına, ekonomik durumlarına ilişkin ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?

3- Haber kameramanları çalışma süreçlerinde sektördeki eğitim koşullarından (mesleki dahil) ve teknolojik gelişmelerden nasıl etkilenmektedir?

1.3 Önem

İnternetin ortaya çıkışı ile birlikte yaşanan değişime karşın televizyon hala kitle iletişim araçları arasında çok etkili bir konumdadır. Haberleri görüntülü olarak sunan ve daha anlaşılır hale getiren televizyon, günümüzde çok geniş bir izleyici kitlesine ulaşmaktadır. Haber bültenlerinde haberlerin derlenmesi, toplanması ve görüntü ile birlikte sesin işlenmesi aşamasındaki işlemler, özel bilgi birikimi ve donanım gerektirir. Televizyon kanallarının pek çoğu internet ortamlarında da en çok takip edilen sitelere sahiptir ve bu sitelerde yayınlanan görüntülerin de çoğu haber kameramanları tarafından çekilmektedir. Teknolojinin ucuzlaması ve kameraların herkes tarafından ulaşılabilir hale gelmesine karşın haber kameramanlığı profesyonel bir meslek olarak medya alanında hala çok önemli bir yere sahiptir.

Bu çerçeveden değerlendirildiğinde tez çalışması üç başlıkta akademik çalışma anlamında önem taşımaktadır. Birincisi tez, televizyon haberciliğinde sunulan görüntülerin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan ilk görevliler olan haber kameramanlarına odaklanan az sayıdaki çalışmadan biridir. Haber televizyonculuğu mesleğinde görüntüyü üreten ve işleyen haber kameramanlarıdır. Bugüne kadar televizyon ve televizyon haberciliği ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar genel itibari ile üretilecek olan haberlerin konusu, haberlerin içeriği, izleyici kitlesi, habercilik ve yayıncılık etik ilkeleri, yeni medyada habercilik, haberciliğin magazinleşmesi gibi alanlarda sınırlı kalmıştır. Oysaki bütün bu araştırmaların yapılmasına olanak sağlayan, televizyon haberciliğinde üretimi yapan ve arka planda kalan medya çalışanlarını, özellikle de haber kameramanlarını konu alan araştırma sayısı son derece azdır.

Televizyonda haber üretim sürecinde, haberin hazırlanması sürecinde istihbarı bilgilerin değerlendirilmesi, haberin derlenip yazılması, görüntünün, sesin işlenmesi ve haberin yayına hazır hale getirilmesi işlemleri vardır. Bu süreçte haberlerin istenilen kalitede ve hızda üretilmesinde özel bilgi ve becerisi olan medya çalışanlarının rolü çok

büyüktür. Bu tezi önemli kılan ikinci bir özelliği gelişen teknoloji ile birlikte medya çalışanlarının özelde haber kameramanlarının çalışma ortamlarını doğrudan etkileyen unsurları bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koyan bir yapıya sahip olmasıdır. Ülkemizdeki literatür eksikliklerinden biri, haber kameramanlarının çalışma koşullarını araştıran, ortaya koyan incelemelerin sayısının çok az olmasıdır. Bu bağlamda bu çalışma haber kameramanlarının çalışma koşullarını araştıran ve saha çalışmalarıyla bunu derinlemesine irdeleyen az sayıdaki çalışmadan biri olma özelliğini taşımaktadır.

Çalışmada izlenen yöntem, çalışmanın önemine ilişkin üçüncü bir başlığı oluşturmaktadır. Tez kapsamında haber kameramanlarının sorunları ortaya konmaya çalışırken ikincil kaynaklar geri planda bırakılmış ve birincil kaynaklara dayalı bir araştırma yapılmıştır. Bu kapsamda doğrudan haber kameramanlarına ulaşılmış ve onların birinci ağızdan kendi çalışma hayatlarındaki sorunlarını dillendirmelerine imkân tanınmıştır. Medya alanında yapılan çalışmaların önemli bir kısmında ürünler üzerinden araştırmacıların kendi değerlendirmelerine dayalı sonuçlara ulaşılırken tez çalışması, doğrudan konunun muhataplarına ulaşması ve onların kendi sorunlarını tarif etmelerine imkân tanıması nedeniyle önem taşımaktadır.

1.4 Varsayımlar

Çalışmada Türkiye'de televizyon haberciliği alanında çalışan haber kameramanlarının Türkiye'nin genel ekonomik, siyasal vd. koşullarının ve özel olarak medyanın içinde bulunduğu koşullar itibarıyla çeşitli sorunlar yaşadıkları varsayılmaktadır. Tez bu kapsamda haber kameramanlarının yaşadıkları sorunları en net biçimde yine haber kameramanlarının anlatabileceğini düşüncesine dayandırılmış ve haber kameramanlarının bu doğrultuda kendilerine sorulan sorulara verdikleri yanıtlarla içtenlikle hissettiklerini, düşündüklerini açıkça paylaştıklarını varsaymaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

Türkiye'de medya sektöründe çalışan pek çok kameraman türü olmasına karşın tez, televizyon haberciliğinde sahada çalışan haber kameramanları ile sınırlandırılmıştır. Türkiye'deki haber kameramanları özelinde çok fazla araştırma yapılmadığı için çalışma sınırlı bir literatüre dayalı olarak gerçekleştirilmiş, sınırlı sayıda kitap, makale ve tez vb. araştırma kaynaklarına ulaşılmıştır. Teze başlarken dünyada ve Türkiye'de çalışan haber kameramanları bazında çalışma yapılması hedeflenmiş ancak zaman

kısıtlılığı, çeviri sorunları ve özellikle yabancı kameramanlara erişim zorluğundan dolayı konu daraltılarak Türkiye'deki televizyon haberciliğinde çalışan haber kameramanları ile sınırlandırılmıştır. Bunun sonucunda televizyon haberciliğinde çalışan çok sayıda haber kameramanlarıyla iletişim kurulmuş ancak zaman ve mekân (ve salgın koşulları) sorunundan dolayı sınırlı sayıda haber kameramanıyla görüşme yapılabilmiştir.

1.6 Yöntem

Tez çalışması 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde medyanın ekonomi politiği yaklaşımı çerçevesinde Türkiye'deki medya ortamı ve bu ortamda çalışan habercilerin genel durumlarıyla ilgili bir çerçeve sunulmaktadır. Bu bölümde ara başlıklarla sahada çalışan habercilerin yasal, iktisadi, toplumsal ve siyasal konumları, habercilerin iş kanunlarına göre çalışma şekli, çalışma süreleri, ekonomik durumları, mesleki eğitim düzeyleri ve örgütlenme sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde tez kapsamında yapılan saha araştırmasına yer verilmiştir. Bu saha araştırmasında Türkiye'de ulusal ve yerel televizyonlarda çalışan tüm haber kameramanları araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının tümüne ya da önemli bir kısmına dair bir veri/sayı bulunmadığından tez kapsamında örneklem oluştururken kartopu örneklem tekniğinden yararlanılmıştır. Kartopu tekniği dışında ulaşılabilen kameramanlarla birlikte, Türkiye'de ulusal televizyonlarda ve yerel televizyonlarda çalışan haber kameramanları arasından 10 yıl ve üzeri profesyonel olarak çalışmış toplam 17 haber kameramanına ulaşılmıştır.

Araştırmanın örneklemini (ikisi yabancı) 10 yıl ve üzeri profesyonel olarak çalışmış toplam 17 haber kameramanı oluşturmaktadır. Bu kameramanların her biri şeffaflık ilkesine riayet ederek görüşme esnasında isimlerini vermekten kaçınmamışlar, aralarından yalnızca birisi gizliliğini korumak istemiştir. Tezde görüşme yapılan kameramanların çalışma koşullarıyla ilgili görüşlerine yer verilirken katılımcıların güvenliği ve özel hayatın gizliliği ilkesi göz önüne alınarak katılımcıların isimlerine yer verilmeyip kameraman yerine (Kam) kodu kullanılmıştır. Sahada haber kameramanlığı yapanları temsil anlamında belirlenen örneklemin tümü, sektördeki orana yakın olarak, erkektir.

Tablo 1- Derinlemesine Görüşme Yapılan Haber Kameramanlarının Özellikleri

Numarası	Yaşı	Tecrübe/Yıl	Eğitimi	Medeni Durumu
Kam-1	38	22-Yıl	Lise	Evli
Kam-2	38	15-Yıl	Yüksekokul	Ayrı
Kam-3	45	25-Yıl	Ön Lisans	Evli
Kam-4	45	25-Yıl	Lise	Evli
Kam-5	36	15-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-6	43	26-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-7	38	15-Yıl	Üniversite	Bekâr
Kam-8	39	15-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-9	45	25-Yıl	Lise	Evli
Kam-10	45	24-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-11	70	45-Yıl	Lise	Evli
Kam-12	49	29-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-13	47	25-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-14	50	30-Yıl	Üniversite	Evli
Kam-15	42	17-Yıl	Üniversite	Bekâr
Kam-16	38	19-Yıl	Ön Lisans	Evli
Kam-17	47	23-Yıl	Üniversite	Evli

Çalışmada televizyon gazeteciliği alanında farklı kurumlarda çalışan haber kameramanlarıyla yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmış ve ikisi yabancı olmak üzere toplam 17 haber kameramanıyla görüşme yapılmıştır. Yabancı uyruklular ile yapılan görüşmelerin ilki Belçika'nın Brüksel kentinde Fransız uyruklu bir haber kameramanıyla yapılmıştır. İkinci görüşme ise Arjantin'de Buenos Aires'de Hollandalı bir kameraman ile yapılmıştır. Geriye kalan 15 görüşmenin tamamı Türkiye'de Türk uyruklu haber kameramanlarıyla yapılmıştır.

Ele alınan çalışmada niteliksel araştırmanın bir türü olan, alan araştırması yapılarak veri toplanmıştır. Alan araştırması uygulamalı bir araştırma tekniği olup sahada yapılması gerekmektedir. Çalışmada Türkiye'de televizyon haberciliğinde çalışan haber kameramanlarının çalışma koşullarına dair bilgiler elde etmek ve sahada çalışan kameramanların mesleklerini icra ederken yaşadıkları sorunları ortaya koymak amacıyla veri toplama yöntemi olarak niteliksel araştırma tekniklerinden ''derinlemesine görüşme'' tekniği kullanılmıştır. Buna göre fiili olarak çalışmaya devam eden, farklı haber kanallarında her biri on yılın üzerinde meslek deneyimi olan 17 haber kameramanıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Türkiye'de haber kameramanlarının çalışma koşulları ve yaşadıkları sorunları ortaya koymak üzere, yapılan derinlemesine görüşmelerde haber kameramanlarına aile hayatlarını ve sosyal hayatta yaşadığı sorunları, eğitim sorunlarını, ekonomik sorunlarını, yasal haklarını, özlük haklarını ve örgütlenme sorunlarını, sağlık sorunlarını ve meslektaşları ve kurumlarıyla yaşadıkları sorunları ele alan 8 ana başlıkta sorular yöneltilmiştir. Sorular sınıflara ayrılarak gruplandırılmıştır.

Bu gruplar; haber kameramanlarının ailevi ve sosyal hayatta yaşadığı sorunlar, haber kameramanlarının meslektaşlarıyla arasında yaşadıkları sorunlar, haber kameramanlarının eğitim sorunları, haber kameramanlarının ekonomik sorunları, haber kameramanlarının yasal haklar, özlük hakları ve örgütlenme ile ilgili sorunları, haber kameramanlarının yaşadığı sağlık sorunları, haber kameramanlarının mesleki doyum ile ilgili yaşadıkları sorunlar ve teknolojinin haber kameramanları mesleğine etkileri. Sorunlara yönelik her başlığın altında birbirinden farklı sorular belirlenmiş ve

görüşmeler bu sorular üzerinden devam etmiştir. Başlıklar hâlinde belirtilen gruplara ait alt sorular ise şu şekildedir:

1- Haber Kameramanlarının Aile Hayatında ve Sosyal Hayatta Yaşadığı Sorunlar

Mesleğinizin aile hayatına, aile hayatınızın da mesleğinize yansımalarından bahseder misiniz? Özellikle savaş ve çatışma bölgelerinde görev almanın aile hayatınıza ve psikolojinize etkilerinden söz eder misiniz? Mesleğiniz sosyal hayatınızı nasıl etkiliyor? Sosyal çevrenizin ve ailenizin mesleğinize bakış açısı nedir?

2- Haber Kameramanlarının Eğitim Sorunları

Eğitim hayatınızdan bahseder misiniz? Neden Haber kameramanlığı mesleğini tercih ettiniz? Çalışma ortamları haricinde haber kameramanlarının mesleki gelişimleri için herhangi bir çalışma ya da oluşum var mı? Kurumunuzun eğitim anlamında mesleki gelişim programı ya da eğitim programı oldu mu? Genel olarak haber kameramanlarının eğitim seviyesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

3- Haber Kameramanlarının Ekonomik Sorunları

Kurumunuzda aldığınız ücreti nasıl değerlendiriyorsunuz? Gazetecilik mesleğinde ve kameramanlık özelinde düşünüldüğünde verilen ücretleri yeterli buluyor musunuz? Uluslararası kanallarda çalışan haber kameramanlarına kıyasla aldığınız ücreti ve sosyal haklar arasındaki farkları açıklar mısınız? Bu farkları nasıl değerlendiriyorsunuz? Kanunen yapılması gereken zamlar sizlere her yıl yansıtılıyor mu? Yansıtılmıyorsa hakkınızı nasıl arıyorsunuz? Bütün medya kuruluşlarında bu konudaki genel durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Genel olarak aldığınız maaş, aile hayatınızı ve sosyal hayatınızı nasıl etkiliyor? Olumlu ve olumsuz taraflarını açıklar mısınız?

4- Haber Kameramanlarının Yasal Haklar, Özlük Hakları ve Örgütlenme ile İlgili Sorunları

Mesleğinizi yaparken kanunların size sağlamış olduğu yasal haklardan yararlanabiliyor musunuz? Kurumunuzda Basın Kanunu'na tabi mi çalışıyorsunuz? Basın Kanunu'nun size verdiği haklardan yararlanabiliyor musunuz? Herhangi bir sendika üyeliğiniz var mı? Kurumunuz ile yaşadığınız sendikal sorunlar var mı, varsa nelerdir? Türkiye'deki işsizlik sorunu düşünüldüğünde, haber kameramanları bazında

durum nedir? Sektördeki işsizliğin nedenleri sizce nelerdir? Ulusal ve uluslararası kanallarda haber kameramanı olmanın ekonomik, politik ve sosyal açıdan farkları nelerdir?

5- Haber Kameramanlarının Mesleki Doyum İle İlgili Yaşadıkları Sorunlar

Haber kameramanının tanımını yapar mısınız? Haber üretiminde kameramanın rolü nedir? Habere doğrudan ya da dolaylı etkileri varsa nelerdir? Haber kameramanının kurum içindeki konumu nedir? Mevki bakımından, kurumda bir sıralama yapılırsa sizce kameraman kaçıncı sırada bulunur? Bu kıyaslamalarda ortaya çıkan farklar göz önünde bulundurulduğunda farkların nedenleri sizce nelerdir?

6- Haber Kameramanlarının Yaşadığı Sağlık Sorunları

Haber kameramanlarının yaşadığı sağlık sorunları nelerdir? Bu sorunlar meslek hayatınızı nasıl etkiliyor? Bu güne kadar mesleğinizden dolayı bir hastalığınız oldu mu? Meslek hastalıklarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce mesleğinizi icra ederken hastalandığınızda kurumunuzun size bakış açısı nasıl olur? Sizce meslek hastalıklarını minimize etmek için yapılması gerekenler nelerdir?

7- Haber Kameramanlarının Meslektaşları ve Kurumları Arasında Yaşadıkları Sorunlar

Haber kameramanlarının kurumları ile yaşadığı en büyük sorunlardan bahseder misiniz? Yeni mezun olmuş kameramanların mesleğe ya da sektöre etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz? Tecrübeli ve profesyonel haber kameramanlarının, genç ve mesleğe yeni başlayan kameramanlara bakış açısı nasıldır? Kurumların bakış açısıyla, sizce yöneticiler hangi kameramanlarla çalışmayı tercih eder, profesyonel ve tecrübeli mi yoksa mesleğe yeni başlayan, tecrübesi olmayan kameramanlar ile mi? nedenleriyle birlikte açıklar mısınız? Haber kameramanları arasındaki ücret farklarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu farkların mesleğe ya da sektöre yansımaları nasıl oluyor? Haber kameramanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Basın sektöründe tekelleşmenin çalışanlara etkisi var mı? Ulusal ve uluslararası kurumların arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirirsiniz? Haber sektöründe muhabir ve kameramanlar arasındaki ilişkiler nasıldır?

8- Teknolojinin Haber Kameramanları Mesleğine Etkileri

Teknolojinin mesleğinize etkilerinden bahseder misiniz? Mesleğinizin teknoloji ile olan bağlarından söz eder misiniz? Kişisel gelişiminizi nasıl düzenliyorsunuz?

Yapılan görüşmelerin her biri 30 dakika ile 60 dakika arasında sürmüş ve yüz yüze yapılmıştır. Görüşmeler başlamadan önce ses kaydı ve yapılan görüşmelerin çalışmada kullanılması için katılımcıların izni istenmiştir. Yapılan görüşmelerin bazıları ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş bazıları ise not tutma yöntemiyle kayıt altına alınmıştır. Yabancı uyruklu katılımcılar ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşme dili İngilizce ve Arapça olarak seçilmiştir. Katılımcı haber kameramanları soruların bazılarına kısa bazılarına görece daha uzun yanıtlar vermiştir. Bu cevaplar tekrar tekrar okunarak tezin amaçları doğrultusunda önem arz eden kısımları araştırmanın bulgu kısmında değerlendirilmiş, tam metni ise ek olarak değerlendirilmek üzere jüriye ayrıca sunulmuştur.

Yapılan görüşmeler çözümlenmiş, derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler önce deşifre edilerek bilgisayar ortamında metne dönüştürülmüştür. Toplanan yanıtlar soru temelli olarak yatay bir şekilde bir araya getirilmiştir. Ardından çalışma kapsamında belirlenen ana başlıklar altında haber kameramanlarının görüşleri analiz edilmiştir. Analiz çerçevesinde kameramanların verdikleri yanıtlar ortaklaşan ve farklılaşan yönleriyle değerlendirilmiş, anlatımı güçlendirmek amacıyla verilen yanıtları temsil eden, çarpıcı yanıtlar metin içinde sunulmuştur.

BÖLÜM 2. TÜRKİYE'DE TELEVİZYON HABERCİLERİNİN ÇALIŞMA KOŞULLARI

Türkiye'de televizyon alanında çalışan habercilerin ve haber kameramanlarının çalışma koşulları kapitalist toplumsal yapılanmanın ve onun işleyişinin belirlediği çerçeve içinde şekillenmektedir. Ancak bu noktada kapitalizmin tüm ülkelerde aynı koşullarda işlemediği, tarihsel, ekonomik, siyasal pek çok faktör nedeniyle her ülkede kapitalist yapılanmanın farklı biçimlerde, türlerde işlediğini, yaşandığını da dikkate almak gerekmektedir. Bir diğer önemli nokta da özellikle medya gibi sektörlerde kapitalizmin klasik işleyişinden farklı mekanizmaların varlığının unutulmaması gerektiğidir.

Dünya ekonomisinin her sektöründeki işgücü gibi medya çalışanları da editöryal bütçeleri kesen, işleri daraltan, iş yasalarına uymayan, sendikal örgütlenmeleri geriletme çabası içinde olan, kâr arayışındaki işverenlerin baskısı altındadır. Gazetecilik alanında çalışanlarının beklenti ve endişe içinde yaşadığı kötü ücret ve çalışma koşulları, medya içindeki bozulmayı hızlandırmakta, çalışanların ekonomik, sosyal haklarını, sendikal örgütlenme haklarını daha da zayıflatmakta ve mesleki sorunları ağırlaştırmaktadır.

Dünyada sendikal örgütlenmeye en çok yönelen işçi grupları arasında yer alan gazeteciler, özlük hakları ve çalışma standartları konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır. Avrupa'da her gazetecilik sendikasının ana kaygısı, öncelikle iş güvencesi ve çalışmayla ilgili daha önce garanti altına alınan haklarını kaybetmektir (Seçkin, 2004: 111). Türkiye'de de son yirmi yıldır meslek profesyonellerinin ekonomik ve sosyal haklarını savunma araçları zayıflamış, özlük hakları konusunda uygulamalar çalışanların aleyhine güçlenerek devam etmiştir.

Türkiye'de 12 Eylül ve devamında değişen, dönüşen süreç, basını hâkim siyasal otorite ile uyum içerisinde çalışmaya zorlamış ve her iki kurum arasındaki bağ giderek güçlenmiştir. Söz konusu dönemle başlayan süreçte, sermaye sahiplerinin sektörde daha fazla söz sahibi olması ve gelişen teknolojiyle birlikte diğer iş sahalarını da doğrudan etkileyen kredi gereksinimleri, gazetecileri de iktidarla yakınlaştıran etkenlerden birisi olmuştur. Sektördeki patronların "kâr" problemini yayın hedefleri arasında ilk sıraya

koymaları da süreci tetikleyen unsurlardandır (Arslan ve Arslan, 2016: 183). Yeni tür gazetecilik bu şartlar altında gelişmiş ve çalışma ortamı da doğal olarak bunlardan beslenmiştir. Medya patronlarının yanı sıra çalışanlarının da zorunlu olarak "kâr" faktörünü ön plana çıkarması, sektörde mülkiyet anlayışının değişiminden meslek eğitimine kadar bakış açılarının dönüşmesine neden olmuştur. Bu dönüşüm etik sorunlar ortaya çıkaran bir dizi tartışma başlığının da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda gazetecilerin çalışma ortamını da kapsayan etik problemleri 2 bağlamda değerlendirebiliriz. İçsel Faktörler, bireylerin menfaatlerini düşünmeleri, ekonomik fayda, etnosentrik bakış, haberde doğruluk, eleştiri sınırının açılması, eğitim eksikliği, prim sistemi, haber ve yorum ayrımının yapılması. Dışsal Faktörler, mülkiyet probleminden kaynaklanan sorunlar, medya patronlarının değer yargıları, gelir baskısı, ombudsmanlık sisteminden kaynaklanan sorunlar, haber kaynaklarının güvenilirlik seviyesi, mevcut toplumdaki değer yargıları ve eğilimler, basın kurumunun politikaları, sendikal sorunlar (Karaduman, 2017:28). Bu tartışma başlıklarının Türkiye'de medya alanındaki yansımalarını analiz etmek üzere medya alanını da içeren bütüncül bir bakış açısı sunması nedeniyle ekonomi politik yaklaşım önemli ve işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.

2.1 Ekonomi Politik Yaklaşım

Tarihsel süreç içerisinde hayatta kalabilmek için güvenliklerini ön planda tutan insanlar, bu sayede toplu yaşama ve toplu hareket etme gerekliliğini benimsemişlerdir. Toplumsal yaşam süreci içerisinde insanlık üretim tarzına göre çeşitli biçimlerde adlandırılan dönemlerden geçmiştir. Her dönemde toplum içindeki ilişkiler farklı bir kümelenmeyi, sınıflandırılmayı da beraberinde getirmiş, süreç içinde oluşan "toplumsal sınıflar ilkel komünal, köleci, feodal ve kapitalist oluşumlardan geçmiştir" (Yaylagül, 2006: 9). Toplumdaki bu farklılıklar, toplumu toplumsal açıdan ayrıcalıklı ve zengin sınıflar, yoksul sınıflar, egemen ve egemenlik altındaki sınıflar olarak bölmüş ve karşıt sınıflardan oluşan bir yapıya dönüştürmüştür. Bu çerçevede, ekonomi politik, tarihsel süreç içerisinde üretimin ve değişimin, bölüşüm ve tüketimin incelenmesini merkeze almaktadır. Genel bir tanımlamayla insanların maddi varlıklarını devam ettirebilmesi için gereken araçların üretimini ve yapısını inceleyen bilim dalı ekonomi politik olarak adlandırılmaktadır. (Yaylagül, 2006: 123).

Tarihsel maddeciliğin önermesine göre insan biyolojik bir canlıdır ve iş gücü ile materyali oluşturmak zorundadır. Yani üretimi iş gücü ile yapmaktadır. Tarihsel olarak doğal iş gücü ilişkileri üretimin gelişmesiyle analiz edilmesi daha zor olan bir konuma kaymıştır. Üretimde artı değer ancak insanın farklı biçimde üretime katılmasıyla belirlenir. Bu önermeye göre üst yapı ve insan ilişkileri somut üretime bağımlı ve onun tarafından şekillendirilmiştir. (Akt: Coşkun, 1979:126). Kapitalizm bir yandan emeği, değişim değeri olan para gibi soyut bir kavrama bağlamış bir yandan da değişim değeri olarak her şeyi meta haline indirgemiştir. Bu dönüşümde kapitalizm mülkiyetleri ellerinde bulunduranların karlarını yükseltmek amacıyla meta haline getirilen iş gücünü zaman ekonomisiyle bütünleştirmiştir. Bir üretim yerinin üretim kapasitesi ne kadar yüksekse üretimin birim başına maliyeti zıt orantılı olarak düşmektedir. Bunun sayesinde işletmenin kar oranı ve rekabet gücü artacaktır.

Marx'a göre emek gücü ''bir insanda var olan ve herhangi bir türde bir kullanım değeri ürettiği zaman kullandığı zihinsel ve bedensel kabiliyetlerin toplamıdır''(Akt: Wayne, 2009:23). Sermayeyi tanımlayan ve ona emek gücünden ayrılmaz bir durumda olan bedene iş günü boyunca sahip olma ya da kontrol etme imkânı veren de üretim araçlarının (toprak, aletler, hammadde) mülkiyetidir. İşçinin günün kendisi için çalıştığı kısmın, en azından emeğiyle kazandığı değer kadarının kendisine ücret olarak geri ödendiği görülmektedir. Ancak iş gücünün bir kısmında sermaye için çalışmakta ve bunun bedeli alınmamaktadır. Çünkü emek gücünün hayatta kalmak ve üremek için kendine gerekli olandan fazla değer oluşturmak gibi bir özelliği vardır. Bu değere de artı değer denmektedir. Emeğin ürettiği metalarda vücut bulan bu değerdir. (Akt: Wayne, 2009: 25)

Marksist yaklaşıma göre toplumsal varlığın ve gelişmenin temeli olan emek ve üretimle tamamlayıcı bağlantıları nedeniyle sınıf birinci derece önemlidir. Bu yüzden Marksist yöntembilim ve toplumsal bilinçlenme eleştirisi açışından kesinlikle merkezi öneme sahip olduğu söylenebilecek bir kavram varsa, bu sınıftır. Genel olarak ana akım sosyoloji, sınıf tanımı açısından meslek, gelir, eğitim ve tüketim kalıplarını kilit ölçütler olarak kullanarak sınıfı bir dizi katman olarak sunar. Toplumsal üretim ilişkileri (Wayne, 2009:19) bu üretim ilişkilerine odaklanan Marksist yaklaşım üretim araçlarını

elinde tutan işveren ile emeğini satarak yaşamını devam ettiren emekçiler arasındaki ilişkileri açıklamak için sınıf kavramını kullanır.

Braverman'a göre ister para, ister mal, isterse üretim araçları şekli ne olursa olsun, sermaye emektir. Kapitalistler tarafından ele geçirilen ve daha fazla sermaye elde etmek için kullanılan ve üretim döngüsünün önceki evrelerinin vücut bulmuş hali olan geçmişte harcanan emektir. Ayrıca kapitalistler tarafından üretim sürecini başlatmak için satın alınan canlı emek olarak da emek sermayedir (Coşkun, 2008:345). İş gücünün sermayenin kontrolüne verilmesi, işçi sınıfını sermayenin yaşayan bir parçası haline getirmektedir. Emeğiyle bütün sermayeye artı değer katarak fazlalık sağlayan süreci harekete geçirecek parçası olan işçi sınıfı, bu haliyle sistemin işlemesinin temel unsuru haline gelmektedir.

Sınıf, toplumsal ve iktisadi konum belirtir ve sınıflar arasında uzlaşmaz bir ilişkinin varlığına vurgu yapar. Yukarıda da belirtildiği gibi sınıfın Marksizm'e göre temel gerçek noktası toplumsal ilişkiler ve üretim ilişkileridir. Marksizm sınıf çatışmalarında dikkati kapitalist sınıfa çekmektedir. Kapitalist sınıflara odaklanmak ise bir sınıf olarak eylemliliklerinin dünyayı kendi çıkar ve doğrularına göre düzenleme ve biçimlendirme tarafındaki bilinçli çabalarının üzerinde durmak anlamına gelir. Ama kapitalistler aynı zamanda bir manada ‘‘sermayenin kişiselleşmesidir’’. Çünkü onlar bile belirlediği kurallara uymak ve onlara göre hareket etme durumunda kalmaktadır. Bu mantığın iki ana özelliği vardır. Kar maksimizasyonu sağlama güdüsü ve rekabettir (Akt. Wayne, 2009:24). Bu iki amaç doğrultusunda sermayenin belirlediği piyasa koşullarına kapitalistlerin kendileri de uymak durumunda kalmaktadır. Bu çerçeve ve koşullar içerisinde kapitalistler sermayelerinin karşılığını almak ve karlarını maksimum seviyeye çıkarmak için daha fazla sermaye, daha fazla güç ve rakipleri karşısında daha fazla avantaj sağlamayı istemektedirler.

Kapitalist üretim, değişim ilişkilerini, metayı ve parayı gerektirir. Ama bunun esas özelliği emek gücünün alımı ve satımıdır. Bu amaçla üç temel koşul toplum nazarında genellik kazanır.

1: İşçiler üretimin sürdürülmesini sağlayan araçlardan uzaklaştırılırlar ve bu araçlara yalnızca emek güçlerini başkalarına satarak ulaşabilirler.

2: İşçiler, emek güçlerini elden çıkarmalarını engelleyen, serflik ya da kölelik gibi yasal sınırlamalardan özgürleşmişlerdir.

3: İşçinin istihdam edilmesinin amacı işverene yani kapitalist olarak işlev gören kişiye ait olan bir birim sermayenin genişletilmesi biçimine dönüşür.

O halde emek süreci iş gücünün işçi tarafından işverene satıldığı ve işveren tarafından satın alındığı koşulları yöneten bir sözleşme ya da anlaşma ile başlar (Braverman, 2008:77). İşçi bir anlaşmayı ya da sözleşmeyi, toplumsal koşulların kendisine, hayatını kazanması için başka bir yol sunmadığı için imzalar ve kabul eder. Kapitalistler bu emek sürecindeki anlaşma ile bir birimlik üretim için ne kadar emek gücü gerektiğini, hangi üretim araçlarının ve ne şekilde kullanılacağını, bu ürünü üretmek için ne kadar süreye ihtiyaç duyduğunu belirterek işçiye kabul ettirir. İşçinin başka bir şansı olmadığı için bunu reddetme seçeneği olmamaktadır.

Marx'ın yazdığı gibi sermaye, metaları ve metaların ucuzlaştırılması yoluyla bizzat işçinin kendisini ucuzlaştırmak için, emeğin üretkenliğini yükseltmeye yönelik içsel bir dürtüye ve devamlı bir eğilime sahiptir. Bu süreç yeni teknoloji ve bilimsel yönetim ilkelerini emek sürecine uygulanabilirlik, işi onu oluşturan parçalarına ayırarak işçileri vasıfsızlaştırarak, kavramayı uygulamadan ayırarak ve işi yönetimin denetimine sokarak gerçekleştirir (Braverman, 2008:55). Bu süreçte sermaye işsiz kalmış insanları yedek işgücü olarak kullanmak gibi bir avantaja da sahiptir.

Emek ve sermaye kapitalist toplumun zıt kutupları gibidir. Bu kutupsal karşıtlık, her bir işletmenin içinde başlar ve sosyal yapıya hakim olan devasa bir sınıfsal ikilik halinde ulusal ve hatta uluslararası ölçekte gerçekleşir (Braverman, 2008:345). İş gücünün kullanımı emek sahibinin kendi yaşam tercihidir. Oysa kapitalizmde emek gücünü satarak denetimi sermayeye bırakır. Bu görüşe göre iş gücünü oluşturan emek sahibi insanın, kas ve beyin gücü emeği ile değişim değerleri sermayenin kontrolüne geçerek sermaye oluşumun bir parçası olmaktadır. Emek gücünü kapitalistlerin kullanma şekli emeği metalaştırmıştır. Kullanım biçimi artık onları satanların ihtiyaç ve arzularına göre değil, aslında sermayelerini büyütmek isteyen işverenler olarak emek gücünü satın alanların ihtiyaçlarına göre örgütlenir. Böylece metalaşan emeği ucuzlatmak, sermayenin çıkarlarını korumaktadır.

En yaygın emek gücü ucuzlatma biçimi Babbage ilkesine, yani emek gücünün en basit kısımlarına ayrılmasına dayalı bir tarzdır. Kapitalist üretim tarzı kendi ihtiyaçlarına uygun çalışan bir kesim oluştururken, Babbage ilkesi tam da bu ‘‘emek pazarının’’ kendi biçimi tarafından kapitalistlerin kendilerine dayatılır. Emek sürecindeki her adım mümkün olduğu kadar özel bilgi ve eğitimden çıkartılarak basit emeğe indirgenir. Bu arada az sayıdaki emek sahibine de özel bilgi ve eğitimin kapıları açılarak, basit emeğin yükümlülüklerinden muaf tutulurlar. Bütün emek süreçlerine, zamanları sonsuz biçimde değerli olanlar ile zamanlarının değersiz olduğu emek sahiplerini kutuplaştıran bir özellik kazandırır (Braverman, 2008:103). Bu durum kapitalist iş bölümünün en genel ve geçerli kuralıdır. Braverman'a göre bu genel ilkeler sadece çalışmayı değil, aynı zamanda nüfusu biçimlendiren kitlesel basit emeği oluşturmaktadır.

Toplumsal yaşamın karmaşıklaşması, teknolojik gelişmeler, siyasal ve jeopolitik gelişmeler ve kültürel hayatta yaşanan dönüşüm, ekonomi politik yaklaşım uyarınca analiz edilmeyi gerektiren yeni başlıklar ortaya çıkarmıştır. Yukarıda temel hatları belirtilen ekonomi politik yaklaşım da bu değişimlere paralel olarak zaman içerisinde değişim ve çeşitlilik göstermiştir. Bu çerçevede yeni gelişmeler ve eleştiriler doğrultusunda ekonomi politik yaklaşım farklı adlandırmalar ve sınıflandırmalarla toplumsal olgu ve olayları açıklamada kullanılmaya devam etmektedir. Bu kapsamda bir yanıyla kendisi bir sektör olan ancak bir yanıyla da tüm üretim yapılan sektörler ile (reklam gibi) bağlantılı bir alan oluşturan medya alanında yaşananların açıklanmasında ekonomi politik yaklaşım önemli bir imkân sunmaktadır.

2.1.1 Medyanın Ekonomi Politiği

Medyanın ekonomi politiği, ekonomi politik yaklaşımın medya alanına uygulanması ve bu alandaki süreçleri açıklamak üzere kullanılmasına yönelik bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Ekonomi politiğin kendi içindeki değişimine denk düşen bir biçimde medyanın ekonomi politiği yaklaşımı da kavramın ilk ortaya atıldığı dönemlerden günümüze bir dönüşüm yaşamıştır. İnternetin ortaya çıkışı, tüm medya ürünlerinin dijitalleşebilmesi gibi yeni ortaya çıkan olgular ekonomi politik yaklaşımın kendi içinde yeni değerlendirmeler yapılmasına yol açsa da yaklaşımın temel argümanları referans noktası olarak alınmaya devam etmektedir.

Genel bir yaklaşımla, medyanın ekonomi politiği yaklaşımı medyayı kamusal sorumluluğu olan ve hükümetleri halk adına denetleyen kurumlar olarak gören yaklaşımın geçersiz olduğunu belirtmektedir. Bunun nedeni, kapitalist devlet yaklaşımının ve ekonomik ilişkilerin medyanın sadece kendilerini kontrol eden kapitalist bir grubun, ekonomik ve sosyal çıkarlarına hizmet eden kuruluşların ortaya çıkmasına sebep olmasıdır (Yaylagül, 2006: 128). Bu çerçevede sahiplik açısından bakıldığında, medyaya ekonomi politik yaklaşım açısından medyanın denetim işlevini yerine getirmesi ve genel çıkarlara hizmet etmesi pek mümkün görünmemektedir.

Wasko'ya göre, medyanın sahipliği ve buna bağlı olarak denetimi medyanın ekonomi politiğinin merkezi ilgi alanı olmakla birlikte diğer yandan ekonomi politik sadece medyanın sahipliği ve sorunu ile ilgilenmez, daha geniş bir şekilde ekonomik ve kültürel kaynakların dağılımı aracılığıyla kapitalist sistemin işleyişini inceler. Sermaye hareketlerini, devletin rolü ve işlevi ile bu sürecin ideolojik açıdan yeniden üretim üzerindeki etkilerini de inceler (Akt.Yurdagül, 1989: 474). Bütün bu başlıklar medyanın ekonomi politiğinin medyanın toplumsal rolünün daha bütünlüklü bir biçimde incelenmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.

Emeğin metalaşması, alt yapı ve üst yapı kavramları, sınıf kuramı, yabancılaşma ve sermayenin artık değeri elde etmesi, bunun karşılığında emekçi sınıfın sermayeye bağımlı hale gelmesi ekonomi politiğin incelediği diğer temel kavramlar ve süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyanın ekonomi politiği yaklaşımı, kapitalist toplumlarda kültür endüstrisinin en önemli bileşeni olan medyanın kapitalist sınıfın mülkiyetinde olduğunu ve kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesinde ekonomik ve ideolojik işlevler üstlendiğini savunmaktadır. Liberal yaklaşımda medyanın temel işlevleri geniş kitleleri bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek olarak kodlansa da medyanın ekonomi politiği yaklaşımına göre medyanın bu işlevleri egemen değerleri halka aktararak onları toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek, kültürel ve ideolojik formasyonları aşılamak şeklinde gerçekleşmektedir.

Bu yaklaşıma göre kapitalist toplumlarda medyanın en temel ideolojik işlevi sınıf çıkarlarının ve çelişkilerinin gizlenmesidir. Bütün maddi servetin ve imkânların egemen sınıfın elinde toplandığı ve asıl üretimi yapan geniş kitleleri düşük ücretlere mahkûm bırakıldığı burjuva toplumlarda medya, egemenliği elinde bulunduran

toplumun değerlerini topluma benimsetmek için sürekli mesajlar yayınlamaktadır. Bunu yaparken de egemen sınıfın çıkarlarını toplumun genel çıkarları olarak yansıtmaktadır. Başta vurgulandığı üzere bu değerlendirmeler kimi araştırmacılar tarafından ekonomi politiğin kaba ve toptancı bir yorumu olarak eleştirilmektedir.

Medyanın ekonomi politiği hem kendi içinde hem de "liberal" olarak adlandırılan ekonomi politik yaklaşımlara ilişkin ayrımlar, eleştiriler barındırmaktadır. Medya endüstrilerinin diğer endüstrilere benzemesinin yanı sıra onlardan farklı olarak başka bir özellik taşımaktadır. Bir yandan diğer endüstriler gibi ortak biçimde iktisadi mallar üretirken diğer yandan üretilen bu mallar sembolik değerler taşımaktadırlar. Kültür endüstrisi de bu ikili boyutla bağlantılıdır. Bilinç endüstrisi, bilişsel üretimi ve kültürel ürünleri vurgulamaktadır. Liberal ekonomi politikçiler, pazardaki değiş tokuş sürecinin üzerine daha fazla düşünürler. Çünkü onlara göre tüketiciler, rakip ürünleri seçerken, fayda ve duyum üzerinden hareket ederek seçimlerini gerçekleştirirler. Buna karşılık, eleştirel ekonomi politikçiler, hem kültür endüstrilerinde hem de direk mal değiş tokuş yolunu benimserler. Eleştirel ekonomi politikçiler, kültürü üretenlerin de tüketenlerin de sürekli tercihler yaptıklarını kabul ederler; ancak bu kabulü daha geniş yapılar dâhilinde ele almayı önemserler. Ana akım ekonomi bilimi kapitalizmin egemen bireylerine odaklanır. Eleştirel ekonominin başladığı temel kısım ise iktidar oyunları ve toplumsal ilişkiler dizileridir (Golding ve Murdock'tan akt. Çoşkun, 2016: 16-17). Görüldüğü üzere eleştirel ekonomi politik yaklaşım, araçsalcı olarak adlandırdığı ekonomi politik yorumlara oranla daha ayrıntılı ve bireysel ya da alana özgü tercihleri de dikkate alan bir değerlendirmeyi öne çıkarmakta, toplumsal ilişkileri merkeze almaktadır.

Bu toplumsal ilişkiler, içlerinde haberin basın sahipleri, editörler ya da gazeteciler ile haber kaynakları arasındaki ilişkiler ağı tarafından yapılandırılma tarzından, televizyon izlemenin ve ev yaşantısının düzenlenmesi ve ailedeki iktidar ilişkileri tarafından etkilenmesi tarzına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi içlerinde barındırırlar. Eleştirel ekonomi politik, iletişim etkinliğinin maddi ve simgesel kaynakların eşit olmayan biçimde nasıl yapılandırıldığı ile de özellikle ilgilenir (Coşkun, 2016: 16).

Eleştirel ekonomi politik çevreleri temel ilgi alanı olarak kitle iletişim süreçlerinin mülkiyet ve kontrolle bağlantısı üzerinde durmuştur. Ekonomi politik perspektif, toplumsal süreçte bulunan aktörler ile bu aktörlerin toplumsal pratiklerini ve bu sürece ilişkin fikir ve düşüncelerini yapısal olarak ele alır. Kitle iletişim ürünlerinin üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarını bağlamları ile inceler. Bu nedenle, medyanın gelişmesi, büyümesi, metalaşması küreselleşme; iletişim politikalarının saptanması, devlet ve hükümet politikaları ile reklam verenlerin rolünü bütünsel olarak ele almaya imkân verir (Yaylagül, 2006:147). Kitle iletişim alanında ekonomik, siyasal güçlerin ve üretim ilişkilerinin medyanın kurumsal yapısını ve içeriğini belirlediğine dikkat çeken ekonomi politik yaklaşım, ulusal ve uluslararası pazarda kültürel malların üretim ve dağıtımını belirleyen ekonomik ve politik güçleri açıklayarak eleştirir.

Kitle iletişim kurumları kar elde etmek için pazar koşulları ve ideolojik meşrulaştırma için devletin yasal düzenlemeleri arasında bir denge tutturmak zorundadır (Garnham'dan akt Çoşkun, 2016:20). Bu nedenle medya kuruluşları üretimde devamlılığı, üretimin güvenliğinin sağlanmasını, devletin yapılan ticari faaliyetleri yasal olarak desteklenmesini istedikleri gibi, toplumsal ilişkileri, rekabet koşullarını da dikkate alırlar. Bu ilişkilerin temel unsurlarından birini de sınıf kavramı oluşturmaktadır.

Toplumsal sınıflar üzerinde yakın zamanlarda yapılan çalışmalar beyaz yakalı, el emeğine dayalı olmayan orta sınıf ile mavi yakalı el emekçisi sınıfı üzerinde durmaktadır. Çoğu zaman bu sınıflar mesleki kategorilere göre çeşitli tabakalara ayrılmaktadır. Bu çalışmalarda orta sınıf ile işçi sınıfı ayrılmaktadır. Orta sınıfı oluşturan kesimler, ''üst düzey profesyonel, işletmeci ve yönetici, daha alt profesyonel, işletmeci ve yönetici ile rutin beyaz yaka ve ufak ölçekli gözetim'' olarak belirtilmektedir. İşçi sınıfı ise kaba hatlarıyla '' vasıflı el emeği, yarı vasıflı el emeği'' olarak gruplandırılmıştır (Akt. Wayne, 2009: 23). Ehrencreich işçi sınıfını şöyle tanımlamaktadır: ''profesyonel yönetici veya girişimci olmayan; maaş yerine ücretli çalışanlar; çalışma saatlerini kaldırmak, bükmek, araç sürmek, gözetmek, elle veya klavye ile yazmak, temizlemek, başkalarının fiziksel bakımlarını yapmak yüklemek, boşaltmak, pişirmek, servis yapmak vb. gibi farklı şekillerde geçiren herkes''(Akt.

Wayne, 2009:30). Ehrencreich'in yaptığı işçi tanımının yanı sıra kültür işçileri de beyin güçleri ile üretime katkıda bulunurlar.

Orta sınıfı toplumsal üretim ilişkileri açısından işçi sınıfından ayıran en önemli özelliği "bilgi işçileri" olmalarıdır. Wright'a göre başlıca faaliyetleri "düşüncelerin işlenmesi ve yayılmasıdır". Entelektüel işçiler başkalarının emeğini kontrol etmezler ya da "kendi emek süreçlerinin büyük bölümü üzerinde gerçek denetim" sağlayamazlar. Bu işçi sınıfı, ekonomik düzeyde çalışan sınıf ile burjuva sınıfı arasında ve ideolojik düzeyde ise, çalışan sınıf ile burjuva sınıfı arasında çelişkili bir sınıf konumundadırlar (Akt. Wayne, 2009:25)

Kültür işçileri karmaşık bir sınıf konumunda bulunmaktadırlar. Kapitalizmle bütünleşmiş olmalarına rağmen çalışan sınıftan "kültürel ayrıcalıklar, göreve işyeri bağımsızlığı ve aldıkları ücret seviyesi ile" ayrılmaktadırlar ancak kapitalistler arasında sayılmazlar. Kapitalizm altında kültür işçileri, düşüncelerin işlenmesi ve yayılması gibi en değerli bilgi biçimlerini tekelleştirmişlerdir. Toplumsal sermaye ve Bourdieu'un ''kültürel sermaye'' adını verdiği beceri ve tercihlerin toplumsal olarak planlanan tarzda edinilmesi, toplumda belirli belli bir türde insanın uzmanlık alanı haline gelmiş ve üstünlüklerini güçlendirmiştir. Bu beceri ve tercihlerin kazanılması sınıf farklılıklarının daha da artmasına neden olmuştur (Akt. Wayne, 2009:32). Medya sektöründe çalışan kültür işçilerinin bu şekilde karmaşık bir sınıf içerinde yer alması, sermaye sahipleri tarafından kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Kültürel ayrıcalıkları, eğitim durumları ve diğer medya çalışanlarına oranla daha fazla ücret alması haklarını bireysel olarak aramalarına ve dolayısıyla sendika ile aralarına mesafe koymalarına sebep olmaktadır.

Kapitalizmde gazetecilerin gerçek konumunu anlamada problemin, kapitalistlerce, ücretli emekçi olarak çalıştırılan gazetecilerin, bu konumlarını göz ardı ederek, asıl konudan uzaklaşacak kadar entelektüel çalışma boyutuyla ilgilenmeleri olduğu iddia edilmektedir. Yabancılaşma bu anlamda emekçinin bir yandan üretim araçlarından diğer yandan kendi yaşam etkinliklerinden ayrılması anlamına gelir. Marx'ın da belirttiği gibi kapitalist toplumlarda yabancılaşmış bir işçi sonuç olarak o kişiye yabancı ve düşman bir güç olarak karşı duran bir ürünü üretmektedir. Bunun yanında gazetecinin konumu doğrudan haber ürününe bağlandığı için çalışmalarının

yanı sıra kendisini birey olarak kabullenişinin de gerçek varlığından kopuk hale gelmesine neden olmaktadır (Akt. Seçkin, 2004:50). Ürettiği haber ürününe verilen değer ile değerlenen işçi, yaptığı işten uzaklaşıp kendine yabancılaşmaktadır. Bu nedenle üretilen haberler için medya profesyonellerinin harcadığı emeğin bir iki saat içinde ya da birkaç bültenlik süre içinde değerini yitirmesi ve haber sektöründe üretilen haberin meta olarak algılanması medya çalışanlarını yaptıkları üretimden soğutmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), 1. Dünya Savaşı sonrası 1925-1926 yılında Avrupa ve Amerika'da bulunan 33 ülkeyi kapsam içine alan, gazetecilerin çalışma koşullarına dair bilgiler veren ve ilginç sonuçlar çıkaran bir alan araştırması bulunmaktadır. Çalışmada, tazminatın iş güvenliğinin ve kişisel refahın bireysel olan gazeteci için yetersiz olduğu belirtilmektedir. Gazetecilerin toplumu bilgilendirmek gibi önemli bir görev yaptığı, buna rağmen çalışma şartlarının yetersiz olduğunun sorgulandığı çalışmada, sendika ve üye oldukları sosyal kuruluşlarla ilişkileri ve çalışma yaşamlarına etkisi de araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre gazeteciliğin özel bir meslek olduğu, zekâ gerektiren bir iş kolu olduğu için kırk yaşında bile insan enerjisinin tükenebileceği açıklanmıştır. Gazetecilik mesleğinde görev yapanların üç vardiya şeklinde çalışabildiği, gece çalışmanın her türlü tehlikeye açık olduğu buna karşılık yeterince hafta sonu izinlerini kullanamadıkları, bazı ülkelerde aynı işi yapan gazetecilerde büyük farkların olduğu vurgulanmaktadır. Bazı ülkelerde maaşların düşüklüğü, gazetecileri ek iş yapmaya zorlamaktadır. Bazı gazeteciler gazeteciliği yan meslek olarak yapmaktadır. Çalışmanın değindiği diğer bir konu, hastalık ya da sakatlık durumunda işlerini kaybetme endişesi yaşayan gazetecilerin varlığından ve gazetecilerin aldığı maaşların sadece geçimlerini sağlayabileceği derecede olduğudur (Hardt'tan akt. Çoşkun, 2016:25).

Günümüzdeki şartlara bakıldığında ABD ve Avrupa'nın yanında Kanada ve Avustralya'da gazetecilerin temel hak ve özgürlüklerinde 20. yüzyılın sonuna kadar önemli iyileşmeler yapılmış olsa da, son yıllarda sürekli bir gerileme yaşanmaktadır. İçinde Türkiye'nin bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ise, medya profesyonellerinin çalışma koşulları açısından çalışmanın yapıldığı yıldaki Avrupa ve ABD standartlarını yakalayamamıştır. Özellikle son yıllarda, elde edilen hakların geri alınmaya başladığı

bile gözlemlenmektedir. Örneğin, dünyanın az gelişmiş bölgelerinde ve çatışmaların yaşandığı alanlarda son yıllara kadar büyük haber ajanslarının ofisleri ve profesyonel medya çalışanlarından oluşan ekipleri mevcuttu. Ancak ofislerin yüksek maliyetleri ve sahada görev yapan ekiplerin masraflarının yüksek olmasının yanı sıra bu bölgelerde çalışacak profesyonel gazetecilerin çok fazla bulunmaması sonucu, bu ajanslar ve haber kanalları yerel gazeteciler ile parça başı ya da frelancer olarak çalışıp maliyetleri düşürmeye çalışmaktadır (Kafra Muhammed: kişisel görüşme: 06.12.2018, Brüksel). Ülkeler bazında bu süreç benzer temellerde ancak her ülkenin kapitalizminin ve medyasının tarihine göre, ona özgü bir biçimde yaşanmaktadır.

2.1.2 Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politiği

Türkiye'de ilk televizyon yayın denemeleri 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yapılmıştır. 1961 yılında çıkartılan yasaya dayanılarak 359 sayılı Radyo Televizyon Kurumu kuruluş yasası çıkartılmış ve bütün yayın hakları 1 Mayıs 1964 tarihinde Türkiye Radyo Kurumuna verilmiştir (Kejanlıoğlu, 2004:174). TRT'nin 1968 yılından itibaren Türkiye'de televizyon yayıncılığı alanında tekel konumu 1980'li yıllar boyunca devam etmiş, teknolojik gelişmelerin de katkısıyla TRT bünyesindeki kanal sayısı yıllar içinde artmıştır. 1980'li yıllar aynı zamanda iletişim sektörünün hızla geliştiği bir dönem olmuş, özellikle 1987-1991 yılları arasında yayıncılık alanında önemli dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönemin bir sonucu olarak 1991 yılında Türkiye'yi de kapsayan EUTELSAT uydusundan Magic Box şirketi ve ilk özel kanal olan Star Türkçe yayınlara başlamıştır. 1982 anayasasının 133. Maddesinde yer alan yayıncılık alanındaki devlet tekeli, 8 Temmuz 1993 tarihinde kaldırılmıştır (Kejanlıoğlu, 2004:341; Aziz, 2013:211).

Alver'e göre sermayenin 1980 sonrası dönemde medya sektörüne girişinin nedenleri, medyanın gücünü paylaşma, siyasi çevrelerde itibar görme ve gerektiğinde elindeki medya gücünü kullanma, diğer sektörlerdeki yatırım etkinliğini arttırma, devlet teşviklerinden yararlanma, medyayı banka ve şirket reklamlarında kullanma, medya sayesinde pazarlama faaliyetleri yükseltme ve güven gerektiren finans sektöründe de medyadan yararlanmak olarak sıralanmaktadır (Alver, 2011:403). Bütün bu nedenlerin temelinde sermayenin kar oranlarını yükseltmek yatmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, sermayenin medya sektörüne girme nedenlerine ilişkin olarak bu alanda çalışan araştırmacıların ortak görüşü, kapitalist kar etme düşüncesi, daha çok kişiye istenilen mesajı ileterek ürünleri tanıtma ve bu amaç için de sermayeyi büyütmek isteğidir. Diğer yandan medya şirketleri devlet bankalarından kredi almak ve teşviklerden yararlanmak gibi hayati önem taşıyan kaynaklara ulaşmak için de diğer sektördeki şirketlere kıyasla daha avantajlı konumda olmaktadırlar. Bunun yanı sıra teknoloji ve insan gücüne sahip enformasyon üreten medya şirketleri, devlet, hükümet ve siyasi aktörlerle ilişkilerin anahtarını bulundurmak anlamına da gelmektedir.

"Medya sektörünün yapısı, 1990'lardan itibaren sektördeki tekelleşmenin artmasıyla birlikte sermaye ve teknoloji ağırlıklı değişime girmiştir. Bu değişim içinde sektöre yön veren yasal düzenlemeler, etik ilişkiler bozulduğu gibi, sektördeki usta- çırak usta çırak ilişkisi tümden ortadan kalkmıştır. Radyo ve televizyon alanında ki deregülasyonun getirdikleri, özel radyo ve televizyon, kamu yayını yapan radyo ve televizyon ayrımını getirmekle birlikte, toplumca istenilen çoğulculuk yerine tek sesliliğin devamını sağlamıştır (Tokgöz, 2006:20).

2011 yılında kabul edilen ve medya/televizyon yayıncılığı alanını düzenleyen yeni yasayla getirilen bazı değişiklikler ile sermayenin medya piyasasına girmesi görece zorlaştırılmıştır. Ancak çıkarılan yasalara rağmen fiili bir şekilde bunun önüne geçilememiştir. Diğer taraftan Türkiye'de bulunan geniş ve dinamik izleyici kitlesi yabancı yatırımcıların dikkatinin bu alana kaymasına neden olmuştur. Medya eliyle elde edemedikleri siyasi kazanımlarını ya da ekonomik kayıplarını telafi edemeyen şirketlerin pazardan çekilmesi farklı sorunlara neden olmaktadır. Medya şirketlerinin satış yoluyla el değiştirmesi ve medya kuruluşlarında editöryal bağımsızlığı sağlayacak yasal güvencelerin olmaması nedeniyle bu satışlar, toplu işten çıkarmaları da beraberinde getirmektedir[1].

[1] Örnek vermek gerekirse 22 Şubat 1999 tarihinde MNG medya grubu bünyesinde yayına başlayan ve 2013 yılında Acun Medya ve Doğuş Yayın Grubu ortaklığında satış yoluyla yeni yayın hayatına başlayan TV8 format değişikliği yaparak bütün haber programlarını ve haber bültenlerini kaldırmış ve eğlence kanalı olmuştur. Bu oluşum sonucunda haber alanında çalışan bütün personel topluca işten çıkartılmıştır.(www.hurriyet.com.tr/haberleri/tv8, erişim tarihi: 02.04.2020). İşten çıkarmalar neticesinde

Medya, siyaset ve ticaret birleşmesinin bir sonucu olarak medya sektöründe tekelleşmeye yönelik bir yapı oluşmuş[2] sermaye sahipleri de dönemin hükümetinin olumsuz karşılayacağı haber ve çalışmaların yapılmaması için çalışanlarını baskı altına almaya yönelmiştir. Siyasi iktidarların hoş karşılamayacağı haberler sonrası gerek kamusal gerekse özel sektörde iş kolunda faaliyet gösteren holdinglerin, ticari anlamda büyük sorularla karşı karşıya kalacağı düşünülmektedir (Bulunmaz, 2011:244). Tekelleşme sonucunda medya ve siyaset arasındaki ilişkilerin gazeteciler üzerinde oluşturduğu baskılar, hem kamusal hizmetin yerine getirilmesi noktasında hem de demokrasinin işleyişinde büyük sorunlar oluşturmaktadır (Şahin, 2011:166).

Tekelleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni medya düzeninde medyanın elde ettiği gücün etkisiyle hem kamu sektörü üzerinde hem de özel sektör üzerinde bir baskı rejimi oluşturdukları görülmektedir. Medyanın sahip olduğu gücün farkında olan ve bunu bir holdingin "kanatları" altında bilen yöneticiler ve "karar alıcılar" da karşı gelseler dahi belli bir süre sonunda güdülemeyi kaybetmekte ve sistemin bir parçası olabilmektedir (Bulunmaz, 2011:244). Bunların yanı sıra medya şirketlerinin, reklam veren şirketlerin ekonomik çıkarlarını korumak adına ve reklamların kesilmemesi için patronların eş, dost ve akrabalarının çıkarlarına uygun olmayabilecek, siyasal iktidar ya da kamu otoriteleri ile ilişkileri bozabileceği düşünülen haberleri de bir şekilde saklamakta ya da karartmaktadırlar (Kaya, 2009:302).

---

işten çıkarılan personelin kanuni haklarını aramak içi hukuki yollara başvurdukları ve çeşitli iş davaları açtıkları belirtilmektedir.

[2] Tekelleşme kelime anlamı bakımından birden fazla alıcı karşısında karşılananın tek bir satıcı ya da uygulayan tarafından karşılanması ve aynı alanda başka müdalahecinin engellendiği piyasa olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle durumlarda rekabet önlenmektedir ve gelişim duraksamaktadır. Medya da tekelleşme ise farkı biçimlerde ele alınmaktadır. Bunlar yatay tekelleşme, dikey tekelleşme ve çapraz tekelleşme olarak sıralanmaktadır. Yatay tekelleşme biçimi medyanın bir holdingin ya da bir işletme gurubunun birden çok gazeteye sahip olması durumlarında gerçekleşmektedir. Dikey tekelleşme durumlarında, holding ya da işletme grubunun medya organlarından hem gazete hem radyo veya televizyona aynı anda sahip olması olarak gerçekleşmektedir. Çapraz tekelleşme biçimde sayılan medya organlarına (gazete, dergi, televizyon) sahip olan bu holdingin veya işletme grubunun '' üretim süreciyle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlara da el atarak faaliyetlerini genişletmesidir. Bu alanda tekelleşen grup veya holding, kâğıt fabrikalarını, Radyo-Tv yayıncılığını, uydu sistemleri, sinemacılık, Radyo-Tv üretimi ve pazarlaması gibi faaliyetleri de bünyesinde toplar(Kam, 2014 http://www.zeynepkam.com/medyada-tekellesme-kavrami-2/).

Tekelleşme sonucunda ortaya çıkan sorunlardan biri de sendikacılığın işleyemez hale gelmesidir. Medya çalışanlarının mesleklerine yönelik hak ve özgürlüklerini örgütsel bir yapı içerisinde savunmalarını sağlayan sendikalar, sermaye sahiplerinin basın dünyası içerisinde yer almasından ve sistemin de giderek tekelleşmeye dönüşmesinden dolayı işleyemez hale gelmiştir. Günümüzde sendikasızlaşmanın temelleri 1991 yılında Aydın Doğan'ın Milliyet Gazetesi'nde, 1994 yılında ise Hürriyet Gazetesi'nde başlattığı sendikasızlaştırma çalışmalarına yönelik attığı adımlarla atılmıştır. Bunun neticesinde günümüz medyasında sendikasız çalışan kültürü egemen olmaya başlamıştır (Bulunmaz, 2011:243). Medya sektöründeki tekelleşmenin oluşturduğu sorunları Topuz şöyle aktarmaktadır. Medyadaki tekelleşmenin düşünce ve anlatımda çoğulculuğa karşı olması, kitle iletişim araçlarının sermaye sahiplerinin ellerinde toplanması, düşünce ve anlatım özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Bu eğilim sonucunda ve tekelleşmenin sendikaya karşı olması nedeniyle, medyada çalışanların sayısı azalmakta ve tek düzeliğe mahkûm olmaktadır. Tekellerin başındaki sermaye sahipleri, iktidarı paylaşmak ve hükümetten çeşitli çıkarlar sağlamak için çeşitli ödünler vermekte ve basın sektöründe çalışan gazetecilere baskı uygulamaktadır. Küçük ve orta ölçekli basın kuruluşları zamanla çökmekte ve kapanmaktadır. Bulunmaz'a göre Türkiye'de medya zamanla bir paralel yönetim sistemi oluşturmaktadır. Yöneticilerin medyadan gelen baskılara karşı koyamadıkları da zaman zaman görülmektedir. Büyük sermayeye dayanan medya, magazin haberciliğinin gelişmesine yol açmış bu da kültür yozlaşmasına neden olmuştur. Tekelci medya patronları ve holdinglerin dışa bağımlı olması ve IMF den çıkarları olması ülkenin bağımsızlığıyla bağdaşmamaktadır (Bulunmaz, 2011:243).

Basın sektörünün gelirlerini en yükseğe çıkarma amacı güden ve devletle reklam ilişkileri geliştiren şirketler tarafından idare edildiği bir sistemde, bağımsız bir medyanın ortaya çıkması düşünülememektedir. Politik meseleleri konu edinen bir medya yayınını cezalandıran siyasal iktidarın oluşu bu mücadeleyi baltalamaktadır. Topluma gerçekleri aktarmaya çalışan küçük ölçekli medya kuruluşları ise maddi problemlerle boğuşmakta ve yasal suçlamalarla susturulmaya çalışılmaktadır. Aslında bütün gazeteciler ana yayın ve bağımsız medya aynı şekilde, düşük ücret, sosyal güvenlik eksikliği, uzun çalışma saatleri, iş güvenliği yoksunluğu ve ağır çalışma koşulları gibi zor şartlar altında çalışmaktadır. Kendi haklarını koruma amaçlı sendika

üyeliğine başvuran gazeteciler, işverenlerin baskıları ile karşı karşıya kalarak işleri arasında seçim yapmak durumunda kalmaktadır (Kurban ve Sözeri, 2013:39). Gazetecilerin politik güçler ve sermaye sahipleri karşısında savunmasız kalmasının bir nedeninin de birlik duygusunun eksikliğinden kaynaklandığı iddia edilmektedir. İşgücü arasındaki rekabet ve işsiz kalma korkusunun, medya eliyle problemlerini ortaya koymasını engellediği gözlemlenmektedir.

2.2. Sahada Çalışan Habercilerin Çalışma Koşulları ve Yaşadığı Sorunlar

Ekonomi politik yaklaşım içinden çizilen bu çerçeve Türkiye'deki medya çalışanlarını özellikle de sahada çalışan medya profesyonelleri olan habercileri ve haber kameramanlarının durumlarını önemli ölçüde belirlemektedir. Haberciler ve haber kameramanları çalışma ortamından ekonomiye, iş güvencesinden aile yaşamına ve sendikalaşmadan sağlık sorunlarına kadar çeşitli alanlarda sorunlar yaşamaktadırlar. Ampirik araştırmanın bulgu ve yorumlarına çerçeve oluşturması amacıyla sahada çalışan habercilerin ve haber kameramanlarının da karşı karşıya kaldıkları bu sorunları/koşulları iki temel başlık altında değerlendirmek mümkündür: Toplumsal, yasal, ekonomik koşulları ile istihdama, iş güvencesine, mesleki eğitime, sağlığa ve örgütlenmeye ilişkin sorunlar.

2.2.1. Habercilerin Toplumsal, Yasal, Ekonomik Koşulları

Medya, toplumun gözünde müşterek anlam ileri sürmede ve iddialarına insanları ikna etmede otorite konumundadır. Buna uygun olarak Castells'in (2006) de belirttiği gibi, "çoğu zaman bedenlere işkence etmekten daha etkili bir yöntemdir." İktidar olma savaşının toplumun gözü önünde canlandırılmasının medya yoluyla cereyan etmesi, halkın da medyayı bu şekilde anlaması, algıyı tam olarak buradan hareketle biçimlendirmektedir. Basın ile siyasal otoritenin bağları, güç paylaşımını kamuoyuna aktarmada, aktarım esnasında eleme yöntemlerinin belirlenmesinde ve hepsinden daha önemlisi siyasi otoritenin mevcut politikalarını halka kolayca izah etme fırsatı yaratmada ön plana çıkmaktadır.

Basın ve medya, otorite ile halk arasında köprü vazifesi görürken ulaştırdığı, taşıdığı ve yansıttığı bilginin gerçekle ilişkisini bozabilir ya da yeniden kurabilir (Çaycı, 2016:88). Manipülasyon sanatı, habercilik mesleğiyle bu sebeple yan yana

kullanılmaktadır; bunun için kullanılan teknik malzemenin ve metnin farklı biçimlerle yeniden tasarlanması gerekebilir, objektif olma gereği halinde bile bu yollar sıkça tercih edilebilmektedir.

Haberin kaynağının tahrip edilmesi ya da halka daha sağlıklı yollarla ulaştırma çabası çoğu zaman gazetecileri ve muhabirleri çalıştığı sahalarla ilgili olarak problemlerle uğraşmaya mecbur bırakabilmektedir. Haber üretim süreci esnasında bilhassa sahada çalışan muhabirler bilgi edinme maksadıyla ziyaret ettikleri yerlerde kolluk kuvvetlerinin engellemesine, protestocu grupların müdahalesine, küfürlere, saldırılara ya da hepsi bir tarafa çalıştığı kurumdaki amirlerinin ve çalışma arkadaşlarının psikolojik baskılarına, dışlama girişimlerine, daha genel bir ifadeyle mobbinge maruz kalabilmektedirler.

Ekonomik anlamda çok da iyi durumda olmayan basın çalışanlarının, kendi iradesi dışında meydana gelen bu tür durumların tesirinde kalması onların psikolojilerini de olumsuz manada etkilemektedir. Medya çalışanlarının böylesine güç koşullar altında çalıştırılması, meslek hastalıklarına ve aşılması zor problemlere yol açabilir (Kaçar, 2018:63). İş esnasında karşılaşılan bu durumlar, ürünün ve hizmetin ivedilikle ortaya çıkarılması için idarecilerin uyguladığı baskı, görevin bizzat kendisinden kaynaklanan hareketlilik, çalışanda ortaya çıkardığı yorgunluk, sabahın erken saatlerinde başlayıp gecenin ilerleyen vakitlerine kadar süren çalışma süreleri, sahada bulunulan süre zarfında olumsuz hava koşullarından doğan etkiler, toplum içinde patlak veren isyan, eylem ve protesto gibi olaylarda fiziki zarar görme tehlikesi gibi çeşitlendirilebilecek hâllerde karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu, iş yaşamına örnek olarak sunduğu sözleşmede, medya çalışanı sıfatıyla gazeteciyi şöyle tarif etmiştir: “Profesyonel gazeteci aslî, sürekli ve ücretli işi bir ya da bir kaç yazılı ya da görsel-işitsel kitle iletişim aracına yazı ya da resimle katkıda bulunmak olan ve gelirinin çoğunu bu yolla elde eden kişidir.” Metnin geleneksel çalışma yaşamına hitap ettiği göz önünde bulundurulursa federasyonun resmî metinle tanımladığı gazeteci tarifine, teknolojinin de getirdiği olanaklardan yararlanarak mesleğini ifa eden, internet gazeteciliği sektöründe çalışan, elektronik dergi ve gazetelere haber sağlayan kimseler de eklenebilir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1990 senesinde hazırladığı raporda gazeteci, herhangi bir meslek alanında çalışma hayatına yeni adım atmış doktor, avukat, memur ya da işçiden mesleğin iç dinamiklerinden kaynaklanan şartlar gereği ayrı tutulmuştur. Bunun sebebi de habercilerin geleneksel çalışma biçimlerinden ayrı durarak sürekli değişime ve dönüşüme açık olması, mesleğin doğası gerek, dış etkilere maruz kalması ve yeniliklerden haberdar olması gereken ilk meslek grubu olmasıdır. Dolayısıyla muhabir, bu donanımlara sahip kimsedir (Seçkin, 2004:75). Lise ve üniversite eğitimiyle kazandıklarını, iş hayatına olduğu gibi yansıtamaz ya da uygulayamaz, dönemin şartlarına ve gereklerine uyarlamak zorundadır. Tam da bu sebeple muhabirlik için eğitim vazgeçilmez unsurlardan değildir, uygulama, eğitimden daha ön plana çıkmakla birlikte uygulamanın dönemin ruhuna hitap etmesi en önemli etkenler arasındadır.

Haberci ile medya patronları arasındaki ilişki yazılı bir metin, sözleşmeyle meşruiyet kazanır. Bu metinle medya patronlarına meslek anlamında hizmet talep etmek hakkı doğmaktadır, böylece çalışanın da iş tanımı ve sınırları tayin edilmiş olunur (Orman, 2000:6). Sahada çalışan habercinin iş sözleşmesiyle işverene karşı doğan mesuliyetinin yanında iş sahasının sınırları ve yetkileri belli edilmiş olur, işveren çalışandan bu sınırları ve yetkileri aşmasını talep edemez. Habercinin bu ve buna benzer talepleri reddetmesi iş sözleşmesiyle ona tanınan bir haktır ve yasaldır.

Halkın faydası için çalışan, devlet tarafından desteklenen kamu örgütlenmesi dışında bütün medya ve basın yayın organları, ürünlerinin halk tarafından takip edilmesi, daha genel bir ifadeyle kazanım elde etmek isterler. Bu amaç doğrultusunda kalifiyeli ve nitelikli iş gücüne, teknik donanıma, çağın gereklerine ve mevcut duruma uygun, profesyonel metotlara ihtiyaçları vardır (Coşkun, 2016:113). Sektör, teknik anlamdaki gelişmeleri yakından takip etmek, değişen ve dönüşen fikirlere doğrudan ulaşmak mecburiyetinde olduğu için böylesine gelişime açık ve hareketli çalışma ortamına uygun araştırmaya yatkın, nitelikli elemana diğer sektörlerden daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Basın İş Kanunu'na göre günün akşamı ve sabahı kapsayan 24 saatlik süre zarfında çalışma süresi 8 saattir. Gece iş başında duranların ise izin günleri haftada 2 gün olduğu için 7 günlük hafta boyunca çalışma süresi 40 saattir. Gündüz iş başında

duranlar haftada 1 gün izin kullanır ve 7 gün boyunca 48 saat çalışabilirler. Söz konusu sürelerin işveren ile işçi arasındaki yasal ilişkiyi düzenleyen iş sözleşmesine bağlı olarak azaltılabileceği yasayla belirlenmiş ama gündüz ve gece çalışmaları için farklı zaman dilimleri belirlenmemiş ayrıca gece iş başında duranların iş tanımı da dâhil olmak üzere işin biçimi hakkında herhangi bir sınırlama getirilmemiştir (Karahisar, 2008: 71).

Yasaya göre gece çalışması olarak tanımlanan mesailerin işçiye ödemesi, mevcut ücrete bir katı eklenerek yapılır. Basın İş Kanunu her ne kadar medya çalışanları için düzenlenen yasal bir alan olsa da buradaki boşluklar iş kanununa bakılarak doldurulur (Karahisar, 2008: 71). İş hayatında gece saat 20'de başlar ve en erken sabah 6'ya kadar süren zaman dilimidir. Bilhassa medya sektöründe iş süresi medya çalışanları açısından problemli bir konu olarak varlığını korumaktadır. Mesleğin kendinden kaynaklanan hareketlilik, hızlı olma mecburiyeti, teknik eleman yetiştirme çabası ve haberi yetiştirmek amacıyla uzun çalışma dönemleri neredeyse bütün çalışanları fazla mesai yapmaya zorlamaktadır.

Türkiye'deki medya patronlarının, Ortadoğu, Akdeniz, Avrupa ve Asya arasında sürekli olarak gerilim hattında duran coğrafyanın gündem değişikliğine açık olması ve bu değişikliklerin sıcağı sıcağına halka ulaştırılmasını talep etmesi çalışanlardan fazla mesai için talep edilen sürenin uzamasına yol açmaktadır (Coşkun, 2016: 119). Genel uygulama Yargıtay tarafından da onaylanan günlük ortalama çalışma süresinin 2 saat üzerinden mesai ücreti belirlenmesidir. Ancak teoride kabul edilen bu esas da ne yazık ki aksatılmaktadır ve ücret kesintiye uğramaktadır.

Medya patronları ve sahibi oldukları işletmelerde idari kadroda yönetici sıfatı ile yer alan kişiler, sektörde çalışmak için yeterli eğitim, nitelik ve tecrübeye sahip ancak işsiz kalanlar arasında süregelen iş-ücret rekabetinden rahatsız olmadıkları gibi, emek piyasasındaki bu yarıştan memnundurlar (Seçkin, 2004:145). Bu nedenle durumu doğrudan etkileyecek kaynakları doğrudan yönetebilecek pozisyonda olmalarına rağmen rekabet medya sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin giderlerini düşürdüğü için çalışanı ve çalışan adayını korumaya yönelik herhangi bir girişimde bulunmamaktadır.

1990'ların sonuna doğru basın ve medya yayın organları gelişen teknolojik gelişmelerin de etkisiyle maliyetlerin hissedilir oranda artması sebebiyle işçi giderlerini düşürmek amacıyla yeni bir sisteme geçiş yapmışlardır. Özellikle Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde kısmen devlet denetiminden münezzeh yeni bir özel kanalın Star TV adıyla yayın hayatına başlaması, Türk televizyonculuk tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur (Seçkin, 2004:144). Televizyonculuk artık baskın devlet denetiminden uzaklaşarak özel girişimcinin yeni ve oldukça ilgi göstereceği bir çalışma alanı haline gelmiştir.

Serbest piyasa ekonomisinden payını alan ve özel teşebbüse kapılarını açan medya sektörü, sermaye sahipleri için bu dönemden itibaren en önemli çekim merkezidir. Ancak sektörde nitelikli ve tecrübeli çalışan problemi olduğu için yine de TRT'nin sahadaki imajı korunmuştur (Kaçar, 2018:60). Bu nedenle özel televizyon, devletin kanalından ücret ödemek koşuluyla teknik eleman desteği almıştır. Söz konusu yıllarda "sermayenin piyasaya girmesi mevcut çalışanlar için ek gelir imkânı sağlamıştır" tespitinde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Günümüzde televizyonlarda çalışan muhabirlerin gelirleri, gazetede çalışan muhabirlerin gelirlerinden kısmen yüksektir. Televizyonlar habercilik hususunda uzmanlaşma, kalite ve niteliğe önem vermemekte ve bu nedenle az çalışanla sektörü yürütmektedirler. Teknik ve çalışma anlamında gazete ve televizyon arasında farklılıklar olsa bile, iki iş sahası arasında gelir farklılığı işin yapılış şeklinden çok sektörde yer alan sermaye sahiplerinin işe bakış biçimine göre gelişmektedir (Coşkun, 2016:121). Özellikle işletmenin çoğunluklu olarak reklam gelirleriyle ayakta durabildiği dikkate alınırsa televizyonun gazeteden her zaman bir adım önce duracağı çok açıktır. Aradaki mesafe de muhabir ve gazetecilerin gelirleri üzerinde doğrudan etkilidir.

Ülkemizde bulunan mevcut devlet üniversitelerin yanında vakıf üniversitelerinin sayılarının giderek artması da medya sektöründe çalışan işçilerin gelirlerini doğrudan etkileyen bir başka unsurdur (Coşkun, 2016:122). Söz konusu eğitim kurumlarında sektörle doğrudan ilişkili bölümlerin açılması arz ve talep dengesini bozmakta, dolayısıyla tam istihdama ulaşan sektörde gelir-gider tablosunu her şeyden önde tutan sermaye sahipleri de işe yerleştirme politikalarını buna göre düzenlemektedirler.

Medya çalışanlarının karşılaştığı problemlerden biri de iş yaşamında örgütlenme kültüründen yoksun olmanın ortaya çıkardığı, ücretler arasında oluşan farktır. Sektörün en üst kademesinde idareci olarak çalışanların aldığı ücretler ile kalifiyeli, iletişim alanında tecrübeli ve nitelikli olmanın yanı sıra haber üretim sürecinde etkin rol üstlenen, sahaya çıkan, teçhizat kullanan, çoğunlukla üniversite mezunu gazeteci ve muhabirlerin neredeyse asgari ücret seviyesinde gelir elde edebilmeleri, sorunun temelini teşkil etmektedir (Kaçar, 2018:60). Aynı sektör içindeki mavi yakalı ve beyaz yakalı olarak gruplandırılabilecek bu iki sınıf arasındaki gelir uçurumu, sosyal statü farkını da beraberinde getirmektedir.

2.2.2. Habercilerin İstihdama, Mesleki Eğitime, Sağlığa ve Örgütlenmeye İlişkin Sorunları

Uluslararası Çalışma Bürosu 1928 yılında Gazetecilerin Yaşam ve Çalışma Koşulları başlığıyla hazırladığı raporda, medyanın özel ve toplumsal bir meslek alanı olduğunu önemle belirtmiş ve buradan hareketle gazetecilere özel statü tanınmasının gerekli olduğunu öne sürmüştür. Fransa, kanuni düzenlemeyle büronun bu çalışmasına meşru bir zemin hazırlayan ilk ülkedir. 1935 yılında ulusal mecliste onaylanarak kabul edilen Gazetecilerin Profesyonel Statüsü Yasası, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 1952'de Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun adıyla yürürlüğe soktuğu ve günümüzde Basın İş Yasası olarak bilinen yasanın taslağına kaynak metin olmuştur. Basın İş Kanunu, medya kurum ve kuruluşlarında, yayın organlarında patron ile çalışan arasındaki münasebetleri düzenleyen, sınırları çizen İş Kanunu dışındaki tek ve ilk resmi belgedir (Centel, 1992:17).

Yasa, iş kanununda özel kesimde iş sözleşmesine dayalı olarak çalışan kimseleri işverene karşı korumak amacıyla yürürlüğe konmuş ve yine bu amaçla kanuna iki ayrı bakış açısı kazandırmıştır (Atılgan, 1991: 103). İlki bünyesinde tek işçi dahi çalıştıran işletmeleri yasa kapsamına alması, diğeri ise kamu sektöründe çalışanlar dışında yer alan işçi tanımında gazetecilere yer vererek yıllık ücretli izin hakkı vermesidir.

Söz konusu kanun ile basın emekçileri devletin çalışanlara verdiği haklardan herhangi bir noksanlık olmadan yararlanmaya başlamışlardır (Topuz, 2003: 193-194). Bu haklar arasında meslek örgütlenmeleri oluşturabilmek, sosyal güvenceden

faydalanmak, işletme sahibiyle münasebetleri yazılı bir iş sözleşmesine dayandırma ve işletme sahibinin iş sözleşmesini tek taraflı feshetmesi durumunda çalışanın kıdemine bağlı olarak tazminat ödemesi mecburiyeti, başta askerlik olmak üzere vatandaşlık ödevi kapsamına giren eylemler, mahkûmiyet ve işletmenin kapatılması hallerinde çalışanın maaş, izin gibi hakların saklı kalması vardır.

İlk kez mesleğe başlayacak olan gazeteciler başlangıçta tamamen sosyal güvencelerden yoksun olarak çalıştırılmaktadır. Büyük gazetelerde ve televizyonlarda kadrolu çalışabilmek adına uzun yıllar sigortasız ve sosyal güvencelerden yoksun çalışabilmektedir (Tılıç, 2009:128). Türkiye'de medya sektöründe çalışanların karşılaştığı sorunların başında mesleğin doğasından kaynaklanan yapısal sorunlar gelmektedir (Kaçar, 2018:49). Köklü yükseköğretim kurumlarının ilgili fakültelerinden mezun olan çalışan adayı öğrenciler dahi mezun oldukları alanda iş bulana kadar birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır.

Eğitim esnasında verilen derslerin uygulama anlamındaki eksikliği ve ağırlıklı olarak teoride kalmasının yanı sıra Türkiye'nin bütün illerinde en az bir tane olmak üzere eğitim-öğretim faaliyetine devam eden yükseköğretim kurumlarında bulunan iletişim fakültelerinin sayısının giderek artmasıyla düşen eğitim kalitesi, buradan mezun olan kimselerin meslekî anlamda yetersizliğiyle birlikte sektördeki rekabeti arttırması, medya sektöründe çalışmak isteyenlerin karşısına engel olarak çıkmaktadır. Her yıl iletişim alanında eğitim veren üniversitelerin fakültelerinden ve yüksekokullarından mezun olan yüklerce öğrenci, bunun yanında iletişim liselerinden mezun olanlar işsiz gazetecilerin sayısını her geçen yıl katlayarak ücretsiz çalışan ve çalışmaya hazır bir yedek emek ordusu oluşturmaktadır (Tılıç, 2009: 216). Bu durum neticesinde iş bulmak amacıyla hazırda bekleyen bu emek ordusu mensupları, çalışanların daha ucuz bir maaşta çalışmasına ya da işsiz kalmasına neden olmaktadır.

Başta gazetecilik olmak üzere medyanın her alanında etkisini gösteren işbölümü, muhabirliği haberi üretirken onu toplayan ve kaleme alan bir meslek alanı haline getirmiştir (Seçkin, 2004: 57). Gazetenin bu türden gelişmelerle giderek büyüyen, dönüşen ve gelişen bir alan haline gelmesi muhabir olarak çalışan kimselere de yeni fırsatların kapılarını aralamıştır. Böylelikle meslekte uzmanlaşma imkânı elde eden muhabirler, aralarında uzmanlık ön plana çıktığı için meslekî rekabeti arttırabilmişler,

eğitimleri de giderek önemli hale gelmiştir. Bu amaçla alaylı diye tabir edebileceğimiz, lise düzeyinde eğitim alan ancak daha çok çalışarak öğrenen kimseler uzmanlaşmak, diplomalılar ise iş yerinde uygulama alanında kendilerini ispat etmek zorunda kalmışlardır. Gazete için işler ne kadar değişirse değişsin, muhabir buradaki işleyişin içinde önemini korumayı başarmıştır.

Radyo ve televizyondan ziyade eğitim genellikle gazetecilik eğitimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte ise bunun ilk örneği 1908 senesinde Amerika Birleşik Devletleri'nde Missouri Üniversitesi'nde görülmüştür. Bu üniversitede başlanan gazetecilik eğitimi, dünyadaki ilk örnektir. 1950'li yıllardan sonra ise iletişim alanında eğitim veren üniversite bölümleri aynı ülkede 100'e kadar ulaşmıştır (Uzun, 2007:120). 1970 ile 1990 yılları arasında bu üniversitelerde iletişimle ilişik bölümlerden mezun olanların oranı geçmiş yıllara göre %35 artış göstermiştir[3].

Medya sektöründe iş yaşamı yorucu ve yıpratıcıdır. Hükûmetlerin basın emekçilerini yakından ilgilendiren "yıpranma payı" hususuyla alakalı olarak dört yılda bir hak kazanımını 1 Ekim 2008 yılında iptal etmesine karşın gazetecilik ve muhabirlik en tehlikeli meslek olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu manada yeraltı ve güvenlik işlerinin doğasından kaynaklanan durumlar olabilir fakat gazeteciliğin ve muhabirliğin de bu gibi durumlardan kaynaklanan sorunları vardır (Seçkin, 2004:190). Çalışma süresinin uzun oluşu, çalışılan ortamda sıcaklığın değişkenlik durumu, ayakta durma, uzun seyahat süreleri, beslenme yetersizliği, iklim ya da coğrafya koşullarının çetin olduğu yer ve zamanlarda haber almaya çalışma, fiziksel anlamda tehdide, şantaja ya da saldırıya uğrama, karşılaşılan bu zor ve çetin durumlardan yalnızca birkaçıdır. Basın

[3] 2015 ile 2016 yılları arasındaki dört dönemlik eğitim-öğretim senelerinin verileri Yüksek Öğretim Kurumu raporları doğrultusunda incelendiğinde ilk iki dönem sonunda iletişim fakültelerine bağlı olarak lisans düzeyinde eğitim veren gazetecilik-habercilik alanından mezun öğrencilerin toplam sayısı 2088, meslek yüksekokulları bünyesinde eğitim veren iki yıllık ön lisans bölümlerinden mezun olanların sayısı ise 711'dir. Ertesi yıl incelendiğinde ise lisans düzeyindeki bölümlere kayıt yaptıran öğrencilerin sayısı 3422, iletişim ile ilişik ön lisans programlarına kayıt yaptıranların sayısı ise 2200'dür (YÖK Bilgi Sistemi -www.yok.gov.tr).

emekçilerinin karşısına çıkan problemler onların yaralanmasına sebep olabilmekte hatta ölümlerine bile yol açabilmektedir.

Basın sektörünün her alanında çalışan emekçiler ciddi sağlık sorunlarıyla karşı karşıyadır. Özellikle başkent içerisinde yer alan devlet kurumlarının yoğun olması sebebiyle haberi hızlıca alma ve servis etme çabası, onları düzensiz çalışma koşullarında mesleğini icra etmeye zorlamaktadır (Seçkin, 2004:192). Bu kurumların dışında bekleme süresinin çoğunlukla belirtilenden uzun olması, sıcak ya da soğuk mevsimlerde muhabirleri sağlıksız koşullarda çalışmaya mecbur etmektedir. Basın emekçileri, uzun süre ve soğuk gecelerde haber almak için beklemekle sorumlu tutulmaktadırlar. Bu sebeple birçok hastalığa yakalanan haberci ve gazeteci olmuştur. 1999'da koalisyon hükûmeti başbakanı Bülent Ecevit'in bu şekilde çalışan emekçiler için Başbakanlık önünde gazeteci ve muhabirler için korunaklı bir alan oluşturmasıyla da şartlar bir nebze de olsa iyileştirilmiştir.

Gazetecilik uğruna ödenmesi beklenen bedelleri emekçiler fiziksel ve manevi yıpranmayla birlikte ödemektedirler. Canlı yayın ya da kayıt amacıyla oradan oraya taşınan kameraların yanında işin arka planında gerekli olarak görülen teknik ekipman yine çalışanların sırtında getirilmektedir ve ekseriyette her biri ortalama 7 kilogram ağırlığındadır ve yine her birinin değeri ortalama bir basın emekçisinin aldığı maaştan fazladır (Tılıç, 2002: 135). Her defasında taşıyan kişilerin üzerine zimmetlenen bu teknik malzemeler, olası zarar durumunda çalışanlar için ayrı külfet oluşturmakta, yük olmakla birlikte sorumluluk olarak da çalışanın sırtına binmektedir.

İlerleyen yaşlarda çalışanın karşısına sağlık problemi olarak çıkabilen şartlarla ilgili olarak Tılıç, 1997 senesinde Amerika Birleşik Devletleri Ulusal İş Güvenliği ve Sağlık Kurumu'nun 600'ün üzerine epidemiyolojik araştırmasını incelemiş ve vakaların çoğunda söz konusu kişilerin hastalıklarıyla çalıştıkları dönemde maruz kaldıkları kötü koşullar, monoton çalışma şekli, uygunsuz duruş ve oturuş durumları, ağır kaldırma ve taşıma arasında doğrudan ilişki bulunduğunu vurgulamıştır. (Tılıç, 2002:137). Yapılan bu araştırma, sağlıksız ve kötü çalışma koşullarının ilerleyen yaşlarda meslek hastalığı olarak bireyin karşına çıkma ihtimalinin yüksek olduğunu gözleri önüne sermiştir.

Gazeteciler ve muhabirler Basın İş Kanunu kapsamında sağlık ve iş güvencesine tabidirler. Bu kanuna göre Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağlı Kuruluşlarından

yararlanma hakları vardır. Gazeteciler ve muhabirlerin yanında basın çalışanları kendi istekleri doğrultusunda herhangi bir sigorta kurumuyla sözleşme imzalama yoluna giderek işle ilgili düzene koyma ve kurumun kendilerine sağladığı avantajlardan yararlanma yolunu tercih edebilirler. Bu kişilerin sağlık güvencesinden yeteri kadar faydalanamadıkları için özel sağlık sigortası için muhtelif sağlık sigorta şirketleriyle de anlaştığı sıkça karşılaşılan bir durumdur ancak bu tür anlaşmalar sürekli değildir (Seçkin, 2004: 193). Bazı medya şirketleri bazı sağlık kurumları ile anlaşarak reklam alma ya da karşılıklı çıkar ilişkileri kurma vasıtasıyla çalışanlarının sağlık giderlerinde indirim avantajlarından yararlanma imkânı da sunmaktadır.

Türkiye'de meslek örgütlenmelerinin geçmişine bakıldığında kuruluş aşamasında çalışan işçilerin değil, devletin başrolde olduğu görülmektedir. Burada işçinin sömürü düzenini reddederek devlet ya da patron karşısında hakkını araması değil, devletin demokrasinin gereği olarak gördüğü sendikal yapılanma hakkını yasa ve kanunlar vasıtasıyla kamu ve özel sektörde çalışan işçi ya da memurlara sunması söz konusudur. Oysa Türkiye'deki durumun aksine sendika kavramının işçi hareketlenmelerinin neticesinde kimi zaman zorbalığa, kimi zaman yasaya dayanarak sosyal güvence ve haklar zeminini arayan ve genişletmeye çalışan bir anlamının olduğu bilinmektedir. Batıda sendikal hareketlilikte sınıfsal mücadele Türkiye'ye göre oldukça fazladır.

Bu bağlamda kuşkusuz gazetecilerin örgütlenmesini etkileyen temel olgu mesleğin bireyci ve rekabetçi özelliği yanında, içinde yaşanan ülkenin siyasal yapısı, demokrasi düzeyi ve medyanın sahiplik yapısıdır. Örgütlenme konusunda yetersiz kalan gazetecileri Tılıç ''Örgütsüz bireyler olarak gazeteciler, iletişim sürecini etkileme şansları iyice daralmış atomize izleyici kitlesine benziyorlar'' diye tanımlamaktadır (Tılıç, 2009: 207). Medya emekçilerinin sendikal örgütlenmelerinde ise durum Türkiye'deki meslekî yapılanmalarıyla hemen hemen aynı nitelikleri taşır (Toktaş, 2013:70). Sanayi alanında çalışan emekçilerde de oldukça sık rastlanabileceği gibi basın emekçileri de haklarını mücadeleleri sayesinde değil, siyasal iktidarların demokrasinin geliştirilmesi için basamak olarak gördükleri sendikanın kurulması vasıtasıyla almışlardır.

Batı ülkelerinde gazetecilik, herhangi bir şirket ya da kurum bünyesinde yürütülen bir meslek faaliyeti görünümünden sıyrılarak daha çok münferit icra edilen bir meslek dalı haline gelmeye başlamıştır. Neredeyse her dört gazeteciden biri, mesleğini herhangi bir medya grubuna bağlı olmadan yürütmektedir. Bu serbest medya çalışanlarının arasında sendikaya üyelik oranı ise %20,5'tir (Kaçar, 2018:71). Türkiye gibi politik krizleri fazla olan ülkelerde ise serbest basın çalışanı olmak oldukça güç ve çetindir. Bu sebeple medya şirketlerinden bağımsız çalışan muhabir ve gazetecilerin mesleki anlamda örgütlenmesi çok zordur.

Bütün bunların yanı sıra işçilerin örgütlenme hakkını kazanmasına sarf ettiği çaba elbette yok sayılmamalıdır. 12 Eylül öncesinde ve sonrasında çalışanların bir araya gelerek meslekî anlamda birlik oluşturması her ne kadar otorite tarafından engellenmeye çalışılsa da bu meslek grupları arasında dirayetini en fazla koruyan yine basın emekçileri olmuştur (Çelik ve Lordoğlu, 2006:14). 10 Ocak 1961 tarihinde gazetecilerin İstanbul Sendikacılar Lokali'nde üç gün boyunca Basın adında çıkardıkları gazete bu durumun somut örneğidir (www.milliyet.com.tr/gundem/10). 1961 Anayasası, 1963 yılında sendikal hakları düzenleyen 274-275 sayılı kanunlarla, işçileri etkilediği gibi gazetecileri de sendikal anlamda etkilemiş ve onların da toplu sözleşme düzenine geçmesini sağlamıştır.

Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın kurulmasından önce basın işverenlerinin keyfi çalıştırmalarına karşı 212 sayılı yasa ile gazetecileri korumak üzere yapılan değişiklikler, 195 sayılı Basın İlan Kurumu Yasası, basın sermaye sahiplerinin tepkilerine neden olmuştur. 9 gazete sahibi 10 Ocak tarihinde bir bildiri yayınlayarak bu yasayı protesto etmişler, Basın gazetesi ve gazetecilerin haklarını savunmaları adına kenetlenmeleri, yasayı protesto eden gazete sahiplerini zor durumda bırakmıştır. 5953 sayılı Basın Kanunu, 212 sayılı yasa değişikliğiyle olduğu gibi yürürlüğe girmiş, çok yaygın ve güçlü bir sendikalaşmadan söz edilmese de, bu yıllarda büyük gazetelerde ve matbaalarda çalışanların haklarında önemli gelişmeler olmuştur. 212 sayılı yasadan kaynaklanan kazanılmış haklarda, gazeteciler küçümsenmeyecek ücret, sosyal haklar ve iş güvencesi gibi haklarda kazanımlar elde etmişlerdir (Tılıç, 2003:341).

Gazetecilerin sendikal örgütlenmesi Günaydın gazetesinde yaşanan örgütlenememe sorunuyla ilk tıkanmaları yaşamıştır. 12 Eylül öncesi ilk geri adım ise

Yeni Asır örgütlenmesinin, işverenin çalışanlarını işten çıkarması ya da istifaya zorlamasıyla yaşanmıştır. 12 Eylül sonrası yaşanan hak ihlalleri, gazetecilerin haklarını kullanamamasına ve büyük kayıplar yaşamasına neden olmuştur.

Türkiye'de hukuktan doğan sorumluluklardan kaçınmak isteyen medya patronlarının çalışanlarını düzenledikleri iş sözleşmeleriyle bağımsız çalışan gibi göstermeleri de medya çalışanlarını koruyan haklardan yoksun bırakan bir diğer uygulamadır. Bu şartlar altında gazeteci ve muhabirler başta olmak üzere Türkiye'de medya çalışanlarının haklarını korumak için kurulmuş ve sendikal anlamda faaliyet gösteren en eski kurum 1946'da İstanbul'da kurulan Gazeteciler Cemiyeti'dir. Kuruluş, ülkenin diğer bölgelerini de etkileyerek önce Ankara'ya ve daha sonra diğer yerleşim birimlerinde örneklerini arttırmış, sonuç itibari ile hepsi Gazeteciler Cemiyeti adı altında örgütlenmişlerdir. 1964 senesinde ise örgüt Türkiye Fikir İşçileri Sendikası, beş yıl sonra da Türkiye Gazeteciler Sendikası bünyesine katılmıştır. 1979 senesinde faaliyetlerine başlayan Fikir İşçisi Gazeteciler Sendikasının amacı medya çalışanlarının sosyo-kültürel konumlarını iyileştirmek, medya patronları karşısında haklarını ve çıkarlarını korumak, gazeteciler ve muhabirler arasındaki bağı güçlü tutarak iktisadî, sosyal ve kültürel anlamda gelişimlerini sağlamaktır (Kaçar, 2018:72).

2.3. Sahada Çalışan Televizyon Habercileri

Ekonomi politik yaklaşım çerçevesinde genel anlamda medya alanında çalışan tüm aktörlerin karşı karşıya kaldıkları bu sorunlar/koşullar iki temel başlık altında yukarıda sunulmaktadır. Araştırma bu aktörler içinde önemli bir kesimi oluşturan haber kameramanları üzerine olduğundan sahada haber alanında çalışan aktörlerin görev alanları, çalışma biçimleri ve birbirlerinden farklı yönlerini ayrıca vurgulamaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Televizyon aracılığıyla kamuya haber sunma amacı taşıyan, haberi ortaya çıkarmak için birim sorumlusu, istihbarat çalışanı, haber yazarı, canlı yayın ekipmanlarını kullanan kişiler, teknik birim ve reji sorumlularıyla işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Burada çalışmanın öznesi olan haber, çalışma halkasının en mühim ve en değerli kısmıdır, dolayısıyla bir haberin oluşması esnasında görev alanlar arasında özgün ağırlığı en fazla olan muhabir ve kameramanlardır. Haber oluşumundan sonra izleyiciye aktarımında da muhabir ve kameramanlar diğer çalışanlara göre daha fazla

önem taşırlar çünkü izleyici haberi kameramanın çektiği açıdan izler ve muhabirin aktarımından anlamaktadır.

Hedef kitlenin haberi izlemesi bu iki önemli aktörün çalışmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu durum söz konusu çalışanların bağlı olduğu ajansların yayın politikalarının yansımasında da geçerlidir. Günümüz şartlarında gazeteciliğin değişen ve dönüşen iç dinamikleri hareket alanını giderek genişletme eğilimi taşıdığından haber aktarımı da giderek kameraman ve muhabire bağlı olacak gibi gözükmektedir. Kamuoyunu yakından ilgilendiren gelişmelerin aktarımı, değerlendirilmesi, yorumlanması ve analiz edilmesi genelden çok öznel bir nitelik taşır. Çalışan kimseler işi ortaya çıkarırken kurumun vizyonuna değer de katabilir, yön de verebilir, değişime de uğratabilir (Coşkun, 2016: 151). Bu sebeple muhabir ve kameramanların çalışma koşullarına ilişkin sorunlarına odaklanma ihtiyacı giderek önem arz eden bir hale gelmektedir.

Haberin hedef kitlesi çoğu zaman toplumun küçük bir kısmıdır ancak siyasetin toplum geneline doğrudan etki ettiği bir ortamda haberin oluşumundan küçük kısım giderek büyümeye başlar ve haber yoruma açık forma dönüşür (Coşkun, 2016: 150). Süreç, insanların bilgi ihtiyacını karşılama hizmeti kadar basit bir hareketten yola çıkar ve bu ihtiyaç teknolojiyle birlikte gelişen ve nitelikli çalışanlar tarafından kullanılan araçlar vasıtasıyla temin edilir. Bu araçlar kitle haberleşme araçları olarak adlandırılmaktadır.

Gelişmenin hızını ve büyümesini hem kullananlara, hem de izleyenlere doğrudan gösteren ve ifade eden bu araçlar kitleyi haber ile etkileşime geçirme sürecini yönetirler. Haberin ortaya çıkışından, kitleyi tahakkümü altına almasına kadar geniş bir yelpazeye sahip olan kitle iletişim araçlarının böylesine önemli bir görevi üstlenmesi yakın geçmişten itibaren ortaya çıkan bir durumdur (Tokgöz, 2012:3). Kullanılan bu araçlar, kullanan kimse tarafından haberin izleyiciye istenilen şekilde aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Kullanımının yaygınlaşması ve kullanım bilgisinin herkese açık olması sektörü de doğrudan etkilemiş, böylece haberin etkisi, çapı ve hitap ettiği kitle giderek büyümüştür.

Bu gelişmeler doğrultusunda haberciliği sosyolojiyle ilgili olarak ve aynı onun gibi kendi içinde disiplinleri olan ve bu disiplinlerin prensipleri aracılığıyla

değerlendirilebilen ve analiz edilen bir alan gibi ele almak daha doğru olacaktır. Çünkü habercilik, toplumun algılarını ve tepkilerini doğrudan yönetebilme kabiliyetine sahiptir, onu kontrol altına alır ve yönlendirir. Yalnızca gerçekler üzerinden hareket etmez, onu olduğu gibi izleyiciye aktarmaz (Tokgöz, 2012:9). Mesleğin kendi içinden doğan sorumluluklar, etik değerler ölçüsünde hareket eder. Haberciler haberin kendisinden ayrılamazlar ama üretilen haber sunum aşamasına girdikten sonra üreticinin malı değildir, izleyeni habere ortak eder.

Gazeteci olayları kendi oluşturmaz, olan olayları belirli ilkeler çerçevesinde ele alarak kamuya aktarır. Gazeteci, dış dünya ile bağlantılarını koparmamalı, gerek ülke gündemindeki, gerek basın alanındaki sorunları ortaya koyup tartışabilmelidir. Gazeteci, gündemle kamuoyu arasında yalnızca bir aracı olduğunu, olayların kahramanı ya da bir yıldız olmadığını unutmamalıdır (Özsoy, 2006:124). Tarafsız ve bağımsız olmalı, kendi düşüncelerini değil, gerçekleri ön plana çıkarmalıdır. Bir haberin gerçekliğini iyice araştırmalı ve belgelere dayandırmalıdır.

Sahada çalışan haberciler, onların haberlerinin geniş kesimlere ulaşmasına aracılık eden aktörler ve okuyucular haber üretim ve tüketim sürecinin ortaya çıkmasını sağlamaktadırlar. Bu süreçte haberin üretilmesi açısından bakıldığında sahada çalışmalarının da yarattığı fark nedeniyle muhabirlerin ve kameramanların temel aktörler oldukları görülmektedir.

2.3.1. Muhabirler

Muhabir, haber sürecinin en önemli aktörlerden bir tanesidir. Haberin sunum aşamasında doğrudan sorumluluk alan ve süreci doğrudan yöneten kimsedir. İzleyici istisnai durumlar hariç muhabirin yüzünü görmez, çoğu zaman adını da bilmez. Bu tür durumlar söz konusu olduğunda haberi kovalayan, üreten ve alan muhabirler daha fazla ilgi görmektedir. Aniden gelişen durumların ortaya çıkması durumunda muhabir, kameramanla birlikte çalışır, haberi onunla birlikte takip eder. Ancak önemli olan bir diğer nokta ise haberin aktarımında ve elde edilmesinde muhabir ve kameramanın etik değerlere mahsus sınırlar içerisinde kalmalarıdır.

Haberi üreten aktörlerin aktarım sırasında uyguladıkları yöntemler ve farklılıklar izleyicinin habere odaklanmasını sağlar. Buradaki en önemli rollerden bir tanesi muhabirindir. Herkesin göremeyeceği noktaları izleyiciye anlatmak ve anlatım dili,

tarzıyla izleyicinin ilgisini habere çekmek muhabirin meziyetleriyle doğrudan bağlantılıdır (Işıklar, 2011: 56). Haberin gerçekleştiği mekândaki gelişmeleri vakit kaybetmeden canlı yayın ya da kayıt aracı vasıtasıyla aktarır. Anons olarak da bilinen bu biçim, montaj esnasında da kullanılabilir. Aslında haberin ortaya çıkmasında muhabirin etkisi de böylelikle bilinir.

Haber kanallarının rutin yayınlarını sürdürürken ulusal ve yerel anlamda meydana gelen hadiseler yayın politikasının değişmesine yol açabilir. Doğal afet, deprem, kaza ve benzeri olaylar doğal olarak herhangi bir haber kanalının günlük akışını değiştirecek ve ekranlara bu olayla ilgili görüntüler getirmesine yol açacaktır. Bu manada yayın kesilebilir ve hadisenin önemine bağlı olarak kesintiye uğrayabilir. Böyle dönemlerde haber kanalları canlı yayın vasıtasıyla hadisenin gerçekleştiği yerden sıcağı sıcağına gelişmeleri ekrana taşımaları sebebiyle ulusal ve yerel anlamda en fazla izlenen yayınlar haline gelirler. Bu tür yayınlar esnasında gerçekleşen olayla ilgili merak edilenler üzerinde durulur ve izleyicinin merakı üzerinde durularak akıllardaki sorular cevaplandırılır (Konukman, 2017:32). Bu anlamda muhabir, izleyiciyle muhatap olan kişi olarak ön plana çıkar. Haber aktarımında ekibin önemli katkısı bulunmaktadır ve bu ekip özellikle canlı yayın sırasında ivedilikle hareket eder.

Haberi meydana getirmek ve onu izleyene aktarmak muhabirin vazifesidir. Muhabir aktarma ve meydana getirme amacıyla haberle ilgili olarak bilgi toplama ve bir araya getirmekten de sorumludur. Haberi doğrudan ilgilendiren görüntüler toplayarak analiz eder ve analiz sonucundaki yorumları da değerlendirerek aktarır. Bu işi yaparken izleyiciyi doğru bilgiye ve yoruma götürmelidir (Çil, 2007: 32). Bu nedenle de belki de en önemli görevi aktarım esnasında doğru metni oluşturmaktır. Kamera karşısında yer alarak haberin en önemli kişisi olarak görülen muhabir, sözleriyle kamuoyunu etkileyebilir, yönlendirebilir ve aynı görüşteki insanların bir araya gelmesini sağlayabilir. Öte yandan aktardığı fikirlere muhalif kimselerin oluşmasına da sebep olabilir, daha genel bir ifadeyle kutuplaşmaya yol açabilir. Bu özellikleriyle muhabir, mesleğin etik ilkelerine sadık kalmalı, güvenilirliğini tavrı ve duruşuyla ifade etmelidir.

Muhabir ayrıca haberin hukukî boyutundan haberdar olmalı, kişisel deneyimlerinden yola çıkarak her kamera karşısına çıktığında deneyimlerine değer katmaya devam edebilmelidir, arşiv bilgisine haiz olmalı ve gerektiğinde arşivden

yararlanmayı bilmelidir, bilgi yorumlamalı, değerlendirmeli ve analiz etmelidir. Haber yaptığı konular hakkında bilgi sahibi olmalı, akıl defteri oluşturmalıdır, karmaşık hadiseleri çözüme kavuşturacak analitik kabiliyetini geliştirmenin yanında sorgulamaya ve sorgulanmaya açık kapı bırakmalıdır (Kaçar, 2018:35). Muhabirin çalışma arkadaşları onunla rahatça iletişime geçmeli ve kamera karşısındaki hareketlerinden doğan aksaklıklara ona doğru biçimde aktarabilmeli ve tavsiye verebilmelidir.

Muhabir haberin gerçekleştiği mekân, mekânda yaşayan insan ve olayın kendisi arasındaki ilişkiyi doğru kurmalıdır. Kurumlar arasındaki ilişkileri doğru tanımlamalı ve gerektiğinde buradaki işlerini kolaylaştıracak kimseleri tanımalıdır, haberin güvenilirliğini arttırmak için üç veya dört yerden teyit edebilecek istihbari bilgi kaynağına sahip olmalıdır, gizli bilgi hüviyetiyle edindiği bilgiyi kamuoyuyla paylaşmamaya özen göstermeli, dili ve lisanı en doğru şekilde kullanmalıdır. Muhabir, haberi inşa edendir, onun geleceğini muhabir belirler (Kaçar, 2018: 37). Ancak yayına sunulduktan sonra haber, üretenlerin malı olmaktan çıkarak yarı kamusal bir niteliğe bürünür. Dolayısıyla muhabir işinin uzmanı olarak yalnızca kendi çıkarı ve menfaati için değil aynı zamanda kamu ve iş sözleşmesiyle bağlı olduğu ajans için çalışmış olur.

Meslek gruplarında emeğin ekonomik karşılığının önceden belirlenmesi gibi bir seçenek ya da geleceği kararlaştırmak adına günümüzde öne çıkan kariyer planlaması muhabirler için geçerli değildir. Özellikle 20. yüzyılın başlamasıyla birlikte muhabirlik daima ikilemde kalan, yarını garanti altına alınamayan meslek türlerinin başında gelmiştir. Muhabir, güncel gelişmelerden haberdar olmak, kitleleri yönlendirmek ve etkilemek gibi meziyetlere sahipken birçok meslek grubunda kendisi kadar uzman olmayan kimseler kadar ekonomik anlamda kendini geliştirme imkânlarından yararlanamaz, meslek yaşamları boyunca esnekliğe kavuşamazlar, haberin sunumunda en önemli pay sahibiyken, çalışmalarına kısmen kamuyu ortak ederken emek, güçlü medya patronları tarafından satın alınmaktadır (Kaya, 1999: 651).

2.3.2. Kameramanlar

Haberin oluşma sürecinde muhabirle birlikte önemli aktörlerden diğeri de kameramandır. Görsel medyanın başlı başına unsuru televizyonun görüntüsüyle olandan bitenden haberdar olan izleyicinin doğru görüntüyle haberi anlamasını kameraman sağlar (Çil, 2007:31). Bu sebeple kameramandan gerçeğe ait görüntülerle izleyiciyi

doğru yönlendirmesi beklenmektedir. İzleyici kameraman sayesinde habere yabancılaşmaktan uzak kalır.

Haberin hazırlanması aşamasında bulunan ve bir araya getirilen parçaların hepsinden yükümlü tutulan kameramanlar ve muhabirler arasındaki ast-üst ilişkisi bugün tam anlamıyla iç içe geçmiş ve büyük oranda bozulmuş bir görüntü çizmektedir. Muhabiri gazeteci olarak, kameramanı ise teknik eleman gibi gören bir görüş giderek yaygın hale gelmektedir. Televizyon yayınlarının ilk başladığı dönemlerde kameraman, televizyon için en önemli kişi idi ve yüksek maaşlar ile transfer edilirdi. Geleneksel habercilik sisteminde her iki aktörün konumu birbiriyle yakın ve benzer olmasına karşın yıllar geçtikçe aralarındaki ekonomik farkın kameraman aleyhine hissedilir şekilde açılmasının temel nedenlerinden biri habercilik alanında yaşanan değişimlerdir.

Kameramanın yaptığı işin muhabirden farkı yoktur, görev tanımı da hemen hemen benzeşmektedir, dolayısıyla yasalar önünde de kameramanlar aynı muhabir gibi muamele görmektedir ve onunla aynı haklara sahiptir. Ancak günümüzde her iki aktörün yasal hakları, izinleri, iş süreleri değişiklik arz etmese de ya da haber için gerekli argümanların bir araya getirilmesine ilişkin ortak mesuliyet taşıyor olsalar da muhabirler lehine bir durum söz konusudur. Bu değişiklikteki rol ise Türkiye'nin mevcut sosyo-kültürel yapısından kaynaklanmaktadır.

1980'lı yıllar itibarıyla izlenen liberal politikaların ekonomik alandaki yansımasının sonuçlarından biri olarak özellikle 1990'lı yıllardan itibaren giderek artın bir içimde yayıncılık ve habercilik mesleğine olan ilgi büyük oranda artmıştır. Mesleğin eğitim alanında yer alan gençler henüz öğrencilik aşamasında hem kameramanlığa, hem de muhabirliğe aynı oranda ilgi göstermektedirler. Genel kanı, kameramanların, muhabirlere göre televizyon yayıncılığıyla daha yakından ilgili olması ve çekim yapılması nedeniyle görsel ve teknik becerilere sahip olması gerektiği yönündedir. Ancak buna rağmen teknik anlamda bilginin kameramanlıkta daha önemli görülmesine rağmen alınan maaş açısından, toplum içindeki konum ve statüleri bakımından muhabirlerle aralarında herhangi bir fark yoktur. Muhabirin haber sunarken kamera önünde durması bütün haber yükünü onun üstlendiği algısını oluşturmaktadır.

Haber yapan çalışanların medya şirketlerinin menfaatlerine göre belirlenmesi, haber sunumunda çeşitli kurumlarla ilişkilerin gidişatına zarar verilmemeye gayret

edilmesi, haber için kullanılan veriler ve kelimeler seçilirken taraflı davranılması kameramanların yanında muhabirlerin sorumluluklarını daha fazla arttırmıştır. Diğer taraftan teknolojik gelişmelerin giderek habercilik anlamında her gün ayrı bir yeniliği beraberinde getirmesi, küçük ve amatör kameralarla çekim yapabilme imkânı, profesyonel olarak teknik bilgiye sahip olmayanlara da haber yapabilme imkânı tanıması da kameramanlar açısından olumsuz bir gelişmedir.

Teknolojik imkânların daha ulaşılabilir olmasıyla sanal dünyanın iletişim alanına da yansıması kameramanlığı da herkes tarafından icra edilebilir hâle getirdiği için kameramanlık, muhabirlikle arasını önemli ölçüde açmıştır (Seçkin, 2004:193). Söz konusu değişimler yalnızca kameramanlığı değil, iletişim, medya ve habercilik sektöründeki bütün çalışanları da etkilemiştir. Diğer taraftan mesleğin doğasından kaynaklanan stres, yorgunluk sebebiyle bireyin kendi öz yaşamına yabancılaşması, bedenen ve ruhen enerjisini mesleğine harcadığından, zaman yönetiminde doğan kusurlar medya ve iletişim sektöründe çalışan herkesin ortak olarak yaşadıkları sorunlara yol açmaktadır. Değişen ve dönüşen televizyon haberciliği sektöründe kameramanların önemi bu nedenle muhabirlerin gerisinde kalmıştır.

Televizyonların insanlar tarafından izlenmesini ölçen reyting cihazları ve bu cihazlar vasıtasıyla programların takip edilme seviyesini ölçerek yayın politikalarını buna göre belirleme eğilimi ise 2000'li yıllardan sonra önem kazanmıştır. Bu politikalar oluşturulurken sermaye akışını olumsuz yönde etkileyecek girişimlerden kaçınılmış, siyasi iktidarlarla ilişkilerin geliştirilmesi ve medya şirketlerinin televizyon dışındaki alanlarda da etkinliğinin arttırılması için yeni yollar arama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple de kameramanların habercilik ve medya yayın kuruluşunda yer alan çalışanlar arasında eski etkinliği kalmamıştır.

Reklam gelirlerinin azalması, medya haberciliği alanında faaliyet gösteren şirketler arasındaki rekabet zaman zaman işçi çıkarmalara kadar varan uygulamalara sebep olmuş, böyle durumlarda başlık altında sayılan gerekçelerden dolayı kameramanlar, işten çıkarılmak için seçilen ilk meslek grupları arasında yer almıştır. Kameramanlar, muhabirlerle birlikte habercilikteki en önemli aktör iken süreç içinde sektörün en alt grup çalışanı haline gelmiştir. Muhabir ve kameramanlar arasındaki konum, statü ve maaş aralığının artmasına yol açan sebep yalnızca günün şartlarına

ayak uyduran ve bu şartlardan ötürü değişime uğrayan haber politikaları değildir. Haberciliğin dış etkilere açık olması ve bu nedenle diğer sektörlerle işbirliğine gitmesi medya sektörünü doğrudan etkilemektedir.

Çalışma özelde haber kameramanlarının çalışma koşullarına odaklanmış olsa da kameramanlar çeşitli alt alanlarda çalışabilmektedirler. Buna göre haber dışında yaptıkları iş itibarıyla önemli benzerlikler taşıyan spor, magazin ve canlı yayın kameramanları da bulunmaktadır. Spor da, magazin de kendi içinde haber niteliği taşımakta, canlı yayın haberde, sporda ve magazinde çalışan her kameramanın zaman zaman bu alanlarda da üretim yapmaktadır ancak her alanın kendi içinde gerektirdiği teknik bilgi, gelişimi ve farklı deneyimleri beklentisi bulunmaktadır.

Spor Kameramanları: Uluslararası Spor Yazarları Birliği'nin 1996 senesinde ilan ettiği yazılı tüzüğüne göre başta spor kameramanı da olmak üzere fotoğraf çeken, röportaj yapan ve bu alan içinde kalmak suretiyle elektronik ortamda da spor haberi yapan herkes spor gazetecisi olarak kabul edilmektedir. Bu kapsam çerçevesinde spor gazetecisinin, herhangi bir alanda gazeteci olarak çalışandan beklenen ne ise o özellikleri taşıması ve aynı kabiliyetlere sahip olması beklenmektedir (Gezgin, 2002:44). Bu özelliklerin en önemlisi de sosyal sorumluluk taşıma bilinciyle haberi zamanında ve doğru ulaştırabilmektir[4].

Magazin Kameramanları**:** Magazin kameramanları[5] da toplum içerinde popüler olan çeşitli meslek dallarında çalışan insanların, sanatçıların, politikacıların, sporcuların

[4] Spor alanında gazeteciyle birlikte değerlendirilen spor kameramanı geniş kültüre sahip olmalı, halkın genelini ilgilendiren durumlarda sağduyusunu kaybetmemeli, değişen ve dönüşen zamanla birlikte değişime ve gelişime açık olmalı, sürekli kendini yenileyebilmeli, ülke genelini ilgilendiren ve gündemi meşgul eden gelişmeleri yakından takip etmeli, dürüst davranmalı, meslek içi eğitimin öneminin farkında olmalı ve bunu edinmek için gerekli hassasiyeti göstermeli, haberi oluşturmamalı, olan haberi tarafsızca yansıtabilmeli, olay ile halk arasındaki bağ olduğunu ve görevini ifa ederken kişisel çıkar ve menfaatlere göre aktarım yapmamalı, yaptığı haberin gerçekliğini sorgulamayı bilmeli ve onu doğru, sarsılmaz, gerçek ve aksi iddia edilemez temellere dayandırmalıdır.

[5] Magazin, kamuoyunun çoğunluğunu ilgilendiren, birbirinden farklı, muhtelif konulardan bahseden, bol görsel barındıran yayın anlamına gelmekle birlikte sanat, spor ve eğlence dünyasında meşhur kimselerle ilgili haber ve yorumları içermektedir (TDK, 2019). Kavram olarak ise anlık olayın üzerinde duran, derinlik içermeyen, çarpıcı olana yönlendiren, olayların duygusal unsurlarını dikkate değer kılan aktarım biçimi anlamına gelmektedir (Güzel, 2007:83). Yayın anlamında ilk defa 1731 senesinde İngiltere'de

ve magazin çevresinde ünlenmiş insanların hayatlarını takip etmekte ve onların hayatlarından toplumu ilgilendiren haberleri yapmaktadırlar. Bunun için özel bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olmak gerekmektedir[6]. Genellikle magazin kameramanları magazinel olayları takip etmek suretiyle işlerini yürütmekte ve haberlerini yapmaktadırlar. Bu takip sırasında uzun çalışma saatlerine maruz kalmakta ve zor hava koşullarıyla baş etmek durumunda kalmaktadırlar.

Canlı Yayın Kameramanları: Ulusal alanda haber yapmak ve yayınlamak hem işin teknik yeterliliği bakımından, hem de işi yapacak olan kişi sayısının fazla olması gerekliliği bakımından yönetimi ve yönlendirilmesi oldukça zor bir süreçtir (TRT Yayıncılık ve Medya Sözlüğü, 2015:347). Görsel anlamda yayın, teknik ekipmanın desteğiyle gerçekleşmiş ya da gerçekleşmekte olan bir olayın sıcağı sıcağına, en kısa yoldan topluma ses ve görüntüsüyle topluma aktarılmasıdır. Her televizyon kanalının günlük ve haftalık bültenleri vardır, bunlar uzun dönem zarfında belirlenerek hangi zaman diliminde neleri izletileceği ve anlatılacağı temelinde belirlenerek önceden yayınlanır ve şeffaf biçimde izleyiciye aktarılır. Aylar öncesinden bir kanalın hangi saatte dizi, hangi saatte film, hangi saatte belgesel yayınlayacağı belirlenebilir ancak haber için aynı durum söz konusu değildir.

"Gentleman'a Magazine", 1833 senesinde Fransa'da "Le Magazine Pittoresque" adındaki dergi isimlerinde kullanılmıştır (Şentürk, 2010:177).

Bu tür haberlerde hedef kitlenin ilgisini çekmek amacıyla büyük boy fotoğrafların ve birbirinden farklılık teşkil edecek biçimde renklerin tercih edilmesi sebebiyle "boyalı basın" olarak da isimlendirilmektedir. Çoğu kez tek başına bir fotoğrafın kullanılması dahi metin okunmadan haberin magazin olarak değerlendirilmesine neden olabilir (Tokgöz, 2012:31). 19. yüzyılın son elli yılından sonra büyük bir atılım gösteren kapitalist ekonomi kentli profilini ortaya çıkarmakla birlikte sosyo-kültürel açıdan magazin kültürünü ortaya çıkarmıştır. Basın işlerinin daha uygun fiyatlara mal edilmesi, üretimin hızlanması da bu kültürün kentten taşraya ve kırsala kadar ulaşabilmesine olanak sağlamış ve ilginin giderek büyümesine yol açmıştır.

[6] Magazin alanında çalışmak stresli, zevkli ve güçtür. Bu alanda çalışmak için önemli ölçüde bilgi birikimine ve deneyime sahip olunması gerekmektedir. Alanında meşhur isimlerin bilinmesi ve hatta bu isimlerle yakın ilişkilerin kurulması, geçmiş dönemde yapılan işlerin ve bu alandaki bilgiye sahip olmak için ciddi manada istihbarata toplama becerisi, gündemi takip ve analiz edebilme, doğru değerlendirme, mülakat esnasında soruların seçimi aşamasında titiz davranma, bu konuda da yetkin olabilmek için bir entelektüel kadar sanat, spor, edebiyat, kültür, moda, müzik, film ve benzeri alanlardaki gelişmeleri takip etmek gerekmektedir (Alya, 2019:20).

Anlık gelişen siyasal kriz, afet, kaza, polemik, küresel ya da yerel anlamda insanları doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen olaylar, devlet idaresinde yer alan seçilmiş ya da atanmışların, statü ve konumu yüksek kimselerin açıklamaları kısaca gündemi kısa ya da uzun vadeli tesiri altına alan olumlu veya olumsuz olaylar, televizyon kanallarının günlük, rutin yayın akışı ve bültenlerinin değişmesine neden olabilir. Böyle durumlarda olağan yayın durdurularak canlı yayına geçilir çünkü gelişen olayın önemi diğer herhangi bir programdan öncelikli değer taşır ve sıcağı sıcağına izleyiciye aktarılması gerekmektedir. Bu manada televizyon haberciliği, gazetede haberciliğinden farklılaşır.

Gazetede haber yazan kişi kişisel niteliklerini sergiler, metni ilgi çekici hâle getirebilir, puntosu ve rengiyle yazıya dikkat çekebilir, fotoğrafçıdan alınan fotoğrafın boyutu ve rengiyle oynayarak okuyucuyu habere yönlendirebilir ama canlı yayın bireysel bir iş olmaktan çok ekip işidir, orada yalnızca haberi yapan kişi değil, muhabir, kameraman, haber istihbaratını toplayan kişi, reji ekibi, bağlantıları sağlayan çalışanlar ve hatta soğuk ya da sıcak ortamlarda çeşitli kurumların kapısında bekleyen haber ekibine lojistik destek sağlayanlar da önemlidir. Hadisenin gerçekleştiği mekânda bulunan çalışanların arasında kameraman çekim yaparken, muhabir gelişmeleri kamera aracılığıyla izleyiciye aktarır ve bütün bunlar farklı görevdeki kişilerce oluşturulan ekip sayesinde gerçekleştirilir (Konukman, 2017: 54). Burada muhabir ne kadar önemli bir yük altında ise benzer şekilde olayların izleyiciye aktarılması sürecinde yapılan çekimleri en doğru biçimde oluşturma açısından kameramanlar da büyük bir sorumluluk altındadır.

Haber Kameramanları: Hem gazetecilik hem de kitle iletişim araçları öncelikli olarak haber[7] üzerine kurulmuşlardır. Habere ilişkin geçmiş dönemlerde birbirinden

---

[7] Haber, ivedilikle kamuoyuna aktarılması lazım olan ve toplumun önemli kesimini yakından alakadar eden, onları tesiri altına alan ve kolayca anlaşılır bir lisanda ele alınan hadise ve düşüncedir. Bugün haber kavramını haddinden fazla genişletmek imkân dâhilindedir. Özellikle birey yaşamının ele alındığı, hakkında yorum yapıldığı, merak edildiği şartlarda haber hem detaylıca, hem de hızlıca aktarılmalıdır.

Devlet idaresinde doğrudan ya da dolaylı olarak söz sahibi olan statü sahibi insanların, bürokratların, seçilmişlerin ve atanmışların, alanında uzman kimselerin, sanatta ve sporda başarılı ve adından söz ettiren meşhurların hayatında herhangi bir hadise bile habere konu olabilmektedir. Dolayısıyla haberi

farklı tanımlamalar yapılmış, muhtelif açılardan bakılmış ve bunların hemen hepsinde de içeriğinde olması beklenen şey her ne ise ona göre sınırlandırılmıştır. Buna göre haber, insanların hakkında konuştukları veya ilerleyen bir zaman diliminde konuşacakları, doğrudan ya da dolaylı olarak insanların hepsini ya da bir kısmını ilgilendiren bir düşüncenin hadisenin ve meselenin özeti, ivedilikle yazılmış tür ve geleceğin yazımıdır. Yazılı anlamda haberin ömrü bir gün olmakla birlikte radyo ve televizyonda program süresincedir. Haber nitelik olarak döneme hitap eder; dünkü haberin bugün, bugünkü haberin dün ve gelecekle ilişkisi oldukça azdır. Haber metninin ya da görüntüsünün hitap ettiği kitle için gerçeğin kendisidir (Türk, Bıyık, Güven, İşi, 2013:321-322). Olayın aktarım şeklinin gerçek dışı oluşu haberin muhtevasından kaynaklanan özelliklerdendir. Bilinmeyeni bildirmeye, görülmeyeni gördürmeye, fark edilmeyeni fark ettirmeyi amaçladığı için haberin görüntüsünün, metninin dikkat çekici olması gerekmektedir.

Haber dilinin her yaştan insanın kolayca anlayabileceği nitelikte olması ve böylelikle hadisenin kamuoyunun geniş kesimi tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Bugün bunun için ters piramit kuralı, dörtgen kuralı, normal piramit ve konuşan tarzda haber yapma kuralları uygulanmaktadır. Ters piramit kuralı en fazla tercih edilendir. Habere başlığından hareketle en dikkat çekici kısmıyla giriş yapılır ve ardından açıklama kısmı ile yazmaya geçilir.

Dörtgen kuralında habere içeriği anlaşılmayacak biçimde yaklaşılır, okurun ya da izleyicinin haber başlığıyla haberi tam olarak anlamaması ancak merak etmesi istenir, metnin devamında ise haber anlaşılacak tarzda yazılır ve işlenir. Normal piramit kuralında çoğunlukla magazin haberlerinde denk gelineceği gibi dikkat edilmeyen kısımlar aktarılır, ilgi uyandırılır ve asıl verilmek istenen mesaj sona doğru işlenir

---

tanımlarken onun ne olduğundan çok içeriğine bakılmalıdır. Çünkü kamuoyunun hakkında konuştuğu, münazara ettiği, tartıştığı her şey haberdir. İlgiye mazhar her şey habere konu olabileceği gibi onu ayakta tutan ve varlığını devam ettirmesini sağlayan gündelik yaşamdır. Rutin ve klişe devam ettiği sürece haber daima var olacaktır (Kaptan, 2018:17).

(Kaptan, 2008:34). Bu tarz televizyon ve radyoda sıkça tercih edilmektedir. Görüntüyle açıklama yapılır ve burada da asıl iş kameramana düşmektedir.

Televizyonda kameramanın işlevi en az muhabir kadar önemlidir. Elle kullanım biçiminden teknolojinin de katkılarıyla 21. yüzyılda kas gücü yerini teknik bilgiye bırakmış ve dijital cihazlara geçilmiştir. Uzun seneler boyunca kas gücüyle haber aktarma amacıyla ağır ekipmanları taşımak zorunda olan çekim ekibi ve kameramanların kol gücü anlamındaki sorumluluğu azalacağı yerde teknolojinin gelişmesiyle eklenen yeni ekipmanlarla kameramanın yükü daha da artmıştır. Özellikle haber kameramanları doğal afet, savaş ve kriz gibi risk taşıyan hadiselerin gerçekleştiği mekânlarda haberi yerinden aktarma ve izleyiciye sunma sorumluluğu devam ettiği için mesleğin bizzat kendisinden kaynaklanan tehlikeli hâller devam etmektedir (Yılmaz, 2019:15). Çünkü haber, kameramanın olayın önemini, dehşetini ya da risk boyutlarını yansıtması için en dikkat çekici görüntüleri işlemesi gerekir, haberin niteliği bu şekilde ortaya konulabilmektedir.

Yaygın anlayışın aksine son dönemde sahada çalışan haber kameramanlarına kamerasından görüntü çekmek işinin yanında ışık, netlik, kurgu, seslendirme, canlı yayın ve haberi hazır hale getirip haber merkezine zamanında iletme gibi mesuliyetler yüklenmiştir. Bu gelişme de haber kameramanlarının yüklendikleri iş yükünün artmasına neden olmuştur. Çizilen bu tablo içerisinde yaşanan dönüşümün haber kameramanları üzerindeki etkisini analiz etmek için doğrudan konunun muhataplarına başvurulmasının ve kendi ağızlarından televizyon habercilerinin/kameramanlarının koşullarının ortaya konmasının önemli bir adım olacağını merkeze alan çalışmanın bulgu ve yorumları aşağıda sunulmaktadır.

BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR

Tezin literatür bölümünde ekonomi politik yaklaşım çerçevesinde Türkiye'de sahada çalışan habercilerin içinde bulundukları koşullar ve sorunlar ile ilgili kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. Ayrıca sahada çalışan haber çalışanlarının özellikleri açıklanmış, kameramanlar özelinde tanımlamalar tartışılmıştır. Tezin bu bölümünde ise çalışmanın temelini oluşturan araştırma sorularının cevaplanması adına yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara ve bu bulguları anlamlandırmak adına yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Tez kapsamında hazırlanan araştırma soruları, Türkiye'de haber kameramanlarının, çalışırken karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda hazırlanan görüşme sorularıyla haber kameramanlarının ailevi ve sosyal hayata ilişkin yaşadıkları sorunları, meslektaşlarıyla ilgili yaşadıkları sorunları, eğitim sorunları, ekonomik sorunları, yasal ve özlük hakları sorunları, mesleki sağlık sorunları, mesleğe ilişkin doyum sorunları ve teknolojiye dair yaşadıkları sorunları ve sorunların mesleğe etkileri 8 başlık altında anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.1. Haber Kameramanlarının Ailevi ve Sosyal Hayatta Yaşadıkları Sorunlar

Haber kameramanları haber nerede gerçekleşmişse ya da gerçekleşiyorsa oradaki yaşanan olayları ve bu olayların beraberinde getirdiği sonuçların yansımalarını ve görüntüsünü mümkün olan en kısa sürede merkeze aktarmakla ya da ekrana yansıtmakla yükümlü olduklarından çalışma sürelerinin bir kısmını seyahat halinde geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu zorunluluk haber kameramanlarının ailelerinden ve sosyal yaşamlarından uzak kalmalarına neden olmaktadır. Bu süreç haber kameramanlarının aile içerisinde ve sosyal çevre alanında çeşitli sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır.

Bu anlamda 35 yaşındaki evli **Kam-9**, aile yaşamıyla ilgili olarak şu sözleri kullanmıştır:

"Dünyanın neresinde yaparsanız yapın, habercilik cefalı iştir. Özel hayatınız çok kısıtlıdır. Çalışma şartları zordur. Kendinizle ilgili uzun vadeli planlamalar yapamazsınız. Çoğu zaman sevdiklerinizden, ailenizden uzak olursunuz."

Kam-9, bir yandan karşılaştıkları olumsuz durumların anlatırken diğer yandan ortaya çıkardığı avantajlardan da bahsetmektedir. Bahsettiği avantajların onlar için meslekte tutunma, mesleğe devam etme nedenleri olarak görüldüğü anlaşılmaktadır:

"...Ama tüm bu olumsuzluklara rağmen bana göre dünyanın en özel işidir. En sosyal işidir. Çok seyahat edersiniz, çok insanla tanışırsınız, onların masalarına, evlerine, hayatlarına misafir olursunuz. Dertlerini dinler, haberleştirir ve onların seslerini duyurursunuz. Yaptığınız bir tek haberle insanların hayatlarını değiştirebilirsiniz."

Kam-9 bu sözleriyle ailesinden uzak biçimde mesleğini ifa etmek zorunda kaldığından bahsederken bu eksikliği mesleki tatminle ikame edebildiğini açıklamaktadır. Bu vurgulara göre, kameraman işi gereği ailesinden ve sevdiklerinden uzaktır ancak başka yaşamlara dokunarak ve onların seslerini duyurarak vicdani muhasebesinde kendini rahatlatabilmektedir.

Kam-12 de, mesleği gereği çok seyahat etmesi gerektiğinden dolayı ailesiyle fazla zaman geçiremediğinden yakınmaktadır. Haberin ne zaman, nerede gerçekleşeceği bilinemediğinden ve mesai sürelerinin önceden net olarak belirlenemediğinden, kameramanların hem ailesinden uzak kalmaktan hem de bu belirsizlikten kendilerinin de rahatsız olduğunu ancak bunu yeterince anlatamamaktan dolayı şikâyet etmektedir:

"Ben Arabistan'a gitme fırsatı buldum ve orda hac yaptım. Orada helikoptere bindik ve çekim yaptık. İşte bütün dünyadan insanları bir araya toplanmıştı. Haber kameramanı da buraya toplanan insanlarla ayrı ayrı bir araya gelip onları tanıma fırsatı yakalayabiliyor. En kötü tarafı ise siz bu insanlar ile bir araya gelebilmek için dünyayı dolaşıyorsunuz. İşte burada sizin özel hayatınız ortadan kalkıyor. Aile kavramınız ortadan kalkıyor. Bir telefon geliyor size haydi İtalya'ya gidiyorsun, hop kalkıp gidiyorsunuz. Bir bakmışsınız Suriye'de savaş bölgesindesiniz. Hayati riskleriniz var ve ailenizin yüreği hop oturup hop kalkıyor. İşiniz bitiyor eve geliyorsunuz bir gece yatıyorsunuz telefon çalışıyor hadi Afrika'ya. Hayatınız yollarda ve görevlerde geçiyor.

Aile hayatınız olmuyor, hatta çocuklarınızın nasıl büyüdüğünü bile bilemiyorsunuz. En sonunda size katlanmak bile zorlaşıyor. Eşiniz bir zaman sonra size, "sen kanalla mı evlendin?" diyebiliyor ve hakkıdır da. Siz istediğiniz kadar ona işin gereklerini anlatın ama olmuyor. Bu da bu işin kötü tarafları.

*Diğer bir kötü kısım da bir haberi çekmek için siz her şeyinizi katıyorsunuz. Emeğinizi veriyorsunuz sonra birisi geliyor bu haber iptal oldu diyor. Bitti çöp oldu sizin üzerine titrediğiniz çocuğunuz gibi büyüttüğünüz haberiniz. İşte bu gibi durumlar sizi çok üzüyor."(**Kam-12**)*

Kam-1 de iş hayatındaki çalışma sürelerinin gereğinden fazla ve belirsiz olduğunu, bu çalışma şeklinin aile yaşamına ayrılması gereken zamanın neredeyse tamamını çaldığını belirtmiştir:

> *"Çalışma süresinin çok uzun olması, ailenizin yanındayken bile her an sizi acil bir görev için çağırmaları, evvela çocukların üzülmesi, ardından eşinizin üzülmesi ve çocuklara bu durumu anlatmaya çalışması sonrası uzun süren ayrılık zor oluyor. Bazen çok daha zor durumlar oluyor tabii, bu durumlarda anlayışlı olup zamana bırakıyorum."*

Kam-1'e göre anlayışlı eş, yaptıkları işin gerekliliğini anlaması bakımından en önemli unsurlardan biridir:

> *"Mesleğimi çok sevdiğim için o an sadece işimi en iyi şekilde yapmayı düşünüyorum. Mesleğim birinci sırada. Eşime buradan teşekkür ediyorum. Çocukların bütün sorumluluklarını üstlendiği için."*

Kam-5 iş hayatının aile yaşamına olan etkisini anlatırken biraz hüzünlenerek şu şekilde açıklamaktadır.

> *"5 yaşında oğlum var, 2014'te doğumuna on beş gün kala Gazze'den Türkiye'ye İsrail üzerinden ateşkes olduğu için gelebildim. Eğer ateşkes olmasaydı, eşimin doğumuna yetişemeyecektim. Gazze'den döndüğümde şahit olduğum ölümlerden psikolojik olarak kötü etkilenmiştim ve bu psikolojik etki bende uyku sorunlarına neden oldu''*

Kam-4 ise haber kameramanlığının başta aile olmak üzere çalışanın sosyal çevresini doğrudan etkilediğini ifade etmiş, ev yaşamına dair etkilerini şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Mesai kavramının olmadığı bir işte çalışıyorsanız -ki bu iş "haber kameramanlığı" ise- bu, tüm çevreniz bundan etkileniyor demektir. Gün içinde çalışırken çok farklı zorluklar yaşıyorsunuz. Ev, bizim aynı zamanda tedavi gördüğümüz bir yaşam alanı. Tabii ki ister istemez günün stresini bazen evde çocuklara yansıtmıyorum diyen yalan söyler. Evlatlarınızın büyüdüğünü o güzel anları pas geçebiliyorsunuz. Benim eşimin de sektörden olması nedeniyle birçok şeyi anlayışla karşıladığını söyleyebilirim."*

> *"Son dakika görevlendirilmeleri, ne kadar kalacağınız önceden kestirilemeyen şehir dışı ve yurt dışı seyahatler, değişken mesai saatleri… Çok sayıda aile toplantısını kaçırdığım çok olmuştur. Görüşmek istediğim çok sayıda arkadaşımla görüşmeme engel olmuştur, o günkü mesaim. Buna karşın izin günlerimi ailemle, çocuklarımla dolu dolu geçirerek bu eksiği kapatmaya çalışmışımdır. Akrabalarımı izin günlerinde ziyaret ederek arayı kapatmaya çalışıyorum. Söz konusu çocuklar olduğunda hep "önce baba" ve "sonra kameraman" kimliğim devreye girmiştir. Çektiğim haberin öznesi çocuksa kendimi o işi çekerken daha da zorlarım. Bu işi en güzel şekilde kusursuz*

anlatmalıyım düşüncesi ağır basar. Ülke ve dünya meselelerine daha fazla ilgi duymanızı sağlar ailenin varlığı."

Kam-4 düzensiz mesai süreleri evdeki düzeni olumsuz etkilerini kendi bakış açısıyla aktarmaktadır. Bu sebeple hem eş, hem de ebeveyn olarak çalışanların, aile içindeki rollerini yeteri kadar yerine getirmesine, aile içinde önemli sayılan günlerin kaçırılmasına neden olmaktadır. **Kam-8** de **Kame-4** ile aynı görüştedir. Ancak olumsuz etkileri minimize etmek için eşlerin iş konusunda göstereceği anlayışın mesai kavramından doğan aile içi sorunların atlatılmasında önemli rol oynadığına vurgu yapmıştır:

*"Çalışma şartları göz önünde bulundurulduğunda aile yaşamı bu şartlardan olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü haber kameramanları, belirsiz saatler içerisinde mekân ve zaman kavramından bağımsız çalışmaktadırlar. Zaman problemini karşılaşılan en önemli zorluk olarak değerlendirebiliriz. Haber kameramanlığı mesleği, hayatınızın en önemli saatlerini mesaide geçirmenize neden olduğu için ailenize vakit ayırmak ve onlarla plan yapabilmek oldukça zor olmaktadır. Karşılıklı anlayışın ve empatinin var olduğu ailelerde mesleğe olumlu katkılarının olduğu tartışmasız bir gerçektir."****(Kam-8)***

Kam-17, **Kam-8** gibi mesleki ve ailevi rol ayrımına vurgu yaptığı açıklamasında, aile hayatında yaşanan olumsuz havayı şu şekilde açıklamaktadır.

"Bizlerden bağımsız ve bizlerle olarak iki hayat tarzları oluşuyor zamanla, uzun görevler bunu mecbur kılıyor. Zaman olarak belirsizlikler aile ile olacak her şeyin de kesin olmayan zaman ve şartlarda gerçekleşmesine sebep oluyor. Çocuklarımız bile son dakika iptal ve belirsizlikleri normal olarak görür oluyor."

Ancak **Kam-17**'ye göre aile kavramı bundan olumsuz etkilenmemektedir, zaman içinde ev ve iş yaşamı uyuşabilmektedir. Bu uyuşma kameramanların karakter yapılarında yaptıkları ikili ayrımla söz konusu olabilmektedir:

"Bir nevi iki karakter oluşturuyoruz. Kamera ile daha duygusuz ve mekanik bir hal alıp tüm hassasiyeti ailemize saklıyoruz."

Görüşmeye katılanlardan **Kam-2** sorunun haber kameramanlığından değil, doğrudan ebeveynlerin mesleki yaşamlarından kaynaklandığını aktarmıştır. Nitekim ebeveynlerden biri kameramanlık dışında herhangi bir işte çalışsa bile aile bundan ister istemez etkilenecektir.

"Her çalışma hayatında olduğu gibi, kameramanlık mesleğinde de aile hayatına etkileri artı ve eksi yönlerde mevcuttur. Ekranlara getirdiğimiz görüntüler hayatın hem gerçek hem de sahte yaşantılarını ekrana yansıtmaktadır. Buradan da hayata çok yönlü bakmamızı, bakış açımızı sürekli yenilememiz gerektiğinin

sonucuna varıyoruz. Mesleğimizin bize katkısı sosyolojik açıdan olumlu gibi görünse de dezavantajları maalesef hatırı sayılır boyutlara ulaşmıştır. Sektörde yaşanan krizler ekonomik anlamda aile içi mutsuzluklara sebep olmaktadır. Mesleğimin 10 yıllık süresini İstanbul'da geçirdim. Fakat eşimin çalışmaması, ev kiralarının çok yüksek olması, maddi yetersizlik beni Ankara'ya taşınmaya yöneltti. Aynı kurum içinde geçiş yaptığım halde ailemizin çöküşüne engel olamadık. Ankara'ya kiraların ucuzluğu sebebiyle geçmem sadece gelecek olan sonu ertelemeye yaramış oldu.

*Seçtiğim meslekte yaşanan krizler, iş alanlarının kısıtlı olması hayatımın 2 yıldır işsiz geçmesine neden olmakta. Aile hayatım parçalandığı için, emekli babamın eline bakmaktayım. Gerçeği söylemek gerekirse baş edemiyorum. İstanbul'da haber kameramanlığı yapıp Ankara'ya geçişimi istediğimde, çalıştığım kurumun genel müdürü eksik kadrodan dolayı beni program servisine vermek istedi. Eşimin yabancı uyruklu olması sebebiyle, program servisindeki uzun dönem şehir dışı görevlerinde sıkıntı yaşayacağımı biliyordum.''**(Kam-2)***

Kam-16, aile içi özel durumunun içeriğinden detaylı olarak bahsetmemekle birlikte ekonomik şartlar sebebiyle televizyon haberciliği alanında çalışanların ağır çalışma şartlarına boyun eğdiğini, bunun da aile düzenini derinden ve olumsuz etkilediğini anlatmaya çalışmaktadır:

*"Aslında bulunduğumuz çağın etkisi ve büyükşehir yaşamanın da dezavantajlarını eklediğimizde aileme gerekli ve verimli zamanı ayıramıyorum. Bu durumda doğal olarak ailemin çoğu yükünü eşim üstlenmek zorunda kalıyor."**(Kam-16,)***

Kameramanlar arasında yaşadıkları ailevi koşullar arasında farklılıklar olmakla birlikte, ailevi sorunlar açısından bakıldığında benzer sorunların yaşandığı ve benzer konulardan şikâyetçi olunduğu görülmektedir:

*"Evli iseniz, bir de üstüne çocuk veya çocuklarınız varsa işte o zaman işiniz fazlasıyla zor. Çünkü onlara gerekli zamanı ayıramamak, onların büyüdüğüne şahit olamamak demektir. Bir baba olarak bazen düşünüyorum oğlum hangi ara dördüncü sınıfa geldi veya kızım ne zaman yedi yaşına adım attı. Onların en güzel zamanlarına şahit olamamak yaptığım mesleği neredeyse her gün kendi kendime sorguluyorum. Aynı şekilde düzenli bir mesai kavramım olmadığı için eşimle de kaliteli zamanlar geçiremiyorum. Eve yorgun gelip bir kahve bile içememek veya sosyalleşememek ne yazık ki ilişkimizi zaman zaman zayıflatabiliyor. Bu zorluklarla açıkçası baş edebilmek şu an için mümkün gözükmüyor." **(Kam-16,)***

Derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların neredeyse tamamı haber kameramanlığı mesleğinin aile yaşantısını olumsuz yönde etkilediği fikrine katılmaktadır. Televizyon haberciliğinde yaşanan uzun çalışma süreleri, aile yaşantısına ayrılması gereken zamanın neredeyse tamamını iş yaşamına harcanmasına neden

olmaktadır. Uzun günler hatta aylar seyahat etme zorunluğu ailenin çalışanı, çalışanın da aile bireylerini merak içinde bırakmasına neden olmaktadır. Uzun ve belirsiz çalışma saatlerinin etkili olduğu diğer konulardan birisi de psikolojik anlamda sağlık sorunlarıdır.

Düzensiz uyku saatlerinin sonucunda yaşanan uyku problemleri çalışanların eve ulaştıklarında ev hayatına uyum sağlayamamasına neden olmaktadır. Uzun mesai saatlerinin aile hayatındaki önemli gün ve anların kaçırılmasına sebebiyet verirken, eşler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olabilmektedir. Bu konudaki görüşleri destekler nitelikte klasik aile yaşamı bu meslekle birlikte yürütülemediği tezini savunan Tılıç, medya profesyonellerinin ve gazetecilerin arasında boşanma oranlarının çok yüksek olduğunu savunmuştur (2009: 148).

3.2. Haber Kameramanlarının Meslektaşlarıyla İlişkilerinde Yaşadıkları Sorunlar

Türkiye stratejik konumu ve uluslararası ilişkileri nedeniyle yoğun bir gündeme sahiptir. Bu yoğun gündem medya çalışanlarının çalışma sürelerinin uzamasına ve yoğun stres altında çalışmasına neden olmaktadır. Haber kameramanları aileleriyle geçirdikleri zamandan daha fazla zamanı meslektaşlarıyla geçirmektedirler. Haber kameramanları uzun çalışma süreleri nedeniyle yapılan haberleri en hızlı şekilde merkeze aktarmak yada canlı yayınlarla bildirmek talepleri nedeniyle yoğun stres altında çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun getirdiği sonuçlardan biri de kameramanların meslektaşları ve işverenleri ile aralarında çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmasıdır. Haber kameramanlarının gerek meslektaşları gerekse işverenleri ile yaşadıkları sorunları, görüşmeye katılan katılımcılar çeşitli örneklerle açıklamaktadırlar.

Kam-14, sansürün haberciliğin doğasından kaynaklanan bir olgu olarak görmemekle birlikte 2020 yılı dikkate alındığında neslin kendi hassasiyetlerinden doğan bir problem olarak kabul etmektedir. **Kam-14**'e göre mesleğin geçmişinden uzak yeni nesiller sansür konusunda daha rahat davranabilmektedir:

> *"Ne yazık ki özellikle son beş, altı yıl içinde oto sansüre tanıklık ettim. Özellikle yeni nesil muhabir arkadaşlarımız haberciliğin rekabete, mücadeleye ve dik duruşa dayalı geçmişine tanıklık edemedikleri için bu konuda kendilerince doğal bir davranış sergilemiş oluyorlar. Dönemdaşlarım ve hatta eskiden ağabey dediğim, piyasada az sayıda kalan üstat için ise artık hiçbir şey söylemek içimden gelmiyor."*

Ulusal devlet kanalında çalışan **Kam-3** ise dalkavukluk yapmayan ve nitelikli eleman azlığından bahsettiği konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

> *"Gazetecilik mesleği biraz muhalefet tadında olmak gerektirir. Bunun ayarını kaçırırsanız bir tarafa yalakalık yapıp, bir tarafı da olumsuz yönde eleştirebilirsiniz. Gazetecilik mesleği ekonomik alanda iyice daralmaya başladı, yani küçülme ve az elemanla çok iş yapılması isteniyor. Bu da kalite düzeyini düşürdü. Mesleğin küçülmesi, internet yayıncılığının artışına ve yetişmiş kalifiyeli elemanın azlığına yol açıyor. Tabii ki gazetecilik mesleği sürekli rekabete dayalı çünkü en iyisini ve en güzelini yapmamız için bizi zorluyor. Bu da rekabet ortamı yaratıyor."*

Kam-1, genel anlamda kameramanlar arası ilişkilerde önemli sorunlar yaşanmadığını, herkesin kendi işini yapmaya çalıştığını, kimi zaman reflekse bağlı olarak meslektaşlar arasında sorunlar yaşanabildiğini ancak bu durumların geçici olduğunu belirtmiştir:

> *"Genelde sorunlarımız yok ama haberde bir araya geldiğimizde meslek refleksi olsa gerek, sorunlar oluyor. Bu da haberdeyken haber atlatmak gibi durumlardan kaynaklanabiliyor."*

Kam-4 ise sorunların bireysel yaşanabileceğini ve ikili ilişkilerin bu durumda etkili olduğunu söylemiştir:

> *"Haber kameramanlarının en önemli görevi en iyi görüntüye ulaşma çabasıdır. Bu yapılmaya çalışılırken o ana özgü fiziksel ve sözlü tartışma olabiliyor. Bu orada kaldığı ölçüde sorun yok, bizim mesleğin doğasında bu var. Ama sonrasında meslektaşlar birbirine başka işlerde bilenirse bu hoş olmuyor. Benim de aynı tartışmaların içinde olduğum zamanlar olmuştur ama sonrasında o arkadaşımla el sıkışır, işimize devam ederiz.*
>
> *Sorunların çoğu benim gözlemim kuşak farkından kaynaklanıyor. Bizim meslekte rekabet aynı haberi kimin daha iyi çektiğiyle ilgilidir. Aynı haberde kim daha iyi yer tutmuş, temiz ses almış gibi karşılaştırmalar varken, özellikle cephede üretilen haberlerdeki kameraman farkı göze çarpar. Farklı bakan, bakabilen meslektaşlar gittikleri işe artı değer katarlar. Sektörde tutunmak isteyen diğer meslektaşları da iyi işleri, iyi görüntüleri kendilerine örnek alarak daha iyi işler yapmaya çalışırlar."*

Kam-4 de **Kam-14** ve **Kam-3** gibi rekabete vurgu yapmıştır ancak kendi başından da geçen sektördeki bireysel münakaşaları eklemeyi ihmal etmemiştir. Bu tartışmalar sadece medya sektöründe çalışan kameramanlarda değil, hemen hemen her meslek içinde oluşabilecek durumlardır. Sorunların kuşak farkından da kaynaklanabileceğini anlatan **Kam-4** kuşak çatışmasının karşılıklı iletişimle atlatılabileceğini de şu sözlerle ifade etmiştir:

"Bu genç meslektaşın kendini ne kadar geliştirdiğiyle de alakalı tabi. Ben genelde onlara çok iyi gözlem yapmalarını tavsiye ederim. Gittiği haberi akşam tüm televizyon kanallarında mutlaka ama mutlaka izlemesini, kimin aynı işi nasıl görüntülediğini analiz etmesini isterim. Arkadaşlıklar çok önemli meslekte. Kader birliktelikleri var, sayısız anı var. Bunlar insanları birbirine bağlayan şeyler. Sosyalleşmek için de genelde aynı arkadaş grupları tercih ediliyor. Yaş farklılıkları burada çok sorun edilmiyor."

Kam-5, meslektaşlar arasındaki sorunların suni olduğunu ve bütün yaşananların rekabete dayalı olduğunu belirtmektedir. Meslektaşlar arasında çıkan sorunların ağırlıklı olarak "tatlı bir rekabetten kaynaklandığı belirten Kam-5'e göre en hızlı, en doğru haberi yetiştirmeye dair bir yarış söz konusu olduğundan bu durum aslında mesleğin yapısal bir özelliği. **Kam-8** ise aynı birimde çalışanlar arasındaki ücret ve iş arasındaki farklılıkların uyum sorununa yol açtığını, şu şekilde açıklamıştır:

"Gelir farklılıkları, iş güvencesi, göreve giderken tercihlerde yaşanan haksızlıklar veya güçlükler, kişisel tatminsizlikler, meslektaşların çoğunda var olduğunu düşündüğüm duygu durum bozukluklarının yarattığı uyumsuzluklar." ***(Kam-8)***

Kam-16, haber kameramanlığında mesainin yoğun geçmesinden dolayı çalışanlar arasında zaman zaman sürtüşme yaşanabileceğini aktarmıştır.

"Özellikle koşturmalı veya basın açıklamalı işlerde iki dakika önce canciğer, abi kardeş ilişkiniz olan A kişisi ile iki dakika sonra kavga halinde veya rekabet halinde, resmen düşman olabiliyorsunuz, tabii kayıt bitene kadar... Sonrasında herkes tekrardan az önce yaşanan koşturmadan, yer bulma endişesinden kurtulmuş olup, karşılıklı özür dilemeler ile durumu düzeltebiliyor." ***(Kam-16)***

Buna göre bu türden sürtüşmeler kısa sürelidir ve mesleğin ivedilik probleminden kaynaklanmaktadır. Çalışanlar arasındaki tartışmalar uzun sürmemektedir ancak **Kam-16**'ya göre bu tartışmalarda çalışanlar arasındaki farklılıklar da rol oynamaktadır.

"10 yıl öncesindeki meslek büyüklerimiz daha kültürlü, daha anlayışlı ve yardımcı olan insanlardı. Şimdi maalesef yeni nesil saygı anlamında meslek büyüğü ayrımı yapmamakta bunun da eğitim seviyesinin giderek düştüğünü, deyim yerindeyse işin çoluk çocuğa kaldığını düşündürmekte olduğunu üzülerek gözlemliyorum. Maddi olarak tabii ki farklar mevcut olsa gerek. Skala kurumun kurumsallığı, büyüklüğü ile doğru orantılı olarak artmakta. Düşünce özgürlüğü bakımından çoğu televizyon kanallarında aynı düşünceyi yaşamayan arkadaşlarımın olduğunu ama mecburiyet olgusundan dolayı çalıştığını yakından biliyorum. Çalıştığınız işin riskli olması bakımından ve yurt dışı görevlendirmelerde harcırah ve maaşınızın aynı eşdeğerde artırılması gerekliliği şarttır."

Çalışanlar arasındaki soruna değinirken rekabet olgusundan da bahseden **Kam-16** görüşlerine şu şekilde devam etmiştir.

> *"Rekabetin sadece çekim esnasında olduğunu gözlemledim. Onun harici olumlu veya olumsuz olarak hiç kimsenin kendi meslektaşını zora düşürecek bir rekabet oluşturacağını düşünmüyorum. Art niyetli olarak bir başka meslektaşınız sizin malzemenize veya kameranıza kasti bir şekilde rekabet olsun diye zarar vermez. Ama çekilen özel görüntüsünü de asla paylaşmaz. Maalesef onlar için üzülüyorum. Çünkü belirli bir olgunlaşma sürecine gelmek için ne yazık ki içimizdeki, "Beni de böyle çalıştırdılar" zihniyetine sahip meslektaşlarım, onları deyim yerindeyse kullanmakta ya da meslekten soğutmak için her türlü uğraşı verdirmekte.*
>
> *Yeni mezun olan arkadaşlar eğer teknolojiyi de yakından takip etmiş ve taze bilgilerle gelmişler ise sektöre yeni bir soluk getirmekte ve de onlardan birçok bilgiyi öğrenmemiz bile bizim için bir fırsat olarak nitelendirilebilir. Mesleğe yeni katılan her arkadaşa asistan muamelesi yapılmakta, tecrübesizliğinden yararlanıp onlara işin zor kısımlarını yüklemekte olduklarını ne yazık ki görmekteyim. Buna gerek malzeme taşıma olsun gerekse tüm angarya işleri yüklemek olsun bir bakıma o genç arkadaşları ne yazık ki bu şekilde mesleğe başlatılabiliyor."*

Hızlı bir mesai sürecinde çalışarak işlerini yerine getirmeye çalışan haber kameramanlarının, meslektaşları arasında sorunlar oluşması kaçınılmazdır. Meslek çalışanları arasında yeni ve eski çalışan kavramı, yöneticilerin az eleman ile çok iş yapmak istemesi ve çalışanlar arasında ki ücret farklılığı bu sorunların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bunun yanında çalışanlar arasında haber atlatma olgusu ile birlikte gelişen mesleki beceri farklılıkları da çalışanların birbirlerine bakış açısını değiştirmekte bunun neticesinde de meslektaşları arasında sorunlar oluşturmaktadır. Yaşanan bu sorunlardan dolayı sürekli birlikte çalışmak zorunda kalan çalışanlar çoğu zaman sosyal çevrelerini meslek dışı arkadaşlıklarla oluşturmayı tercih edebilmektedir.

3.3. Haber Kameramanlarının Eğitim Sorunları

Haber kameramanı olmak için zorunlu olarak belirli bir eğitim almış olmak gerekmemektedir. Medya sektöründe ilkokul, ortaokul lise ve üniversite mezunu haber kameramanları görev almaktadır. Medya sektöründe yönetici pozisyonunda çalışanların önemli bir kısmı, iletişim fakültelerinin kuramsal eğitimin yanı sıra, sektörde çalışacak ara eleman ihtiyacını giderecek bir eğitimi de vermesini savunurken, akademik çevrelerin geneli ise üniversite eğitiminin meslek yüksekokulu seviyesinde yapılamayacağını dile getirmektedir. Medya sektörü için çoğu zaman, iletişim fakültesi

mezunu olmak bir tercih nedeni olamamaktadır. Sektör açısından çoğu zaman işe alacakları elemanların iletişim fakültesi dışındaki fakültelerden mezun olması, hatta üniversite mezunu olup olmaması bile büyük bir öneme sahip değildir. Usta-çırak ilişkisi çerçevesinde mesleğin öğrenileceğine inanmaktadırlar. Ayrıca çalıştıracakları personeli, iletişim fakültelerinin evrensel ölçütlerine göre değil, kendi siyasi ve ticari çıkarlarına göre yetiştirmek istemektedirler (Korkmaz, 2012: 10).

Yapılan görüşmelerde haber kameramanlarının eğitim sorunları tartışma konusu olmuştur ve her katılımcı konuyla ilgili açık fikirlerini aktarmıştır. Kameramalar arasında çok farklı şekillerde mesleğe başlayan, eğitim alan kişiler olduğu görülmektedir. Örneğin **Kam-12** yurt dışında doğup büyüyen ve eğitimi kesintiye uğramış bir haber kameramanı olarak eğitim geçmişini şu şekilde aktarmıştır:

> *"Ben biyoloji mevzunuyum, iletişim okumadım. Sınava girdim ve iki yıl boyunca kameramanlık eğitimi aldım. Cezayir'de bir kanalda bu eğitimi aldım. 1991 yılında haber kameramanlığı mesleğine başladım. 1995 yılında Cezayir'deki kriz nedeniyle Fransa'ya göç etmek zorunda kaldım. 1995 yılında Fransa'da freelancer olarak çalışmaya başladım. 2000 yılında El Cezire kanalında çalışmaya başladım. O yıllarda El Cezire kanalı Paris'te ofis açmıştı, onlarla çalışmaya başladım."*

İktisat mezunu **Kam-14** ise mesleki gelişimini alan okumalarına borçlu olduğunu ancak çalıştığı iş yerinin eğitiminin de mesleki gelişimine katkı sağladığını şu sözlerle açıklamıştır:

> *"İlk çalıştığım kurum olan ulusal kanalda "uluslararası format" üzerine eğitimler almıştık. Son çalıştığım kurum olan özel televizyon kanalında da zaman zaman yurt dışından gelen uzmanlar eşliğinde eğitimler oluyordu. Ama şahsen, ben kişisel mesleki gelişimimi teknik bilgi içeren kitaplar (ışık, çekim teknikleri, yazım teknikleri vs.) okumaya ve bolca bu alandaki lider kurumları takip etmeye borçluyum ancak özellikle ağabeylerimin üzerimdeki haklarını da yabana atamam."*

Kam-1, eğitimin kurumsal olmadığını belirterek kurum içi eğitimlerin dönem dönem yapıldığını ancak bu eğitimlerin süreklilik arz etmediğini söylemiştir. ''Sürekli aktif çalıştığımız için gerek kalmadığını düşünüyorum." sözleriyle sahada tecrübe kazanmanın önemine vurgu yapmıştır. Mesleğin bugünkü durumundan da bahsederken sözlerini şu şekilde sürdürmüştür.

> *"Bundan on yıl önce eğitimli kameraman çok azdı diyebilirim. Genelde çekirdekten yetişme oluyordu. Bugün çoğunluğumuz üniversite mezunu. Eğitimini farklı bir bölümde almış olan kişi hem mesleğin zorluğunu*

kaldıramıyor, hem de başarılı iş çıkmıyor. Bu olumsuzluk birlikte çalıştığı ekibi de zorda bırakıyor. Ayrıca eğitim kaçınılmaz bir zorunluluk artık. Ne iş yaparsan yap, eğitim şart."

Ön lisans mezunu **Kam-3**, mesleğin doğası gereği sürekli gelişim ve değişim içinde olduğundan bahsediyor açıklamasını şu şekilde devam ettirmiştir.

"Teknoloji hızla ilerliyor, Bizim mesleği de çok yakından ilgilendiriyor dijital dünya, HD yayınlar ve 5K kalite yayın yapan televizyonlar var. Bu teknolojiyi yakalamak ve takip edebilmek çok zor. Maddi yükümlülükler her geçen gün katlanarak artıyor."

Bu bağlamda kameramanların sektördeki gelişmelere ayak uydurabilmek için ekonomik anlamda yeterli seviyede olması gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Ayrıca "kurum veya bağlı bulunulan şirketin, mesleki eğitimler yapması, seminerler düzenlemesi, yurt dışı, başka medya temsilciliğine gezi düzenlenmesi vb." gerektiğinin altını çizmektedirler. Sektördeki gelişimini okumalarına borçlu olduğunu söyleyen **Kam-14**'ü doğrulayan **Kam-3** meslek içi dayanışmanın eğitim açısından önemli olduğunu belirtmektedir:

"Deneyimli meslektaş ağabeylerimiz eğitim semineri ve uygulamalı eğitim vermiş olsa, yaşadığı olayları, bilgi ve birikimlerini anlatsalar daha verimli olacağına inanıyorum."

Kam-5, gelişen teknolojiyi takip etmenin kendi becerilerine bağlı olduğunu söylemektedir. Kameramanların kendi kendilerine çıkan son teknolojik ürünleri inceleyip araştırarak geliştirmeye çalıştığını belirten **Kam-5,** herhangi bir kurs seminer toplantı vs. şanslarının olmadığı koşullarda bu çabaların yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca **Kam-5**'e göre eğitimli olmak sahada her zaman geçerli değildir, bu anlamda tecrübeli olmak sahada başarılı olmanın en önemli şartlarındandır:

"Kameraman, muhabirlik eğitimi olmadan, bir muhabir gibi davranabilen, en iyi malzemeyi görüntüyü ekranlara taşıma yeteneğine sahip olan bir görevlidir. Eğitimin yanında saha tecrübesinin olması gerekir, bazen sahada eğitim tek başına pek işe yaramıyor, hayatta kalmak için."

Ancak çalıştığı kurumun da eğitim anlamında gereken hassasiyeti gösterdiğini de aktarmıştır:

"Uluslararası yayın yapan özel bir kanalın akademisi, özel olarak televizyon haberciliği ve buna benzer eğitimleri vermek için kurumumuz da eğitim verdi, montaj ve kurgu eğitimleri verildi."

Kam-5 meslekte nitelikli çalışanların yalnızca okullardan aldıkları eğitimle değil, sahada edinecekleri tecrübeyle ortaya çıkacağını ve bunun için sabır gerektiğini savunmaktadır:

> *"Kalifiye personelin yetişmesi için zamana ihtiyaç var. Okuyan öğrenci mezun olduğu gibi sahaya çıkıyor. Hiçbir saha tecrübesi olmadan teorik bilgiye sahip olan birisini sahaya sürmek çılgınlık ama tecrübeli bir kameramanı da sahaya sürdüğünüz zaman yeni işe başlayan bir kameraman gibi ücret veremezsiniz. İşveren de vereceği parayı düşündüğü için daha az para, daha az masraf işverene göre daha mantıklı ama işin kalitesi ve yapılan iş bakımından zayıf oluyor."*

Kam-6 da teknolojinin getirdiği yeniliklerle birlikte meslekte uzmanlaşmanın sağlandığını ve medya sektöründe meslek gruplarının birbirinden ayrıştığını söylemiş, dolayısıyla kameramanlara verilen eğitimlerin de bu anlamda ayrışması gerektiğinden bahsetmiştir:

> *"Türkiye'de televizyonculuk sektörünün gelişmesiyle birlikte medya çalışanları meslek grupları ayrışmaya başladı. Günümüze kadar süregelen ayrışma beraberinde profesyonelliği beraberinde getirdi. İlk zamanlarda medya çalışanlarına eğitim adı altında bir destek sağlanamazken günümüzde medya kuruluşları çalışanlarına eğitim desteği sunabilmektedir. Tabii bu Türkiye'deki bazı medya kuruluşlarını kapsamaktadır. Eğitim faaliyetlerinin maliyetli oluşu küçük medya kuruluşları için sorun teşkil etmektedir. O yüzden medya çalışanları arasındaki uçurum giderek büyümektedir.*
>
> *Geçen 10 yıl içerisinde medya kuruluşları kendi bünyesinde çalışan haber kameramanlarına savaş muhabirliği ya da kameramanlığı eğitimi aldırmadan çatışmalı bölgelerde ve kriz bölgelerinde çalışmalarına neden oldular. Son zamanlarda savaş ortamlarında yaşanan gazeteci ölümleri medya kuruluşlarının personele savaş muhabirliği ya da kameramanlığı eğitimi vermeye itmiştir."*

Kam-6'ya göre eğitimlerin ayrışmasının yanı sıra televizyon kanalları da kurum içi eğitimlerde üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmede geçmişe göre daha da hassaslar. Kameramanlık eğitimi tek başına yetmediğinden, özellikle savaş muhabirliği eğitimi çalışanların can güvenliği için büyük önem taşımaktadır. Anadolu Üniversitesi Radyo Televizyon Yayıncılığı mezunu **Kam-10** da teknolojinin sektöre etkilerinden bahsederken eğitimin önemine şu şekilde değinmektedir:

> *"Bir defa haber kameramanı da olsanız, dizi sinema kameramanı da olsanız teknolojiyi sürekli takip etmek zorundasınız. Ben oldum demeden sürekli kendini yenileme durumunda olmak vizyonunuzu da geliştirir."*

Kam-10, görevleri nedeniyle birbirinden ayrılan ve farklı başlıklar altında tanımlanan kameramanların hepsinin teknolojiyi takip etmek zorunda olduklarından söz

etmektedir. Kameramanlık mesleğinde uygulamanın çok daha önemli olduğunu belirten **Kam-10** mesleki tecrübesizliklerin de sektörde sorunlara yol açtığına dikkat çekmiştir:

> *"Üniversitelerin iletişim fakülteleri ve açılan kameramanlık bölümleri ile kameramanlık öğrenilmez. Çünkü öğretenler sahadan değil, akademik olarak gelen insanlar. Meslekte teoriden önemlisi pratik olmaktır"*
>
> *"Eklemek istediklerimi kısaca özetlersek mesleki birlik yetersiz, işsiz haber kameramanı çok, sosyal haklar, eğitim eksikliği, kurum içi kurslar, seminerler yetersiz, bir aylık kişi omzuna kamera verilip sahaya sürülüyor, sorunlar dağ gibi anlayacağınız."*

Kameramanlığı meslek olarak seçme ve sürdürmeye ilişkin olarak eğitim almanın önemi farklı biçimlerde yorumlanmaktadır. Bazı kameramanlar eğitimin yarattığı farkın önemini vurgularken bazıları da **Kam-4**, gibi bu mesleğin alanda kazanılan deneyime dayalı olmasına dair özelliklerini ön plana çıkarmaktadır:

> *"Ben alaylıyım. Çok erken yıllarda mesleğe başladım. Şu anda İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi 2.sınıf öğrencisiyim. Lise sonrası mesleğe bazı arkadaşlarımın tavsiyesi ile başladım. Meslekte 25. yılım. Mesleğin kendisi okulum oldu. Bana kattıkları anlatmakla bitmez. Zaman içinde çok sevdim, hep severek yaptım. Hep söylediğim bir şey var, "Bu iş sokakta başlar, sokakta biter." yani saha haberciliğinin yerine koyabileceğim başka bir dal yok."*

Haber kameramanlığının yalnızca okulda alınan eğitimle değil, sahada uygulama ile edinilebilecek bir meslek olduğuna işaret eden **Kam-4**, kurum içi eğitimin de mesleki tecrübesine katkıda bulunduğunu, şu şekilde özetlemiştir:

> *"BBC ile ortak bir çalışma yapıldı. "haber yazma teknikleri" ve "görüntülü haber" başlıklarıyla bir sertifika programı yapıldı. Uluslararası yayın yapan bir televizyon kanalından gelen bir ekiple bir kaç gün zaman geçirdik. "İş sağlığı ve güvenliği" eğitimi aldık. Yakın zamanda da "drone eğitimi" aldık."*

Kam-4'e göre kameramanlar arasında üniversite öğrenimi almış çalışanların sayısı da artmaktadır ve bu durum sektör açısından gayet olumludur ancak onlar da tecrübe bakımından eksiktir:

> *"Eskiye göre eğitim anlamında yüksek bir üniversiteli sayısından bahsedebiliriz. Olumlu yönleri, aynı okuldan mezun olan iki kameramanın sahada da kuracağı ilişki başka oluyor tabii. Temel gazetecilik eğitimi alıp alanda çalışan gazeteciler birbirine daha anlayışlı. Eğitimsiz kameramanlar zaten bu işi çok uzun süre yapamazlar. Yeni mezun olanların en büyük eksiği tecrübe. Teorik olarak bir eğitim alıyorlar -aslında o teorik eğitim de tartışmalı- ama saha tecrübeleri yok. Kendini iyi geliştirenler bu açığı çabuk kapatırken, hasbelkader kameraman olanlar için bu ayrım daha da çıkmaza gidiyor. Heyecanlarını*

*dizginlemeyi öğrenmeleri ve tecrübeli ağabeylerinden kapabildikleri kadar çok şey kapmalılar."(**Kam-4**)*

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunu **Kam-8** hem mektepli, hem alaylıdır ve mesleki kariyeri açısından birikimlerinden memnuniyet duyduğunu belirtmektedir:

"Kendimi en iyi ifade etme biçiminin bu alanda alacağım eğitimden geçeceğini düşündüğüm için tercih ettim. Tercihimden dolayı mutluyum. Haber kameramanlarının üretim konusunda başarılı olan kurumlarda çalışan meslektaşların çalışmalarını yakından takip ederek, kurum içerisinde niteliğin ve çalışmaların öncelikli tercihler arasında olmasıyla, yöneticilerin, yayın yönetmenlerinin haber kameramanlarının bakış açılarını geliştirmeleri konusunda teşvik etmeleriyle kendilerini geliştirebileceklerini düşünüyorum. Bir haber ajansı veya ulusal yayın yapan bir televizyon kanalının kendi personeline zaman zaman kurum içi eğitimler verdiğini duyuyorum. Fakat özel haber kanallarında görev yapan meslektaşlarımıza yönelik böyle bir çalışmanın yapıldığını duymadım, görmedim. En temel sorunumuz eğitim, bu konuda bakış açısını değiştirmenin mümkün olduğunu düşünmüyorum. Meslek odaları girişimleri de yetersiz kalmaktadır."

Kam-8'e göre sektörün en önemli eksiği eğitimdir ve bu eksiklik kurum içi takviyelerle kapatılmaya çalışılmaktadır. **Kam-13** ise meslektaşlarına eğitim hakkında verdiği tavsiyelerde, "sürekli yeniliğe açık olmaları gerektiğini ve teknolojiyi yakından takip etmeleri gerektiğini" vurguladığını belirtmektedir. Kurum içi eğitimler konusunda ise, "kurumumuzda bu anlamda drone kursu, montaj kursu oldu. Okuldan gelip çalışan arkadaşlarım da var. Kendini geliştirip kameramanlık yapan arkadaşlarım da var" diyen **Kam-13** mesleğe girişinin ise bir tesadüf sonucu gerçekleştiğini ifade etmektedir:

"Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunuyum. Tamamen tesadüf. İlk tercihim Hukuk Fakültesi, ikinci tercihim İletişim Fakültesi idi. Hatta burada okurken tekrar üniversite sınavlarına hazırlandım. 2. sınıfın sonunda hazırlıkları bıraktım ve okulumu bitirmeyi planladım. Hayatımda verdiğim en önemli kararlardan biri."

Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu olmasına karşın kameramanlık mesleğini seçtiğini belirten **Kam-15,** kameramanlık mesleğini gençlik yıllarında düşünmediğini, daha sonrasında gelişen şartlar sonra medya sektörüne girdiğini söylemiştir. Kurum içi eğitimlere ilişkin olarak başlangıçta üç aylık bir eğitim süreci olduğuna, ardından da kurslar görüldüğüne dikkat çeken **Kam-15,** kameramanlar arasında üniversite mezunu sayısının arttığı konusunda **Kam-13** ile hemfikirdir:

*"Genelde üniversite mezunu çoğu. Girişken ve gelişime açık karakterler her iş kolunda olduğu gibi bir adım hep önde olur. Buna göre her sektörde olduğu gibi üniversite mezunu kameramanlar diğer kameramanlardan mesleki açıdan biraz daha ön plandadır.''**(Kam-15)***

Kameramanlığı tesadüfi nedenlerle ve istemeyerek seçen katılımcıların yanında hayali kameraman olmak olan katılımcılardan **Kam-16**, kameramanlığın önceden beri yapmak istediği bir iş olduğunu beyan etmiştir. Ona göre haber kameramanlığı çocukluğunda düşlediği ve bugün severek yaptığı meslektir.

"Ön lisans mezunuyum. Bu meslek benim çocukluk hayalimdi desem sanırım abartı olmaz. Bu sorunun cevabı için, belki de 6,7 yaşıma doğru zaman da bir yolculuk yapmam gerekiyor. Evimizde bulunan fotoğraf makinası benim için başka bir gezegendi. O zamanlar fotoğraf çektirmek veya çekme merakım vardı. Çoğu zaman içerisinde film olmadan sadece flaş patlatmak bile bana inanılmaz keyif yaşatıyordu. Belki de bu yüzden beni tek tatmin edecek meslek ya da yaşam biçimi kameramanlık oldu."

Kam-17 de eğitim aldığını ve mesleğini severek yaptığını açıklarken, bu tutkusundan dolayı mesleği tercih ettiğini söylemiştir.

"Fotoğraf eğitimi aldım. Bir şeyi kendi ifademle kayıt altına almaktan zevk aldığım için seçtim. Nitekim kameramanlık, yaşayışı kayıt altına alma işlemidir"

Haber kameramanlığı **Kam-2**'nin de bilerek ve isteyerek seçtiği ve onun için bir hayal olan bir meslektir. Ancak tek tip medya anlayışının başta haber kameramanları olmak üzere sektördeki çalışanların bakış açılarını sınırladığına dikkat çekmektedir:

"Yaşanan olayları, bilgileri sözlü ve yazılı olarak gerçekçi bir şekilde halka aktaran yayın organlarıyız ancak maalesef günümüzde medya patronlarının çıkar ve istekleri doğrultusunda yayın yapma istekleri, sektörü ve sektörün geleceğini tehlikeye sokmuştur. Bu duruma da özellikle havuz medyası dediğimiz sistem sebep olmaktadır. Bu durum habere farklı açıdan değerlendirmek yerine tek tip medya olarak karşımıza çıkmaktadır."

Kam-2'ye göre mesleğe yeni adım atanlar denemeye yanılma yöntemiyle deneyim kazanmaktadırlar**.** Yıllarını bu mesleğe verenlerin kendi araştırma ve çabaları ile gelişmeye çalıştıklarını belirten **Kam-2,** aslında bu gelişim çabasına en büyük desteğin medya patronlarından gelmesi, (örneğin çalışan kameramanları sistematik bir şekilde fuar tanıtım gibi geliştirici etkinliklere yollamak gibi) gerektiğini vurgulamaktadır. **Kam-2** kurum içinde kameramanları mesleki açıdan besleyici ve geliştiren eğitimlerin olmadığını, hatta bu türden eğitimlere katılımın kurum tarafından onaylanmadığını söylemiştir:

"Çalıştığım hiç bir kurumda böyle bir geliştirici program olmadı, izin dahi verilmedi. Kameramanların eğitim seviyesi üniversitelerin ilgili bölümlerinden çok fazla mezun çıkmasıyla yükselişe geçiyor gibi görünebilir. Ancak her kurumda, bazılarının yakını meslek öğrenmesi için rastgele kişileri kameramanlık departmanına yönlendirmesi seviyeyi çok aşağı çekmektedir."

Bütün meslek grupları gibi gazetecilik alanında da eğitim çok önemli bir etkendir. Yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların neredeyse tamamı haber kameramanlığı mesleğinde eğitimin çok önemli olduğunu ancak asıl önemli olanın sahadaki tecrübe olduğunu vurgulamaktadır. Görüşmelerde haber kameramanları, son yıllarda fakültelerden mezun olur olmaz sahada kameramanlık yapmaya başlayan çalışanların mesleğin kalitesini düşürdüğünden yakındıkları ve bu kişilerin tecrübe kazanmaları için uzun yıllar sahada deneyimli kameramanlarla birlikte çalışmaları gerekliliğine dikkat çektikleri görülmüştür. Bazen yeni mezun ve tecrübesiz kameramanlar diplomaları nedeniyle deneyimli çalışanlara oranla daha yüksek maaşlarla çalıştırılabilmekte bu çerçevede alaylı ve eğitimli ayrımı meslektaşlar arasında sorunlara neden olabilmektedir.

Kurumların çalışanların eğitimine çok önem vermediği, giderek çalışanın iş yükünün artırıldığı ve mesleki gelişimlerin göz ardı edildiği gibi sorunlar çalışanların sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik gelişmelerin karşısında çalışanların kendilerini geliştirmek için zaman bulamadığı ve kurum içi eğitimlerin yeterli olmadığı televizyon haberciliği alanında kameramanlar, kaliteden ödün vererek çalışmak durumunda kaldıklarını ifade etmektedir. Özellikle son yıllarda sadece az işçi çalıştırmak maksadıyla kameramanlara dron eğitimleri verilmesi çalışanların iş yükünü artırmaktan başka sonuç doğurmamaktadır.

3.4. Haber Kameramanlarının Ekonomik Sorunları

1990'lı yıllar itibari ile sermayenin medya sektörüne girmesiyle medya kuruluşları süreç içerisinde personel maliyetlerini düşürmek amacıyla havuz yöntemini geliştirmişlerdir. İlk özel televizyonun yayın hayatına başlaması ülke için bir milat olmuştur. Yapılan yatırımın ekonomik tarafının yanı sıra yayıncılık tekelinin TRT'nin elinden çıkması ticari televizyon yayıncılığı açısından önemli bir gelişme olmuştur. Ancak ticari televizyonların elinde yetişmiş eleman ve teknik personel bulunmadığından bu eksiklik yüksek bedeller ödeyerek TRT'den transfer etme yoluyla giderilmiştir. Zaman içinde yetişmiş elemanın çoğalması ve iletişim alanından mezun olan kişilerin

sayısının çoğalması yüksek maaşlarla çalışanların sayısını önemli bir oranda düşürmüştür. Bu durum günümüzde medya kuruluşlarına kendi aralarında anlaşarak çalışanları düşük maaşlara ikna etmelerini mümkün kılmıştır[8].

Televizyon haberciliğinde çalışan haber kameramanları meslekte çalıştıkları süre zarfında sıklıkla ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedirler. Ticari kanal çalışanlarından **Kam-14**, haber kameramanlarının ekonomik koşullarının ülkeden ülkeye değiştiğinden bahsettiği konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

> *"Koşullar her ülkeye göre farklılık gösterir. Söz konusu Türkiye'de haberci olmak ise yaklaşık on yıl öncesine kadar Türk halkının güvenine bugünden çok daha fazla sahip olan, zaman zaman hırsa dayalı bir takım itici haber takipleri olsa da, çoğu zaman birbirini motive eden başarılı bir mesleki rekabet söz konusuydu. Ne yazık ki günümüzde basın sektörü üzerindeki politik baskılar her türlü motivasyona, reflekse ve rekabete, varlığını sürdürmek için çok dar bir alan bırakmış durumda. Keza, ekonomik koşullarda basın camiasını olumsuz etkiler nitelikte."*

Kam-14'e göre kameramanların ekonomik olarak durumu eskiye göre kötü durumdadır ve bunda meslek etiğindeki bozulmalarında etkisi vardır. **Kam-14** ayrıca Türkiye'de sadece kameramanların değil, sektörde yer alan birçok çalışanın Avrupa'ya göre durumunun oldukça kötü olduğunu, ekonomik açıdan kameraman ile muhabir ayrımı olduğunu ifade etmiştir:

> *"Özellikle bizler gibi uluslararası yayıncılık yapan Avrupalı, Amerikalı vesaire meslektaşlarımızı temel alırsak eğer, maalesef mukayese edilemeyecek kadar düşük bir ücretlendirme ve yok denecek kadar az bir prim sistemi söz konusudur… Mesleğe başladığımda ücretlendirme muhabirlere göre biraz fazlaydı, sonra durum kameramanların aleyhine değişti"*

Kam-1'e göre "bir haber kameramanının maaşının miktarının tümüyle çalışmış olduğu kurumun inisiyatifine kalması ve diğer maaşlar ile arasında "uçurum"

---

8 2012 yılında Türkiye'nin en profesyonel kameramanları 1500-1900 TL arasında maaş alırken (http://www.edirnehaberci.com/guncel/kameramana-rekor-maas-h78126.html) günümüzde 2020 yılında alınan maaşların 2000 TL ile 2900 TL arasında değiştiği gözlemlenmektedir (https://www.kariyer.net/pozisyonlar/kameraman/maas). Aradan geçen 8 yıllık süre zarfında kameraman maaşlarının değişmediği yaşam koşullarının ise çok ağırlaştığı bilinmektedir. Bugün İstanbul'da ortalama bir evin aylık kirası 1500 TL nin üzerindedir. Kameramanların aldığı maaşlar çalıştıkları kurumlardan kurumlara farklılıklar göstermektedir.

olarak adlandırılabilecek farklar olması kameramanları gerçekten büyük bir açmazın içinde bırakmaktadır. Çalıştığı koşullara göre aldığı maaşın orantısız olduğunu düşünen **Kam-1** özellikle yurtdışında benzer konumda çalışanlar ile kıyaslandığında yaptıkları işten "tat almanın kolay olmadığını vurgulamaktadır:

> *"Çok zor şartlar altında çalıştığım için çok az maaş aldığımı düşünüyorum. Birlikte çalıştığım arkadaşlarla aramda çok fark olmadığı için kıyas yapamam. Maddi anlamda hakkımın verilmediğini defaten belirttim. Uluslararası kanalda da çalışsak yerel kanalda da çalışsak bu işin mutfağında aşçıbaşıyız. Uluslararası kanallarda çalışanlar yaptıkları yemekten yiyebiliyorlar ama yerelde çalışanlar henüz tadına bakmadan sunuma geçiyorlar. Yiyenlere afiyet olsun."*

Kam-1'e göre çalışanların mevcut duruma itiraz etmeleri işten çıkarılmaları için esaslı sebepler arasındadır. Söz konusu bu durum farklı platformlarda da dile getirilmiş ancak ne mağdur ne de haberci olarak destekçi bulamamıştır. Örneğin Yurdigül (2013) çalışmasında, 2005 yılında toplanan 2. Türkiye Gazeteciler Konferansı'nda Prof. Müjdat Çakar'ın, ''Gazeteciler açlıkla ve işsizlikle terbiye edilir'', Çağdaş Gazeteciler Derneği Başkanı Doç. Dr. Doğan Tılıç'ın '' Gazeteciliğin temel sorunu gazetecilerdir'' diyerek bu durumun yarattığı olumsuzluğa dikkat çektiğini hatırlatmaktadır (Yurdigül, 2013: 155-156). Yaşanan bu gelişmeler çalışanların aldıkları düşük maaşlar karşısında seslerine çıkaramamasına ve zor şartlar altın çalışmaya devam etmelerine zemin hazırlamaktadır.

Kam-3 ise **Kam-14** gibi güncel gelişmelerin etkisine vurgu yaparak kuruluşlarda çalışan kişi sayısının azalmasına dikkat çekmiştir. Her geçen gün küçük gazetelerin ve yerel televizyonların kapandığını veya eleman azalttığını belirten **Kam-3,** 1990'lı yıllarda yerel televizyonlarda 50-60 kişi çalışırken şimdi 5-6 kişinin çalıştığını, internet yayıncılığının da gazetecilik mesleğinin daralmasına neden olduğunu savunmaktadır. **Kam-3**'e göre sektördeki daralma kameramanların ve sektörde bulunan bütün çalışanların ekonomik durumunu olumsuz etkilemektedir. Ayrıca,

> *"Eleman çıkarmaya kadar süren süreçler göze çarpıyor. Örneğin bir şirketin televizyon, gazete ve ajans sahibi olduğunu düşünelim. Bu şirketin bir haber ve bir televizyon yayını yapan kanalı ile üç gazete sahibi olduğunu düşürürsek üç kişinin yapacağı işi bir kişiye yaptırmaya çalışıyorlar. Bu uygulamada meslektaşlarımızın işsiz kalmasına neden oluyor."*

Mevcut ekonomik durumdan iş yükünü arttırmaya çalışan ve sektörde tekelleşmeye giden medya patronlarının sorumlu olduğuna vurgu yapan **Kam-3**

kameramanların ekonomik anlamdaki durumuna farklı bir bakış açısı daha getirerek çelişkilere dikkat çekmektedir. Mesleğin icrası sırasında muhatap olunan kimselerin karşısına çıkan çalışanların kılık kıyafet olarak yeterli standartlarda olması gerektiğini ancak ekonomik anlamda iyi durumda olmadığı için bu kıyafetleri alacak parasının olmayabileceğine vurgu yapmaktadır:

> *"Öyle meslek ki, görev yaptığınız ilde ve ilçede, İstanbul veya Ankara gibi büyükşehirde ilin valisi, kaymakamı, büyükşehir belediye başkanı ile görüşebilirsin. Kılık kıyafetin düzgün olması gerekir. Ekonomik olarak az ücret alıyorsanız, mesleğinizde zafiyete sebep olabilir. Reklam, ilan karşılığında haber yapılmasına kadar gider."*

Kam-3, **Kam-14**'ün ekonomik koşulların ülkeden ülkeye değişebildiği düşüncesine katılmaktadır. Görüşme esnasında, uluslararası kameramanların daha iyi ücret alabildiğini, çalışma ve emeklilik koşullarının Türkiye'deki meslektaşlarına göre daha iyi olduğunu vurgulamıştır. **Kam-9** ise aynı görüşü destekler nitelikteki konuşmasında düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Gazetecilikten zengin olan muhabir, kameraman, foto muhabiri yok. O kadar az ücret alırsınız ki, bırakın zengin olmayı, ek iş yapmaya çalışırsınız. Muhabir, kameraman veya foto muhabirine iyi ücret ödeyen, yan haklar tanıyan kurumlar da var. Ama bunların sayısı bir elin parmakları kadar bile değil. Ancak, yöneticiler için şartlar çok daha farklı. Haber merkezlerinin başındaki tüm tepe yöneticilerin ve altlarında çalışan yardımcılarının imkânları daha geniştir. Altlarında tüm giderleri kurum tarafından karşılanan araç olur, kira yardımı alırlar. Çocuklarının özel okul giderlerini kurum karşılar. Tam kapsamlı aile boyu özel sağlık sigortaları vardır. Yöneticilerle, çalışanlar belki ayrılmalıdır bilmiyorum ama araya bu kadar derin uçurumlar da konulmamalı.*
>
> *Haberin cefasını çeken, dayak yiyen, vurulan, sele kapılan, yeri geldiğinde canı pahasına çalışan habercilerin hakları da tam olarak verilmeli. Aldığı maaş yetmeyen haberci de izinli günlerinde ekstra (çalıştığı kurumun dışındaki) işlere giderek, ilave gelir elde etmeye çalışır. Her kurum çalışanına ödeyeceği ücreti, kendi ücret skalasına göre belirler. Asgari ücretin biraz daha üzerinde habercilerine ücret ödeyen kurumlar var. Türkiye'de sendikalaşma yetersiz olduğu için, sendikalar kurumlarla pazarlık yapma ve şartları iyileştirme imkânı da yoktur."*

Kam-9 daha genelleyici bir tablo çizerek kameramanların ekonomik şartlarının yanında özlük haklarının da kötü durumda olduğunu eklemiş, günümüzde kameramanların düşük ücret almalarından dolayı ek iş yapmaya mecbur duruma geldiklerini eklemiştir. Bu durumda aslında mesai saatleri bakımından çok çalışan kameramanların geçimlerini sağlamak adına başka işlerde çalışması, işyerinde çalıştığı

işi yaparken kaliteden ödün vermesine neden olmaktadır. Kurum dışında başka işlerde çalışmaması kurum için kaliteli işleri yapılması anlamına gelmektedir. Medya patronları arasında, çalışanlarının dışarda çalışarak kazandığı ücreti, çalışanına verme gayreti içinde olanlar hem kurum için hem de çalışanı için artı değer kazandırmaktadır.

Haber sektörünü sekiz yıl önce yaşanan bütün bu sorunlardan dolayı bıraktığının altını çizen **Kam-10**, Türkiye ile uluslararası alandaki farka dikkat çekmiştir:

> *"Artık sinema sektöründe görüntü yönetmenliği yapıyorum. Ama çalışan arkadaşlarımdan bildiğim kadarıyla ekonomik durumları medyanın tek kişi ve tek çatı altında toplanmasıyla verilen maaşlar ve sosyal hakların birkaç medya şirketi ve devlet kanalları hariç iyi olmadığını biliyorum."*
>
> *"Yurt dışında sektörle Türkiye arasında dağlar kadar fark vardır. Norveç'te bir trafik kazası üç gün işlenir ama Türkiye'de günde belki yüz kaza vardır. Bu durum personelin özlük haklarını da etkiler, toplumun sosyo ekonomisi, refah seviyesi ne kadar iyiyse bu çalışan gazeteciye de yansır."*

Kam-10'a göre sektörde çalışan kameramanların ekonomik seviyesinin iyi durumda olmaması, ülkenin refah seviyesi ve ekonomik kalkınmasıyla doğru orantılı olmasından kaynaklanmaktadır. **Kam-5**, Türkiye ile yurt dışında çalışanların çalışma şartlarını, gelirlerini kıyasladığı açıklamasında, sözlerine şu şekilde yer vermiştir.

> *"Ücretleri farklıdır, Türkiye'de çalışan kameramanlar daha az maaş alırlar. Türkiye'deki çalışma şekli değişken zamanlıdır, izin fırsat buldukça yapar ama yine de yapar, ama yurt dışında çalışanlar izin planlaması yaparak tatillerini daha ucuz fırsatlar ile yapabilirler. Yasal güvenceleri vardır, harcırahları vardır. Ama Türkiye'de çalışanların harcırahları yoktur, iş avansları vardır, hesabı hep verilir, donanım, alınan ekipmanlar oldukça donanır yoksa bilgi, birikim ve tecrübe konusunda kişisel gelişimlerimizi kendimiz yaparız. Düşünce özgürlüğü çok önemli, düşünemezsen bu işi yapamazsın. Türkiye'de düşüncene önem verilmez ama yurt dışında çalışanların düşünceleri değerli ve göz önünde bulundurulur"*

Kam-4, mevcut ekonomik durumdan memnun olmadığı gibi Türkiye'nin içinde bulunduğu vaziyetin ücret zamları söz konusu edildiğinde bahane olarak çalışanların önüne sürüldüğünü düşünmektedir. **Kam-4**, Türkiye'deki ücretlerle yurt dışındaki ücretlerin kıyas bile edilemeyeceği kanaatinde olduğunu açıklamaktadır.

> *"Ücret konusu yumuşak karnımız. Bu ülkede hiçbir zaman hakkımın verildiğini düşünmedim. Tabii ki bir kıyas yapalım ama o kıyası yerli milli medyamızla yapmak çok doğru değil. Ama ben bu işe biraz kafa yordum, yaşadığım tecrübe ettiğim şeyler de çok oldu. İyi bir haber kameramanı, asgari geçinmek ihtiyaçlarını gidermek, kişisel gelişimi için bazı zorunlu takviyeleri yapabilmesi için bunları karşılayabilecek bir ücret almalı emeğinin karşılığında. Ülkenin*

içinde bulunduğu şartlar, genelde zam isteyen meslektaşlara sunulan bahanedir. Şu anda ülkemizde batı medyasının temsilcileri, uluslararası haber ajanslarının temsilcileri var. Biz bu arkadaşlarla sahada beraberiz sürekli. Bu konuları konuştuğumuzda -ki onlar bizim durumumuzu biliyorlar- arada çok ama çok fark var. Yakın zamanda uluslararası bir televizyon kanalı toplu sözleşme yaptı. Anlaşma şu şekilde;

1.yıl %24 2.yıl %14 zam, aralık ayında brüt 20 bin lira ikramiye, 10 yıllık çalışanlara 2 adet beşibiryerde, yıllık 700 dolara kadar spor yardımı, 700 liralık yemek kartına %14 artış, yurtdışı görevlerde 1000 Amerikan Doları civarında harcırah, bunları söyledikten sonra bizim durumu yazmak istemem.

Ülkenin içinde bulunduğu koşullar bahane olarak sunuluyor. Geneli için durum aynı. Maaşların zamanında ödenmesi sorunu var bazı kurumlarda. Hak arayan meslektaşların işsiz kalma olasılığı çok yüksek. Zam dönemlerinde üst yönetimle bu konuşmalar oluyor. Özel kanalda evet sigortamız tam gösteriliyor. Geçmişte örnekleri vardı elden alınan maaşları hatırlıyoruz. Zarf içinde verilirdi 2 ya da 3 taksit. Yasal düzenlemeler ve basın kuruluşlarına yönelik denetimlerle bu iş artık banka üzerinden yapılıyor."

Kam-4, yerel kanallarla ulusal kanallar arasındaki farka da dikkat çekerken ailenin geçiminin ancak eşlerin çalışması durumunda sağlanabildiğini kendisinden örnek vererek belirtmektedir. Sektördeki çalışanların da işsiz kalmamak için mevcut çalışma koşullarına razı olduğunu beyan etmiştir:

"Ben çalışıyorum eşim de çalışıyor. O çalışmasa büyük sıkıntı yaşarız. Evin gider kalemleri ve okuyan çocuğunuz varsa masrafların bir sonu olmuyor. Bütçemize göre hareket ediyoruz. Almak istediklerimizi bir sıraya koyuyoruz. Önceliklerimizi belirliyoruz. Bugün ve geçmişte yaşanılan ekonomik darboğazlar sonucu işten çıkarmaların en çok olduğu sektör aslında medyaydı. Biz biliyoruz. Yakın çevremizde yaşadık. Gazeteci herkesin haberini yapar dağda koyunları otlatan çobandan, Cumhurbaşkanına kadar, ama gazetecinin haberini kimse yapmaz.

Tabii yerel kanallara oranla bir fark olduğunu söylemeliyim. Ne öldüren, ne de süründüren bir ücret alıyoruz. Haftada 2 gün izin yapıyoruz, basın kartımız var, sigortamız ödeniyor düzenli, özel sağlık sigortamız var. Harcırahlar istenilen düzeyde değil ama idare diyoruz. Donanım olarak yeni malzeme istiyoruz ama ekonomik sebepler yüzünden çoğu zaman alınamıyor. İstediğimizi konuştuğumuz bir kurum kültürümüz var. Özellikle kamuda yakından takip ediliyoruz. Haberlerimiz ses getiriyor. Aynı kulvarda koştuğumuz diğer kanallara göre iyi sayılırız."

Sektörde ekonomik kriz sebebiyle medya patronlarının küçülmeye gitme kararları **Kam-4**'e göre herkesten önce kameramanları ilgilendirmektedir. Çünkü işçi çıkarılması söz konusu olan bir kurumda ilk akla gelen kameramanlardır. Bu tür kararlar sonrasında kameramanlar işsizlik problemiyle karşı karşıya kalmakta ve aynı sebeple hakların aynı kalması, hatta daha da kötüye girmesi gibi durumlarla karşılaşılmaktadır:

"Sektördeki daralma daha az insanla daha çok iş yapma noktasına doğru gidiyor. Büyük kanallarda neredeyse yıllardır açık kadro yok. Gerçekten iyi donanmış haber kameramanları sektördeki yerlerini korurken işsiz meslektaşların sayısı da her geçen gün artıyor. Bence bir kıdem derecesi olmalı bu gerçek, yaşadığımız tecrübelerden biliyoruz. Ama bu fark uçuk olmamalı. Mesleğe dün başlayanla 20 yıldır yapan arasında bir fark olmalı. Aşağı yukarı tüm medyadaki ücret düzeni böyle şu an.

Aynı çatı altındaki farklı medya organlarında bazı birimleri birleştirmek gibi bir yanlışa düşülüyor. Mesela kameramanlar tek bir yerde toplanıyor. Haber kameramanları, program kameramanları spor kameramanları birleştiriliyor. Bu yanlış. Her birim kendi uzmanlığıyla ilgili işler yapmalı. Yapılmadığı zaman sorunlar oluşuyor. Çalıştığınız kurum medya pastasından büyüklüğü ölçüde pay alamıyorsa bu alınan ücretlere yansıyor. Muhabir ve kameraman ilişkisi profesyonelce olmalı. Herkes herkesle habere gitmeli, yaklaşım bu olmalı. Tabii ki bazı muhabirleri daha çok seversiniz, ilişkiniz farklı olabilir, ama söz konusu haberse profesyonelliğinize yakışanı yapmalısınız. Haber yöneticileriyle ilişkilerde muhabir daha söz sahibidir. Ücretlerin de buna göre farklı olduğunu söylemek lazım. Aslında haber merkezlerinde kimse kimsenin maaşını bilmez."

Kam-8 de kameramanların ekonomik durumu konusunda Kam-4 ile aynı fikirdedir. Yurt dışında çalışanların durumunun Türkiye'de çalışanlara göre çok daha iyi olduğunu vurgulayan Kam-8, Türkiye'deki ve yurtdışındaki kurumların yasal anlamda da farklı tavır içinde bulunduklarını belirtmektedir:

"Genel itibariyle elde edilen ücretler düşük, bu konuda neler yapılabilir açıkçası hiçbir fikrim yok. İşverenin takdirine kalmış gözüküyor. Yabancı basında çalışan arkadaşlarımızın her anlamda kazançları ve sosyal hakları daha iyi. Çalıştığın kurumdan kuruma değişiklik gösterebilen bir konu, bazı kurumlar yansıtırken bazıları yansıtmıyor. Hak arama, bireysel bir mücadele ile yürütülse de sonuçta çalışanların aleyhine sonuçlanmaktadır. Çalışanların 5653 sayılı kanuna bağlı olarak basın yasasına tabi sigortaları yapılıyorsa bunda sorun yok, fakat genel itibariyle asgari ücret üzerinden sigorta gösterilme yaygın bir uygulamadır. Yabancı haber kuruluşlarında çalıştığımda hakkımı eksiksiz alıyorum. Çalışma koşullarım yerinde olsa da genel itibariyle elde edilen ücretlerle bir aileyi geçindirmek oldukça zor.''

Kam-16 da harcanan emek karşılığında alınan ücretlerin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Hatta aynı birim içinde çalışanların arasındaki ücret farklarının, çalışanların onurlarını kırıcı boyutta olduğunu savunmaktadır. Ayrıca kıdem, sarı basın kartı sahipliği gibi konularda var olan farklılıkların çalışanlar arasındaki eşitsizliği artırdığını belirtmektedir:

''Kendi kurumumda yeterli olabilecek bir ücret alamadığım kanısındayım. Örneklendirmek gerekirse, sizinle aynı departmanda yeni kamera ile tanışmış bir çalışanın, sizden çok az bir miktarda maaşla işe başlaması, sistemin ne

kadar sizi kaale aldığını göstermekte, tecrübelerinizin maddi karşılığının bu şekilde olmadığını göstermektedir. Kıdem her yerde önem taşıması gerekirken yıllarınızı verdiğiniz bir kurumda az bir ücret almak sanırım kurumun saygınlığını da gözler önüne sermekte. Diğer kanallarda çalışan arkadaşlarımla aramızdaki farkı çok yakından takip etmiyorum. Meslekteki kıdemi tazminatı ve görev harcırahları ne yazık ki benim çalıştığım kurumda yok. Bu hakları kullanamıyoruz. Ama dürüst olarak belirtmek gerekirse basın kartı alamayıp da aynı ortamda bulunduğum meslektaşlarım da var. Dolayısı ile her kurumun artı ve eksi yanları mevcut.

Her yıl enflasyonun altında bir zam alıyorum. Haberin olmazsa olmazı biziz. Fakat maddi bir karşılığı yok. Hakkımızı aramak istersek dışardaki ölümü gösterip sıtmaya razı ediyorlar. Bazı kanallarda çalışan arkadaşların da benim gibi olduklarını biliyorum. Eğer çalıştığınız kurum kurumsallıktan uzak ise maalesef maaşınız ve zam talebiniz her zaman yetersiz olmakta. Aldığım maaş, brüt üzerinden sigortam yatmakta. Belki de en büyük katma değerim bu. Yetersiz olduğu için, ek işler aramak zorunda kalabiliyoruz. Bu da aile ilişkinizi daha çok zayıflatmakta. İzin gününüzü veya yıllık izin almayı çalışmak için talep etmek ne kadar acı bir şey olsa gerek. Dolayısı ile maalesef olumlu hiçbir tarafı yok. En büyük artımız ise bu meslekte ek iş yapma olasılığımızın diğer mesleklere göre daha fazla olması."

Kameramanların ek iş yapmak zorunda kaldıklarını, hayat boyu kirada yaşamak durumunda kaldıklarını ve dahası bütün bunların üzerine bir de sürekli işten çıkartılmakla tehdit edildiklerini belirten **Kam-2,** kameramanlara hak ettikleri ekonomik değerin verilmediğini vurgulamaktadır. **Kam-2**, bir televizyon kanalının baş malzemesinin kamera, bunu kullananın da kameraman olduğunu ancak kameramanların diğer departmanlarda çalışanlara göre ekonomik olarak alt konumda kaldığına ve geçim sıkıntısı çektiğine dikkat çekmektedir.

Son çalıştığı iş yerinden maaşına düzeltme istediği için istifaya zorlandığını belirten **Kam-2**, üniversite sayısıyla birlikte artan mezun sayısının sektöre girmeye aday sayısının da artmasına yol açtığını bunun sonucu olarak hâlihazırda çalışanların durumlarının giderek kötüleştiğini de söylemiştir:

"Yeni mezun sayısının çok yüksek sayılara ulaşması sektördeki krizin nedenlerinden biridir. Çok düşük ücretlere çalışmayı kabul eden gençler kameramanlık mesleğini yok olma noktasına kadar sürüklemektedir. Aradaki ücret farkları çalışanın iş yerine olan saygısını ve bağlılığını azaltmaktadır. Bu nedenle, kameramanlar sürekli olarak daha yüksek ücretli iş arayışına girmektedir. Basın sektöründeki tekelleşme, sektörü tamamen bitirme noktasına getirmiştir. Havuz medyasıyla oluşturulan düzen, az işçi ve düşük maliyetle daha çok işe sebep olmaktadır. Maalesef bu durum işsizlik oranını büyütmüştür."

Haber kameramanlarının ekonomik sorunları analiz edilirken karşılaşılan en büyük sorunların başında düşük maaş sorunu gelmektedir. Sahada ve olayların ortasında çalışırken çok büyük riskler ile karşı karşıya kalmalarına rağmen düşük maaş sorunu yaşamaları birçok kameramanın mesleği bırakmasına neden olmaktadır. Geçmişe bakıldığında kameramanların çok önemsendiği ve yönetmen olarak tarif edildiği gözlemlenmektedir. Bundan dolayı önceki yıllarda özellikle yayıncılığın kamunun tekelinde olduğu yıllarda ve özel sermayenin televizyon yayıncılığına yatırım yapmaya başladığı yıllarda, haber kameramanlarının çalıştıkları kurumdaki tazminatları ödenmesi ve yüksek maaşlarla futbolcular gibi transfer edilmesi söz konusu olmuştur. Günümüzde ise geçimini bile sağlamakta zorluk çeken ve asgari ücretle çalışan haber kameramanları bulunmaktadır. Maaşlarının düşüklüğünden şikâyetçi olan ve bunu idareye yansıtan kameramanların işten atılması ve yerlerine daha düşük maaş vererek yeni mezun kameramanların alınması çalışma koşullarını daha da kötü duruma sokmaktadır.

Televizyon haberciliğinde çalışan yöneticiler yüksek maaşlar almakta ve işin mutfağında çalışan haber üretim sürecinin önemli bir parçası olan kameramanların sorunlarına çözüm bulmamaktadır. Zor şartlar altında uzun mesai saatleri ile yorulan haber kameramanları, geçimlerini sağlamak ve çocuklarının geleceğini garanti almak adına, kurumları dışında saatlik, günübirlik ya da dinlenmek için kullanılması gereken izin günlerinde belirli süreli işler yaparak gelirlerini arttırma derdine düşmektedirler. Bu durum iş kalitesini düşürmekte ve çalışanın kurumuna bağlılığını zedelemektedir. Sendikalaşmanın yetersiz olduğu meslekte çalışanlar, patronların önlerine koydukları her türlü şartları kabul etmek durumunda kalmaktadır. Basın sektöründeki işsizlerin çoğalması, ülkedeki iletişim fakültelerinden mezun olanların iş araması ve yerel kanalların teknolojik gelişmelere ayak uyduramayıp kapanması ortaya bir işsizler ordusu çıkarmaktadır. Bu durum yıllarca haber alanında çalışan deneyimli haber kameramanlarının iş bulmasını daha da zorlaştırmaktadır.

3.5. Haber Kameramanlarının Yasal Hakları, Özlük Hakları ve Örgütlenme ile İlgili Sorunları

Türkiye haber sektöründe çalışanlar farklı yasalar çerçevesinde çalışma yaşamında yer almaktadır. Yasa koyucu, işçi olarak gazeteciye özel bir önem vermiş ve gazetecinin hukuki durumunu İş Kanunu dışında ayrı bir yasa ile düzenlemiştir. Kısaca Basın İş Kanunu olarak adlandırılan bu yasanın tam adı; **"**5953 sayılı Basın Mesleğinde

Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanundur. Gazeteci sıfatını taşıyan, haber müdürleri, editöryal çalışanlar, muhabir ve haber kameramanları kapsayan bir kesim Basın İş Kanunu'na tabidir (Basın İş Kanununa Göre Gazeteci Kavramı, erişim tarihi, 17.04.2020). Ülkemizde Basın İş Kanunu'na tabi çalışan gazeteciler kimi yasal hak sorunlarıyla karşılaşmaktadır ve bu sorunlardan bazıları, gazetecilerin yasadan doğan haklarını kullanmalarını tamamen ya da kısmen ve büyük ölçüde engellemektedir. Bu sorunların en önemlilerini tekelleşme olgusu, iş güvencesinden yoksunluk ve basın yasaları arasındaki uyumsuzluklar oluşturmaktadır. Bu uyumsuzluklar örgütsüz olan gazetecilerin kendilerini savunamamasına neden olmaktadır.

Örgütlenme sorununun her meslek grubunda yaşandığına değinen **Kam-14**, özellikle sektördeki tekelleşmenin işsizler ordusunun ortaya çıkmasında büyük etken olduğunu ileri sürmektedir. **Kam-14** haber sektöründe çalışanların ve özellikle kameramanların sık sık riskli ortamlarda çalıştığını önemle belirtmiş ve içinde bulundukları durumu zor, riskli ve trajik olarak tanımlamıştır. **Kam-1**, mevcut yasal haklardan yararlanabildiğini beyan etmiş ve ulaşımdan ücret alınmıyor olmasını, sosyal gezi yerlerinin ücretsiz ya da indirimli olmasını ve yıpranma payının olmasını "güzel imkânlar" olarak tanımladıktan sonra söz konusu haklardan çalışanların ailelerinin de yararlanması gerektiğini vurgulamıştır. **Kam-9** ise kameramanların özlük haklarıyla ilgili cevabında, konunun uluslararası boyutuna dikkat çekmiş ve standart bir uygulamanın yokluğunu belirtmiştir:

> *"Habercilik, beynelmilel bir iştir. Trafik ışıkları gibi dünyanın her yerinde aynı kurallarla çalışır. Ancak ülkeye göre sektörel farklılıklar bulunur. Bir Amerikalı gazeteciye sunulan sektörel imkânlarla Senegalli gazeteciye sunulan imkânlar arasında ciddi farklar vardır. Sendikalaşma, sosyal haklar, ücret politikaları, haber kaynaklarına ulaşım ve hukuksal uygulamalar ülkeden ülkeye değişmektedir. Standart bir politika yoktur. Sektörde, habercilerle birlikte teknik personeller, idari ve mali bölüm çalışanları gibi çok sayıda kişi görev yapmaktadır. Hepsinin sıkıntısı aşağı yukarı aynıdır. Aniden ve uzun süre işsiz kalma en büyük sorunlardan biridir."*

Kam-9'e göre alınan maaşlarda olduğu gibi sahip olunan yasal haklarda da ülkeden ülkeye birtakım farklılıklar vardır. Bu farkların dışında mesleğin vefasız bir yapı içinde yapılmasını eleştiren Kam-9 mesleki sağlık sorunlarının da bunun bir başka boyutunu oluşturduğunu vurgulamaktadır:

"Gazetecilik vefasız meslektir. Bel fıtığı olup ağır kaldırmadan çalışmanız gerektiğinde kurum sizi işten çıkarır. Kaç yıldır çalıştığınız, ne badireler atlattığınız çoktan unutulmuştur. Kendinizi kapının önünde bulursunuz. Kimse size, "Sen artık kameramanlık yapma. Biz senden yapımcı olarak, yönetmen olarak ve bu gibi farklı alanlarda faydalanmak istiyoruz." demez. Emekli olduğunuzda da genellikle yukarıdaki yazılı kurallar geçerli olur. İşsiz kalırsınız. Yediğiniz dayaklar, gecenize gündüzünüze katarak çalışmalarınız, başınızdan geçen belalar unutulup gider. Her gün özel haber getiren bir muhabir bir gün bir iş atlar, kıyamet kopar. Başarılı, konuşulan, günden yaratan işler yaptığınızda, "Eline sağlık" demeyenler, bir iş atladığınızda neredeyse size söylemedik söz bırakma ama tüm bu olanlara rağmen siz yine de işinizi severek yaparsınız çünkü mesleğinizi seversiniz. Saygı duyarsınız. Ona ömrünüzü adarsınız. Ama mesleğin ömrü, bel fıtığı olduğunuzda biter."

Tüm bu koşullara karşın kameramanların görevlerini severek yapmaya devam ettiklerini belirten **Kam-9**'e göre tekelleşme tüm bu yaşanan olumsuzlukların belki de temel sebebini oluşturmaktadır. Tekelleşmenin pek çok boyutta kameramanların çalışma koşullarını olumsuz yönde etkilediğini savunan Kam-9, özellikle "hak arama" noktasında tekelleşmenin kameramanların önünde çok büyük bir sorun yarattığına işaret etmektedir:

''Kameramanlar yaşadıkları fiziksel rahatsızlıklar kronikleştiği takdirde mesleği bırakma noktasına gelebilirler ancak böyle bir durumda bilhassa işin mutfağında bulunması, fazla göz önüne çıkmamasından olsa gerek unutulabilirler. Tekelleşme ilk olarak çalışanları vurur. Tekelleşmenin olduğu yerde, hak aramak, şartları sorgulamak çok mümkün değildir. Bunları yapmak istediğinizde de "Şartlar böyle, işine geliyorsa" cevabını alırsınız. Kurumlar bazen kendi aralarında "centilmenlik" anlaşması yaparlar. Bu anlaşmaya imza atan kurumlar, karşı taraftan ayrılan, işten çıkarılan gazetecileri işe almazlar. Bu tür bir anlaşma uzun süre önce Türkiye'de birçok özel yayın grubu arasında imzalanmıştı."

Kam-9 sektördeki medya patronlarının kameramanların işini zorlaştırdığını öne sürmektedir. Buna göre tekelleşme sadece kameramanları değil, sektörde çalışan herkesin çalışma ortamlarından özlük haklarına kadar şartlarını daha da kötü duruma sürüklemektedir. **Kam-9**'un düşüncelerini destekler nitelikte Tılıç da (2009:219) rakip medya patronlarının birbirinden eleman alma konusunda anlaşmasının gazetecileri güçsüzleştirdiğini savunarak, bu durumda gazetecinin ''buradan kovulursam diğer tarafa geçerim'' gibi bir düşünceye bile kapılamadığını belirtmiştir.

Çalışma koşullarına ilişkin bir başka zorluğa işaret eden **Kam-10** sektörde mesleki ayrımın olmadığını eleştirirken, bir gün bir konuyla ilgili çekim yaparken, ertesi

gün bambaşka şeylerin çekimi için görevlendirme yapılabildiğine vurgu yapmış ve bu tutumu meslekte uzmanlaşmanın önünde bir engel olarak gördüğünü ifade etmiştir.

> *"Savaş ortamlarından merminin, füzenin kısacası tehlikenin nereden geleceğini iyi bilmek gerekir, fazla tecrübesi yoksa muhabirin değil, kendi tecrübesine güvenmelidir, hiç tecrübesi yoksa o zaman işi bilenlerden bilgi edinmelidirler, zorluk her meslekte vardır ama Türkiye'de zaten savaş muhabirliği kameramanlığı diye bir sınıflandırma yoktur. Savaş bölgesinden gelirsin, 1 hafta sonra defile çekersin."*

Bu açıklama haber kameramanlarının profesyonelleşme olmayan ve uzmanlaşmanın oturtulmadığı bir ortamda çalıştırıldığının kanıtı olmaktadır. Türkiye'de savaş muhabirliği ya da savaş kameramanlığına ilişkin ayrı bir uzmanlık alanı olmaması bu konuda tecrübesi olmayan çalışanların, savaş çatışma bölgelerinde kameraman ve muhabirleri riske sokmaktadır. **Kam-4**'e göre haber kameramanlarının yasada ön görülen hakları vardır ama sahada çeşitli tehlikelerle karşılaşmaktadırlar ve hukuk yeterince güncel olmadığı için uygulamaya geçildiğinde bu hakların korunmasında yetersiz kalmaktadır:

> *"Evet, tanınan yasal haklar var. Ama uygulamada farklılıklar var. Özellikle siyaset kurumları tarafından hor görülen bir mesleğimiz var. Devlet büyüklerini takip ederken koruma terörü yaşıyoruz. Gazetecileri sevmedikleri gibi şiddet yanlısı davranışlar da sergileyebiliyorlar. Sahada haber yaparken saldırıya uğrayabiliyoruz, polisten yardım istiyoruz. Tabii ki basın kanunu bağlayıcı bir metin olarak şu anda hukukumuzda var ancak bence yeterince güncel değil. Haklarımızı korumakta yetersiz. 212'li olarak çalışıyorum. Sürekli basın kartım var, yıpranmam ödeniyor, yıllık izin hakkım 42 gün bunu da kullanıyorum.*
>
> *Mesleği sadece "Haber Kameramanları Derneği" temsil ediyor. Bu dernekte sendikal bir oluşum değil. Çok büyük meslek örgütleri var ama içinde haber kameramanı yok. Yıllarca bunu dillendirdik, "haber kameramanlığı" da bu meslek örgütleri içinde yer almalı. Ama olmadı. Sendikasızlık ve sendikasızlaştırma sorunu var. Yine yakın zamanda Hürriyet Gazetesi'nde gördük çok sayıda gazeteci arkadaşımız tazminatları bile verilmeden işte atıldılar."*

Kam-4, kameramanların sendikal haklarının haber muhabirleriyle birlikte değerlendirildiğini ve bu bağlamda haber kameramanlarının özlük haklarının geliştirilemediğini savunmaktadır. Türkiye'de haber kameramanlarının büyük fedakârlıklarla çalıştığını ancak çalıştıkları kurumdan bu fedakârlığın karşılığını maddi ve manevi göremediklerini belirten **Kam-9**, yabancı ülkelerde çalışanların bu konuda çalıştıkları kurumdan yeterli desteği alabildiklerine işaret etmektedir:

"...Mesai hesaplamaz, savaş bölgesine giderken ilk yardım malzemesi var mı, çelik yeleği, başlığı var mı sorgulamaz, yanında yeteri kadar para aldı mı hesaplamaz. Cansiperane çalışır. Yoruldum demez, acıktım demez, ben oraya gitmem demez. Elinden gelenin hep fazlasını yapmaya çalışır. Bu saydıklarım iyiymiş gibi görünse de aslında profesyonelce davranışlar değildir. Sahaya giden ekibe, haber müdürü veya editörü ne şartlarda çalıştığını sormaz, psikolojisini, yorgun olup olmadığını sormaz. Sorsalar bile muhabir de kameraman da "ağlamaz" yani olumsuz şeyler söylemez. İşini en iyi şekilde yapmaya gayret eder. Mesela sıcak bölgeye gidecek bir Türk ekip, iyi bir planlama yapmayı düşünemeyebilir. Muhabire sorsanız kameramanın, kameramana sorsanız muhabirin kan gurubunu bilmeyebilir. "En yakın hastane nerede, imkânları nedir, Türk Büyükelçiliği'nin telefon numarası nedir, acil bir durumda tahliye planı yaptınız mı, Büyükelçilik ile görüşüp ülkede olduğunuzu bildirdiniz mi" gibi soruları cevapsız bırakacaktır.

Ama yabancılar kesinlikle böyle çalışmıyorlar. Özellikle, Batılı gazeteciler zırhlı araç, silahlı koruma, acil durum, ilk yardım seti, çelik yelek ve başlık seti dâhil bütün planlamalarını yaparak yola çıkıyorlar. Hepsinin mutlaka iyi derecede ilk yardım bilgisi oluyor. Üstlerinde genellikle kendilerini merkezden takip etmelerini sağlayacak GPS sistemi taşıyorlar. Bizde kötü örnekler artmaya başladıkça başta devlet ajansları, çalışanlarına sıcak bölgelerde çalışma ve ilk yardım eğitimi vermeye başladı. Daha sonra birkaç özel televizyon kanalı da çalışanlarına bu eğitimleri aldırdı. Umarım bu kanalların sayısı daha da artar. Çatışma bölgelerine giden gazeteciler, "kervan yolda düzülür" mantığı ile değil, öncesinde iyi bir planlamayla yola çıkarlar."

Kam-9'un çizdiği kötü tabloda, kendini geliştiremeyen, kurgudan anlamayan, dil bilmeyen ve teknolojiyi yakından takip etmeyen kameramanların da payı vardır. Sektörde sendikal haklarından yoksun çalışanlar arasında yer alan kameraman hakkını talep etmek bir yana mevcut şartlara boyun eğdiği anlaşılmaktadır. Çekim esnasında başına gelebilecek her türlü tehdit ve taciz karşısında savunmasız olan kameramanların bu güçsüzlükleri medya yöneticileri tarafından olumsuz bir biçimde kullanılabilmesine imkân vermektedir. **Kam-9** maddi koşullar açısından da yerli ve yabancı kuruluşların sunduğu imkânlar açısından önemli farklılıklar bulunduğuna işaret etmektedir:

"Yurtdışında çalışan kameramanların çoğunda tam kapsamlı özel sağlık sigortası varken, Türkiye'de yasal zorunluluk gereği sadece SGK yapılmaktadır. Özel sağlık sigortası sadece birkaç özel kanalda ve sadece çalışana yapılmaktadır. Yurtdışında çalışan kameramanlar işsiz kaldıklarında bağlı oldukları sendikadan da işsizlik maaşı alabilmektedir. İşsiz oldukları süre içinde de freelancer olarak çalışmaları için sendika tarafından girişimde bulunulmakta ve freelancer ücretleri sendika tarafından karşılanmaktadır. Harcırahlar gayet dolgundur. Gidilen bölgenin riskine göre günlük 1000 Amerikan Doları kadar harcırah ödeyen kuruluşlar vardır. Türkiye'de bu rakamın yüzde 10'unu ödeyen kurum sayısı çok çok azdır.

Bu sözlere göre kameramanın yalnızca ekonomik durumu değil, iş yükü de yurt dışında çalışanlara göre iyi durumda değildir. Yurt dışında teknik anlamda uzman bir ekiple çalışan kameramanlar varken Türkiye'deki kameramanlar hem uzman ekibin üstlendiği işin tamamını yapmak zorundadırlar, hem de onlardan düşük ücretlere çalışmaktadırlar. **Kam-9,** Türkiye'deki kameramanların bu yönüyle geçmişe nazaran statü kaybına da değinmiştir.

> *"Geçmiş yıllarda kurumlara stajyer olarak gelen gençler, özellikle haber kameramanı olmak isterlerdi. Sürekli kameramanlarla sohbet eder, kameraları inceler, soru sorarlardı. Artık kimse kameraman olmak istemiyor. İşin ilginç tarafı iyi bir muhabir olmak istiyorum diyenlerin sayısı da çok değil. Genç arkadaşlar: "Ben aslında spiker olmak istiyorum" diyorlar. Ekran önünde haber sunmak istiyorlar. Ama unutmasınlar ki, iyi haber spikeri olmak için önce sokağın tozunu yutmalı, bir haberin nasıl yapıldığını bilmeli. Önündeki prompter arızalandığında bunu izleyiciye hissettirmeden devam ettirecek muhabir tecrübesine sahip olmalıdır. Doğru bir örnek olur mu bilmiyorum ama onlara önerim nasıl yapıldığını bilmediğiniz bir pastayı satmaya çalışan pastaneci olmamalarıdır"*

Meslek örgütü adı altında yetersiz de olsa oluşumların var olduğunu belirten **Kam-8,** sektörün kameramanlık mesleğine olan bakış açısının yol açtığı temel sorunların ancak ve ancak bu bakış açısının değişmesiyle çözülebileceğini ve bu yolla meslekte ilerleme ve gelişim kaydedilebileceğini savunmaktadır:

> *"Basın yasasının sağladığı bazı haklar mevcut olmasına rağmen her geçen yıl haklar geri alınmakta veya kanun değişiklikleriyle işlevsiz hale getirilmektedir. Ayrıca haber kameramanlarının basın yasasından yararlanması oldukça zor görünüyor. Sendikalaşmanın sığ-politik düzlemde ilerlemesi, meslekte örgütlenme biçiminin zayıf olması ve ahlaki yapının henüz oluşturulmaması temel sorunlar arasındadır. Maalesef her meslekte olduğu gibi bizim mesleğinizde de durum içler acısı durumdadır. Standart olarak ağır ekipmanların etkisiyle bel fıtığı, omur kaymaları ve düzensiz hayatın etkileri… Ama kurumun tedavi ve diğer yönlerden bir sıkıntı yaşatması olmadı, bu rahatsızlıkların engellenmesi adına bir eğitim ve standartlar oluşturmalı idi. Bir de bunların maddi bir tazminatı olmalı."*

İşe başladığı yıllarda kameramanla beraber sesçi, ışıkçı, yönetmen ve muhabirin de olduğunu ancak zaman içerisinde bunların hepsinin yerini tek başına kameramanın almaya başladığını belirten **Kam-11** ise, eskiden değer açısından ilk sıralarda yer alan kameramanlar için artık bunu söylemenin pek de mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu süreç kameramanların uzmanlaşmalarına ve ilerlemelerine de dolaylı olarak ket vuran bir sonuç yaratmaktadır:

Benim çalıştığım kanal ile diğer kanallarla kıyaslarsak, diğer kanallardan çok arkadaşım oldu ama bu konular ile ilgili konuşma fırsatımız olamadı. Şunu söylemek mümkün olabilir. Haber kameramanı yaptığı işlere karşılık aslında popülaritesini korumakta ve haber kaynağı olmaya devam etmekte lakin kurum içerisinde bunu hissetmemekte. Ekonomik ve sosyal haklar açısından değerlendirildiğinde kanalda en ucuz iş gücü çıkma ihtimali olabilir. Sizler hangi alanda çalışıyorsanız o alan ile ilgili işlere gitmelisiniz. Her kameramanın profesyonelleştiği bir alan var. Spor başka bir alandır magazin başka… (Profesyonelleşilen alan dışında çalışmak -CG) Çok zor bir durum ve işlerin ilerlememesine neden olur. Kameramanın da işinden zevk almamasına ve yapılan çekimlerin istenilen seviyede olmamasına neden olur.

İyi bir kameraman alanı dışındaki işleri reddetmeli ve performans alabileceği işlere yönelmeli. Çünkü hangi iş için hangi ekipmanın gitmesi gerektiği bile önemlidir. Tabii burada çalışanın ve yönetimin istekleri ve görüşleri çok önemli. Kameraman bunu görmezden gelebilir ya da çok önemsiz bir olayı önemliymiş gibi çekebilir. Dolayısıyla her kameraman ilgi alanıyla ilgili kameramanlık yapmalı ve o alanda kendini geliştirmelidir."

Kam-11, kameramanlıkta uzmanlaşmaya değindiği açıklamasında her kameramanın belirli bir haber türünde uzman olduğu ancak bu durumun işverenler tarafından görmezden gelindiğini söylemiştir. Ona göre kameramanın işi bu türden esaslı gerekçelerle reddetme hakkı olmalıdır. **Kam-13**, yurt dışı ile Türkiye'de çalışan kameramanlar arasında büyük fark olduğuna dikkat çekerek ücret, çalışma şekli, izin durumu, yasal güvence, harcırah, donanım, düşünce özgürlüğü gibi başlıkların hepsinde yabancı kanalların çalışanlarının hak olarak daha ileride olduklarını belirtmektedir. **Kam-16** ise haber kameramanlarının sosyal güvenlik haklarına değindiği açıklamasında, şu ifadeleri kullanmıştır.

"5953 (212) sayılı kanun ile çalışmak tabii ki artı değer kazandırıyor. Eğer basın sigortanız yatırılıyorsa erken emekli olma olasılığınız, bir de çalışma yılınıza göre yıllık izinleriniz 4 ya da 6 hafta olma ayrıcalığı tarif edilemez. Eğer basın kanununda yer alan haklarınızı bilirseniz yasal anlamda güvence altındasınız demektir. Ama ne yazık ki ülkemizde düşünce özgürlüğü bakımından yasal haklarınız zaman zaman sınıfta kalabiliyor. Yazdığınız bir yazı düşünce suçu kapsamında yer alıp size tazminat veya hapis cezası olarak geri dönebiliyor ya da istenmeyen bir görüntüyü çekmeniz sizin zor duruma düşmenize sebep olabiliyor.

Şahıs olarak hiçbir dernek veya sendikaya bağlı değilim. Ama kendimizi daha güvende hissetmek veya mesleki olarak çevremiz olması, artı değer kazanmak bakımından Haber Kameramanları Derneği'ne üye olunabilir. Son zamanlarında çalışmalarını beğenerek takip ediyorum. Bizler için daha yararlı çalışmalar yapacağını düşünüyorum. En büyük özlük sorunu çoğu haber kameramanı meslektaşlarımın tanıtım kartı olan sarı basın kartının olmaması. Bu konuda öncelik olan çalıştıkları kurumun durumu suiistimal etmesi gelmekte.

Özlük haklarım bakımından bağlı olduğum kurum ile şu ana kadar hiçbir sorun yaşamadım."

Haber kameramanları çalışma hayatları boyunca örgütlenme sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar[9]. Bunun neticesinde yasal hakları ve özlük haklarını pratikte kullanamamakta ve almaları gereken haklardan feragat etmek durumunda kalmaktadırlar. Bazı televizyon kanalları çalışanlarının bir kısmını basın kanundan yararlandırarak basın kartı almalarına katkı sağlayarak yıpranma paylarının almalarını sağlamaktadırlar. Bu uygulamayı her televizyon kanalı yapmamakla birlikte yapanlar sınırlı sayıdaki, belirli çalışanlara bu kolaylığı sağlamaktadırlar. Yasal ve özlük haklarından yararlanamayan haber kameramanları, savaş ve çatışma bölgelerinde, toplumsal olaylarda ve kritik süreçlerde aldıkları riskleri katlamaktadırlar. Ölüm, sakatlanma veya yaralanma durumlarında çalacak kapıları kalmamakta ve hiçbir yasal dayanakları olmamakta ya da bu dayanaklar kısıtlı kalmaktadır. Ellerinde bulundurdukları basın kartı ve yıpranma hakları da günden güne ellerinde alınmaktadır.

Haber kameramanları mesleği önceleri çok ilgi çekici ve televizyon haberciliğinin en gözde mesleğiyken gün geçtikçe meslek grupları arasındaki değerini kaybetmektedir. Medya sektörüne yeni başlayacak olan çalışanlar yasal ve özlük hakların eksikliğinden dolayı kameramanlık mesleğini tercih etmemektedir. Uluslararası haber kanallarında çalışan haber kameramanları Türkiye'de çalışan kameramanlara oranla daha fazla sosyal, yasal ve özlük haklara sahip olmaktadırlar. Ayrıca örgütlenme konusunda sorun yaşamadıklarını ifade etmektedirler.

Eskiden bir haber çekimi için onlarca kişi görevlendirilirken şu anda her işi sadece kameraman ve muhabir yapmaktadır. Kameramanların iş yükünün arttırılması ve haklarının verilmemesi kameramanın işini bırakmasına neden olmakta bu da işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Türkiye'deki televizyon haber kanalları

[9] Örgütlenme konusunda Türkiye Gazeteciler Sendikası'yla iletişime geçildiğinde, sendika üyelerinin hiçbirinin kurumlarında hangi meslek dalı ile çalıştığının kayıt altında olmadığı bu nedenle sendikaya üye haber kameramanının olup olmadığı ya da sayısı konusunda bir tablonun olmadığı bilgisi verilmiştir.

aralarında ‘‘centilmenlik anlaşmaları’’ yaparak kendi kurumalarından işten ayrılan ya da kovulan bir çalışanı, başka kurumda çalışmasına imkân verilmeyebilmektedir.

3.6. Haber Kameramanlarının Yaşadığı Sağlık Sorunları

Medya, özellikle televizyon sektöründe çalışma koşulları yıpratıcı ve ağırdır. Son yıllarda gazetecilerin yıpranma paylarının ellerinden alınması daha sonra kısmi olarak tekrar geri verilmesine karşın gazetecilik bütün dünyada riskli meslekler grubunda yer almaya devam etmektedir. Askerlik, madencilik, polislik, itfaiyecilik gibi gazeteciliğin de kendine özgü çalışma şartları bulunmaktadır. Uzun çalışma süreleri, uzun seyahatlere bağlı yolculuklar, uzun süreler ayakta kalmak, beslenme düzensizliği, stres gibi faktörler yanında tehlikeli alanlarda vazifeyi yerine getirmek, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmak karşılaşılan sorunların bazılarıdır.

Özellikle alanda çalışan muhabir ve kameramanlar zaman zaman ciddi risklerle karşılaşmaktadır. Savaş ve çatışma bölgelerinde çalışmak bu riskleri daha da arttırmaktadır. Bu riskler neticesinde yaralanmalar ve ölümler olmaktadır (Seçkin, 2004: 192). Alandaki sorunlar dışında kalabalık gruplar içinde sağlıksız ortamlarda çalışmanın getirdiği oksijensizlik, grip, nezle gibi bulaşıcı hastalıklara daha sık yakalanmak, uzun süre sabit ortamda hareketsiz çalışmak zorunda olmak hem fiziksel (boyun fıtığı, bel fıtığı, aşırı kilo almak, eklem problemleri vs.) hem de aşırı stres, gelecek kaygısı, güven sorunları, huzursuzluk, bunalım vb. psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

Haber kameramanlarıyla gerçekleştirilen görüşmelerde yaşadıkları sağlık sorunlarına da dikkat çekilmiş ve hemen hemen hepsinin aynı sorundan bahsettiği fark edilmiştir. Ortak nokta olarak çekim için gereken cihazların ağırlığının etkili olduğu aktarılmaktadır. Bel fıtığı ve varis gibi rahatsızlıklara sahip olduğunu ve bunları çalışma saatlerinin uzun olmasına, bu zaman diliminde de sürekli ayakta kalması gerekmesine bağlayan **Kam-1**, karşılaştığı sağlık sorunlarıyla ilgili olarak kurumun kendisine güçlük çıkarmadığını, izin alabildiğini söylemiştir. Bel ve boyun fıtığının yanı sıra fiziksel ağrılardan dolayı da şikâyetçi olan **Kam-2,** mesleğin kısmen fiziksel güce bağlı olduğunu belirterek, kameramanların kamera başında görme eylemini sürekli olarak gerçekleştirdiklerinden göz rahatsızlığına da sahip olabileceklerini ifade etmektedir. **Kam-3** ise sağlık sorunlarının çalışma sürelerinin uzunluğuna bağlayarak bu noktaya şu şekilde dikkat çekmektedir:

*"Kol ve bacak ağrılarım oluyor. Uzun süreli ayakta kalmak ve en az 5 kiloluk kamerayı taşımak kolay olmuyor. Çalışma şartları biraz daha esnek olsa haftalık izinlerin bir gün yerine 2 gün olması ve mesai saatlerinin geceye sarkmaması gibi durumlar bizleri rahatlatabilir."(**Kam-1**)*

*"Ani terleme ve soğuma nedeniyle soğuk algınlığı olmaktadır. Bu meslek fiziksel güce ihtiyaç duyduğu için, çok büyük sorun yaratmaktadır. Vizörün göz bulanıklığı yapması da baş ağrısına neden oluyor." (**Kam-2**)*

*"Hepimiz bel boyun fıtığı ve sinir hastasıyız. Kurum arada imkânlar ölçüsünde dinlenmeye daha fazla özen gösterirse, bu sorunlar karşısında bizleri birazcık rahatlatır diye düşünüyorum." (**Kam-3**)*

Kameramanların ifadelerine göre sağlık açısından yaşadıkları sorunlar sadece fiziksel kas sorunları değildir. Kameramanlar karşı karşıya kaldıkları fizikî hastalıkların yanında sinirsel hastalıklardan da yakınmaktadırlar. Kullanılan ekipmanlar, bu ekipmanlar kaynaklı radyasyon vb. sorunlar da sağlık açısından sorun yaratmaktadır:

*"Metal yorgunluğu da insanı hasta eder. Yaşadıkları sağlık sorunları sebebiyle bugün mesleğiyle vedalaşmak zorunda kalan arkadaşlarım var, Bir haber kameramanını dışarıda görseniz tanırsınız, duruş bozukluğu veya hafif kamburu vardır. Kullandığımız ekipman küçüldükçe bu tarz sorunlar azalacak. Bir haber kameramanı 10 kg kamerası, 15 kilo tripotu ve 3 kg 4.5 G cihazıyla devasa bir yük taşımaktadır. Ayrıca yayın yaptığımız cihazlarda yüksek oranda radyasyona maruz kaldığımız için kanser ve kısırlık riskini taşımaktayız." (**Kam-4**)*

Kam-4 psikolojik rahatsızlıklar ve fiziki hastalıklar sebebiyle mesleği bırakmak zorunda kalan meslektaşlarından söz etmektedir. Ancak bu gibi durumlar karşısında çalıştığı kurumun bazı çalışanlarına destek olduğunu da eklemiştir. **Kam-4**, kullanılan cihazlar küçülürse kameramanların daha az yıpranacağını beyan etmiştir. Buna ek olarak diğer kameramanlar gibi çalıştığı kurumun çalışanlarının sağlık durumları konusunda hassasiyetle hareket ettiğini söylemiştir. **Kam-8** de kurumunun dikkatli olduğu kanaatindedir ancak sağlık konusunda eğitim seminerlerinin verilmesi gerektiğini ve yaşanan sağlık sorunları karşısında çalışanların maddi tazminata hak kazanması gerektiğini ifade etmiştir.

Diğer taraftan **Kam-9**, diğer katılımcılarla aynı düşüncede olmadığını, şirketin sağlık sorunları karşısında çalışanlarına destek olmadığını hatta işten çıkardığını söylemektedir. **Kam-16** da onunla aynı şekilde düşünmektedir, "Kimse çürük elmayı kasasında bulundurmak istemez." demiştir.

Sağlık sorunları ile ekipman ve ekipmanların teknolojik gelişimleri arasındaki ilişki de kameramanların sağlıkları açısından önemli bir başlık oluşturmaktadır:

"Ben 70 yaşındayım ve 45 yıldır bu işi yapıyorum. Mesleğe ilk başladığım zamanlarda kamera ve ekipmanları çok ağırdı ve bunları taşımak durumunda kalıyorduk. Ama şu anda çok fazla büyük ekipmana ihtiyaç kalmadı teknolojinin gelişmesiyle her şeyin küçüğü çıktı. Şu anda aynı haberi ben cep telefonumla bile çekebilirim. Tabii her koşulda ve konumda olmasa da. Şimdi küçük kameram var ve bununla çalışmak daha rahat. Ama büyük kameralar belimize ve ayaklarımıza inanılmaz zararlar verdiler. Ama sanırım ben çok şanslıydım hiç sağlık sorunlarım olmadı birkaç eklem ağrısı dışında. Ama bizim kanalda çalışan kameramanların yarısında bel ve boyun problemleri mevcut. Bazı haber kameramanları büyük kameraları terk edemedi dolayısıyla sürekli sağlık sorunları yaşıyorlar." ***(Kam-11)***

70 yaşındaki diğer bir katılımcı **Kam-9**, teknolojinin de yardımıyla kullanılan cihazların küçülmesinin çalışanların sağlığına olumlu yansıdığını söylemektedir. **Kam-12**, mesleğin getirdiği sağlık sorunlarıyla, çalışanların beslenmelerine dikkat ederek ve spor yaparak karşılaşacakları sağlık sorunlarıyla daha kolay baş edebileceklerini eklemiş ve açıklamasına şu şekilde devam etmiştir.

"Bizim görevimiz zorlu ve yorucu bir meslek. Eğer vücudunuza sağlıklı bakmazsanız çok hızlı ve kolay bir şekilde hastalanır. Çünkü her şeyden önce çok yükünüz var. O yüzden düzenli spor yapıyorum ve beslenmeme çok dikkat ediyorum. Bende bel fıtığı ve boyun fıtığı var. Bunlar da mesleğimi icra ederken yakalandığım hastalıklar. Bir seferinde Portekiz ile Fransa arasında gerçekleşen kriz dolayısıyla Portekiz'e gittim. Orada sıcağın altında sokakta çalışmak durumunda kaldık. Sürekli canlı bağlantılar istiyorlardı bizden. Muhabirle birlikte çalışıyorduk. Sabah erken saatlerde başlayıp gece geç saatlere kadar çalışmıştık. En son gece 12 yayınını bitirdikten sonra yere düştüm ve bilincimi kaybettim. Ambulans ile beni hastaneye kaldırdıklarında güneş çarpması teşhisi koydular. O yüzden çok ağır şartlarda çalıştığımız için sürekli sağlık sorunları yaşıyoruz. Benim kameramanlara tavsiyem çok dikkatli olsunlar. Mutlaka spor yapmalı ve beslenmeye dikkat edilmeli."

Bahsedilen tüm bu bilgiler ışığında haber kameramanlarında, çok uzun çalışma saatlerinin ve uzun süre ayakta kalmaya bağlı olarak ayaklarda varis oluşumu, aşırı ağır malzemeleri uzun süreler taşıma zorunda kalmak sonucunda da bel ve boyun fıtıkları hastalıkları oluştuğu sonucu belirtmektedirler. Uzun süreler vizörden bakmaya bağlı göz bulanıklığına yakalanan kameramanlar da gözlemlenmektedir. Son yıllarda teknolojinin artmasıyla 3G cihazlarının kullanılması ve radyasyon yayan cihazların daha çok tercih edilmesi neticesinde kameramanlar kanser ve kısırlık riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Savaş, çatışma bölgelerinde ve toplumsal olaylarda çalışmalarından dolayı sinirsel bozukluklar ve stres, uzun süre ayakta kalma neticesinde duruş bozukluğu ve

kamburluk da haber kameramanlarını tehdit eden diğer hastalıklar olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün bunların sonunda çoğu kameraman hastalıkları nedeniyle işini bırakmak zorunda kalmaktadır. Çoğu kameraman da sürekli tedavi olmak amacıyla izin alması ve zorlu görevleri yerine getirememesi nedeniyle patronları tarafından işten çıkarılmaktadır.

3.7. Haber Kameramanlarının Mesleki Doyum ile İlgili Sorunları

Haberciler için, yaptıkları meslek, başka meslek grubu çalışanlarından farklı anlamlar taşımaktadır. Habercilik, habercilerin deyişiyle bir yaşam biçimidir. İster evli, ister çocuklu olsun ya da olmasın, hatta evinde hasta yatan yakını olsun, haberciler, "tarihe tanıklık etmek" üzere görevlerinin başına gitmeyi hedeflemektedirler. Haber kameramanları için de olayların içerisinde olmak ve kendi bakış açılarıyla çektikleri görüntüleri izleyiciye izlettirmek benzer bir mesleki haz kaynağı oluşturmaktadır. Ancak haber kameramanları kamera arkasında çalıştıkları ve ekran önünde bulunmadıkları için dışlandıklarını ve yeterince değer görmediklerini düşünmektedirler. Televizyon haberciliği sürecinde muhabirler, kameramanlara göre doğrudan haber kaynağıyla temas eden ve ekran önünde görünen gazeteciler olarak hem işveren gözünde hem de toplum önünde daha değerli görmektedirler.

Haber kameramanlarının mesleki doyum alanında karşılaştıkları sorunları analiz ederken **Kam-14**, kameramanın, toplumu bilgilendirme arzusu ve tutkusundan yola çıkarak mesleğine bağlanabildiğini ifade etmektedir:

> *"Ne kaybederse kaybetsin -dikkat edersiniz kazanç değil kayıp diyorum- toplumu bilgilendirme tutkusundan vazgeçemeyen insanların bir şekilde kendini içinde bulunduğu ancak ağırlıklı olarak kamu yararına yönelik bir iş olmasına rağmen çoğu zaman halk tarafından hak ettiği desteği göremeyen trajikomik bir mesleğin sektör haline dönüşerek çöküşe geçtiği… Ama tüm olumsuzluklarına rağmen insanlık tarihinin sonuna dahi tanıklık edecek bir aşktır."*

Buna göre kameramanlık mesleğine halk tarafından yeterince saygı duyulmamasına rağmen durum, mesleği icra eden kimselerin tutkusuyla dengelenmektedir. Kameramanlar bu istek ve arzuyu kazanç ya da menfaatlerle ifade edilebilecek bir duygu değil, bizzat kameramanın kendi mesleğine duyduğu aşkla açıklamaktadırlar:

> *"İlk sorun kesinlikle kaybolan habercilik refleksi ve insanları doğru bilgilendirme aşkını tatmin edecek motivasyondan uzak kalma endişesidir. İkinci*

*sorun ise adil ve onurlu bir rekabet ortamı olmayışı elbette. 90'lı yılların başından 2000'lerin ilk yıllarına kadar kayda değer mesleki saygınlığa sahip iken ve günlük hayatımızda da bunun gururunu taşırken hem kurumsal temelde, hem toplum bazında haber kameramanlığı büyük bir çöküş yaşamıştır ve yaşamaktadır. Profesyonelliğin arttığı ve iş yükünün çoğaldığı bu atmosferde gerçekleşen bu çöküşte, her ne kadar yöneticilerimizin ve mesai arkadaşlarımızın tutumundan etkilense de, asıl sorumluluk elbette mesleğimizin önemini ifade edemeyen hatta zaman zaman kavrayamayan biz haber kameramanlarındadır." **(Kam-14)***

Kameramanlığın eskisi kadar itibarlı bir meslek olmadığını bunun da ücret politikalarından kaynaklandığını belirten **Kam-7,** buna rağmen kameramanlığın televizyon haberciliğinde oldukça önemli olduğunu da eklemiştir.

"Kameramanlık artık değersiz görüldüğü için verilen ücretler de yıldan yıla düşüyor. İyi bir kameramanın bu alanda çalışması bu ücretlerle pek mümkün olmuyor artık. Televizyon görüntü demek, haberde de görüntülerle anlatılır her olay ve mesele, haliyle genel anlamda televizyonun ve haberciliğin temeli kameramanlıktır. Doğru ve yerinde, içeriğe uygun görüntü hazırlayacak olan kişi."

Kam-14 kameramanlığın halktaki karşılığının değer kaybetmesinde kameramanlık mesleğini icra eden olarak kendilerinin de payı olduğunu düşünmektedir. Haksız rekabetin kameramanların mesleğe tutkusunu olumsuz etkilerken 90'lardan 2000'lere kameraya bakış açısını vurgulamaktadır. Mevcut durumda teknolojinin gelişmesinin de kameramanlık mesleğinde haksız rekabete katkıda bulunduğunu ifade eden **Kam-14**,

"Kameramanlık görsel haberciliğin varoluşunu sağlayan, sektörün tamamının bir işe ve gelire dönüşmesine olanak tanıyan, olmazsa olmaz bir meslektir. Ve ne bu mesleği icra edenler, ne de bu icracıların varlığı ile var olan diğer görüntü haberciliğine hizmet eden meslek erbabı bu işin ciddiyetinin ve değerinin farkında değillerdir. Teknolojinin gelişmesiyle haber kameramanının kullanması gereken kameralar küçülmüş ve otomatik ayarlar geliştirilmiştir. Dolaysıyla bu gelişmeler kameramana büyük kolaylık sağlamıştır. Bu yüzden teknolojinin kameramanlık mesleğinde çok tecrübe sahibi olmayan insanları bu mesleği yapılabilir kılması ve ucuz işçilik arayışında olan işverenin bu kameramanları tercih etmesi, yıllarca kendini geliştiren ve tecrübe sahibi olan kameraman için haksız rekabete zemin hazırlamaktadır. Elbette tamamı benim kişisel fikrim olmakla beraber; sanırım dünyanın birçok yerindeki meslektaşlarım belki de aynı aşkla bu işi icra ve ifade edemedikleri için bu böyle. Belki de başka bir şey. Ancak gelişen teknolojilerin de yardımı ile eline her kamera alanın kameraman muamelesi görmesini hiç adil bulmuyorum"

Kam-14, teknolojinin gelişmesiyle kamera çekimlerinin basit tekniklerle uygulanabilir hale gelmesinin kameramanlığın sıradan bir meslek olduğu algısını

oluşturmakta etkili olduğunu ve bunun da mesleğin içindeki insanların konumunu olumsuz manada etkilediğini ileri sürmektedir. Buna göre kameramanlık teknik ve mesleki bilgiden önce "ruh" işidir.

> *"Eğer televizyon haberciliği üzerinden konuşuyorsak ne muhabiri, ne kameramanı asla teknik eleman olarak görmem. Birçok muhabir alanda olaya tanık olduğu ve o atmosferi tattığı için bakış açısı editöryal operasyondan değerlidir. Kameraman ise elbette ekipmanla beraber sınırsız teknik konuya (ışık, açı, ses vs.) hâkim olmak zorundadır... Ama önce haberci bir ruh taşımalıdır... Ben şahsen yaptığı röportajı dinlemeyen ve verilen manşetin zaman kodunu ayırt edemeyen kameramana haber kameramanı demem. 30 yıldır da soran kimseye ben kameramanım demedim, "Ben haber kameramanıyım" dedim ki, uzmanlığım da bu. Gerisini bilmem, bakışım bu şekilde."* ***(Kam-14)***

Kam-14, kameraman türleri içerisinde haber kameramanlığını ayrı bir yere koymaktadır. **Kam-14** gibi mesleğin ancak bağlılık ve tutkuyla sürdürülebilir olduğuna vurgu yapan **Kam-3**, sektördeki çalışma sürelerinin belirsiz olmasından dolayı sektörün zor bir sektör olduğunu vurgulayarak Kam-14'ten farklı olarak sansür kavramına da değinmiştir:

> *"Haber sektörü çok zor. Ama çok heyecanlı, eğlenceli, mesleğinizi sevmeniz gerekiyor. Fedakârlık yapmanız gerekiyor, mesai kavramı olmayan sektör. Yani kısacası sevmezseniz yapamazsanız, size zulüm gelir… Muhabir ya da kameramanın buna gücü yetmez, müdürler uygular sansürü diye düşünüyorum."* ***(Kam-3)***

Kam-3'e göre sansür üst kademede kararı alınan, muhabir ve kameramanların direnemedikleri bir olgudur. Dolayısıyla kameramanların bu tür kararları alma ya da bu kararlara uymama gibi durumları söz konusu olmamaktadır. Tüm bu olumsuzluklara ve kameramanların olumsuz imajına karşın **Kam-3** kameramanlığa meslek olarak sahip çıkılması gerektiğini savunmaktadır:

> *"Dünyada değerli meslek olarak görülüyor. Türkiye'de sefil gerçekten. Neden mi? Altı üstü kameraman olarak görülüyor. Haber kameramanı düğün kameramanı ile karıştırılıyor. Haber kameramanı gazetecidir. Sarı basın kartı sahibidir, böyle bilinmelidir. Haber kameramanı olarak mesleğimize sahip çıkmalı, mesleki örgütlenme yapılmalı ve sosyal haklarımızı alabilmek için çalışmalıyız. Mesleğe yeni başlayan arkadaşlarımıza sahip çıkmalı, yetişmeleri konusunda yardımcı olmalıyız diye düşünüyorum."*

Haber kameramanlarının dünyadaki konumuna değinen ve özellikle bu manada hukuki açıdan kameramanların gazetecilerle aynı haklara sahip olması gerekliliğini vurgulayan **Kam-3,** mesleki örgütlenmeden yoksun çalışanların çoğu haktan mahrum olacağını ve bu nedenle kameramanların üzerine çok fazla sorumluluk düştüğünü

söylemiştir. **Kam-9** da mesleğin çalışma şartlarındaki güçlüklerin motivasyonu olumsuz etkilediğini anlatmaktadır.

> *"Gazetecilik, dünyanın en pahalı işlerinden biridir. Habere erişmek, araştırmak, doğrulatmak, yayınlamak ve bu gibi işlerin maliyeti çok yüksektir. Kurumlar zaman zaman maliyetleri azaltmak için tasarruf tedbirleri alabiliyor. Bu tedbirler iki aşamalı uygulanabiliyor. Birinci aşama genellikle habercileri işten çıkarmakla başlıyor. İkinci aşama ise büroların, matbaaların kapatılması, gazetede ise sayfa sayılarının azaltılması veya eklerin kapatılması ile devam edebiliyor.*
>
> *Bu süreç için aynı çatı altında herkes için, muhabir olsun, kameraman olsun, foto muhabiri veya matbaa çalışanı olsun fark etmez, çok sıkıntılı geçen bir süreç oluyor. "İşten çıkarılacak mıyım, ne zaman ve ne şartlarla çıkarılacağım, hemen iş bulabilecek miyim?" gibi sorular gazetecinin motivasyonunu düşürüyor. Çünkü aynı dönemde farklı kurumlarda aynı gerekçelerle çalışanlarını işten çıkarmaya başlayınca, gazetecinin iş bulabilme şansı azalıyor. Üstelik bir de evli, çocuklu ve kirada oturan -ki genellikle böyledir- stresi daha da artıyor.*
>
> *Gazeteci bu süreçte, haber üretmekten ziyade, geleceğiyle ilgili B planı üzerinde düşünmek zorunda kalıyor. Gazeteciler çoğu hayatları boyunca bu işi yapmış, gazetecilik eğitimi almış kişiler oldukları için başka sektörlerde iş bulabilmeleri, bulsalar bile başarılı olabilme ihtimalleri çok az oluyor. Meslekten ayrılan gazeteciler büyük bölümü PR şirketlerinde veya farklı kurum ve kuruluşlarda basın danışmanı olarak çalışıyorlar. Ama akılları hep gazetecilikte kalıyor."*

Kam-9'a göre sektördeki küçülmeler ilk olarak gazetecileri vurmaktadır ve gazeteci olarak tanımlanan meslek grubunun içinde kameramanlar da vardır. Ancak bu tür sorunlara rağmen kameramanlığa tutkuyla bağlanıldığını ve mesleğin eğlenceli olduğunu söylemeden de edememektedir.

> *"Çok farklı bir meslektir. Sosyal bir meslektir. Çok seyahat edersiniz. Çok insanla tanışırsınız. İnsanların acısına, mutluluğuna, başarısına şahit olursunuz. Bazen bir duygu yoğunluğu içinde, kameranız ile en iyi görüntüyü çekmeye çalışırsınız. Bir yere kamera ile girdiğinizde dikkat çekersiniz. Bu hem iyi, hem de iyi olmayan bir durumdur. Her şeyi bilmeniz gerekir. Herkesi tanımanız gerekir. Gündemi takip etmeniz gerekir. Çabuk karar vermeniz gerekir. Soğukkanlı olmanız gerekir. Hızlı koşmanız gerekir. Çabuk sinirlenmemeniz gerekir. Sağ gözünüz vizörde iken, sol gözünüzle etrafınızı taramanız gerekir. Her zaman en iyi görüntü için düşünmeniz gerekir. Zamanı geldiğinde muhabirinizi de korumanız gerekir. Pratik olmanız gerekir. Sahada bozulan iş cihazlarınızı onarmanız gerekir.*
>
> *Kameramanlık özellikle de haber kameramanlığı çok önemli ve kıymetli bir iştir. Karşılığı, para ile ölçülemez. Haber kameramanlığı yaptıkları işin doğası gereği, sabah çıktıkları evlerine, akşam dönüp dönemeyeceklerini bilemezler. Gittikleri yerde ne kadar kalacakları, ne şartlarda çalışacakları belli olmaz. Gece yataklarından kalkıp çekime gidebilirler çünkü haberin nerede, ne zaman*

çıkacağı, ne kadar süreceği belli değildir. Magazin, spor veya stüdyo kameramanları daha planlı çalışır. Bir takvimleri veya mesai düzenleri vardır. Ama haber farklıdır.

Türkiye'de haber kameramanlığı çok zahmetli bir iştir. "Madem zahmetli ve bu kadar zor, neden kameramanlık yapıyorsunuz?' diye sorabilirsiniz. Sevdiğimiz için yapıyoruz. Bizler başka işler yapamayacak insanlar değiliz, elbette yaparız. Ama meslek aşkı denilen şey var ya biz bu işe gönül verdik ve yürekten bağlıyız. Bir kameraman emekli olsa, Ege'de bir sahil kasabasına yerleşse bile aklı hep kamerasındadır. Her gün çalıştığı kanalın bültenini izler, meslektaşlarıyla konuşur ve fotoğraflara bakar… Her şey unutulur ama meslek aşkı ilk aşk gibidir."

Kam-4'e göre kameramanın işine tutkuyla bağlı olmasıyla işin gerektirdiği niteliklere sahip olması arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kameramanlar sahada çalıştıkları için sosyal çevresi geniş insanlardır ve genelde oldukça sevilirler. **Kam-4** bu açıdan kameramanların en az bir yabancı dil konuşabilmesi gerektiğini, dünyayı takip etmesi gerektiğini özetle donanımlı olması gerektiğinin altını çizmektedir:

"Donanım sadece ekipmanı kapsamamalı, gideceği haberi kafasında kurmalı, gideceği coğrafyayı bilmeli. Dünyanın birçok bölgesinde gerçekten çok iyi gazeteciler, çok iyi kameramanlar, çok iyi kurgu yapan insanlar var. Onları da takip etmeli. Sürekli güncel kalmalı. Ben bu işi seviyorum. İnsanlara dokunmayı, ilk görmeyi, ilk duymayı ve sonra bunu insanlara anlatmayı. Biz az konuşuruz genelde söyleyeceğimizi görüntüye dökeriz. Kurum içinde az bulunuruz daha çok sokaklardayız. Kurumların en ön safta bulunan askerleri gibidir haber kameramanları. Gittiğiniz yerde kurumunuzu temsil edersiniz. Genelde çok sevilirler. Bir sıralama yapılsa ilk üçe girmeleri gerekir."

Buna göre kameramanlık mesleğine duyulan ilgi biraz da kişinin merak duygusundan ileri gelmektedir**. Kam-4,** ilk duyma, ilk görme ve ilk duyurma isteğinin kendisini kameramanlık mesleğine doğrudan bağladığını ve bu nedenle işini çok sevdiğini belirtmektedir**. Kam-8**, ise kameramanlığı ifade ederken "yaşamı kayıt altına alma" özelliğine vurgu yapmaktadır:

"Kameraman, karşılaştığı veya tanık olduğu olay, durum ve olgu karşısında kendi yorumunu katmamaya özen göstererek kayıt altına alma ve kamuoyuna aktarma işini gerçekleştiren kişidir. Televizyon haberciliğinin en temel malzemesidir. Kameralar, gelişen teknolojiyle birlikte haber kameramanına birçok fırsat verse de bana göre kamera insan gözü gibi kullanılmalıdır. Optik zoom yapmama, odaklandığı konuya bütüncül yaklaşma gibi önemli etik kurallardan uzaklaşmadan teknik imkânların bize sunduğu imkânlar doğrultusunda en iyi kompozisyonu oluşturmalıdır. Bir kameramanın haber yazma ve editoryal düzeltme konusunda da yetkin olması gerekmektedir. Haber kameramanı haberi yazan kaydeden ve kurgulayan ve yayına hazır hale getiren özelliklere sahip olmalıdır."

Kam-11 ise kameramanı '"neyi ne için çektiğini bilen sanatçı" olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda kameramana sanatçı niteliği yüklemesiyle diğer katılımcılardan farklılaşmıştır. Haber kameramanlarının taşıması gereken nitelikleri, görev başındayken yapması gerekenleri de ayrıntılı olarak anlatan **Kam-11**'in anlatım biçimi kameramanlığı gerçekten "sanatsal bir pratik" olarak gördüğünü göstermektedir:

> *"Haber kameramanları hikâyeyi bulan ve bunu görüntülü hale getiren kimsedir. Gazetecilerle çalışır, birlikte haberi tamamlayan kimselerdir. Muhabirle birlikte haber peşinde koşup o haberi hikâyeleştirmek ve bütün hale getirmek için görüntüler çekmek, insanlarla röportajlar yapmak, bu röportajları hikâye ile bütün hale getirmek için çalışan kişilerdir. Bence haber kameramanının en kötü yönü kendisi için çekimden sonra montaja oturduğunda yeterli ve doğru kareleri çekmediğini fark etmiş olmasıdır. İşte bu kameraman için en kötü gündür. En iyi gün ise haber kameramanının çektiği hikâyeyi eksiksiz olarak montajlaması ve kendi haberini TV ekranında görmesidir."*
>
> *"İlk başta gittiğim alanda neler olduğunu sentezlerim ve diğer kameramanların neler yaptığına dikkat ederim. Elimden geldiğince hikâye ile ilgili bütün görüntüleri almaya çalışırım. Sonrasında hikâye için veya haber için gerekli görüntüleri montajlarım ve muhabirin haber için yazacağı metni beklerim. Tabii canlı yayınlar yaparız. Bunlar için arka planın uygun olmasına özen gösteririz. Konuyu anlatan ya da konuyla alakalı bir arka plan olması çok önemlidir. Bir ressam gibi aslında bir çerçeve yapıp için doldururum.*
>
> *Ardından muhabirin sesini kontrol ederim ve kameraya bağlarım. Sesin patlamaması ve temiz çıkması için desibel ayarlarını yaparım. Muhabir için seçtiğim arka plana ışık yaparım ve bu ışığın ayarlamalarını yaparım. Ancak bazen çok fazla ışık alma imkânım olmaz dolaysıyla doğal ışık ile ışığımı yapmam gerekir. Bu da gerçekten bilgi ve tecrübe gerektirir. Çünkü bazı ortaklarda çok farklı ışıklar ile karşılaşabilirsiniz. Mavi ışık, yeşil ışık, beyaz ışık, kırmızı ışık ve benzer kamera göz kadar gelişmiş bir cihaz olamadığı için bu renklerin ayrımını yapamaz siz de buna göre beyaz ayarı ve renk ayarlarıyla televizyona gidecek doğru rengi tutturmalısınız." **(Kam-11)***

Kam-16 ise haber kameramanlarının mesleki doyumu ile ilgili soruya başından geçen zor ve çetin bir hadiseyle yanıt vermiştir:

> *"İstanbul içerisinde bir eylem veya çatışma haberinin ortasında, orada yaralanan insanları görüntülemek, mesleğimin ilk yıllarında psikolojik olarak travma sebebim olabiliyordu. İlk gittiğim çatışmada 17 yaşındaki bir çocuğun yanımda ölmesiydi. Gün sonunda insan hayatının bu kadar ucuz olmaması gerektiğini sorgulamıştım. O çocuğun tesadüf eseri orada olup da o kurşuna hedef olması beni çok üzmüştü. Tabii ki eve gittiğimde henüz küçük olan oğluma sarılıp ağlamıştım. Ve ne zaman Bostancı'dan geçsem o çocuğun hep o kaldırımda, can verdiği güne dönüyorum.*

Kam-16 haber kameramanlarının mesleki doyum açısından hareketli bir sosyal hayata sahip olduklarına dikkat çekmekte, bu nedenle kameramanlığın bir meslekten çok bir yaşam tarzı olarak benimsendiğini vurgulamaktadır:

> *Bizim meslek aslında başlı başına sosyal hayat olsa gerek. Ailenizle yaşayamadığınız sosyalleşmeyi tek başınıza yaşayabiliyorsunuz. Yani bir bakıyorsunuz bulunduğunuz şehrin en önemli otel veya saraylarında kahvaltı edebiliyorsunuz ya da akşam eğlence mekânlarında çekim yaparken kendinizi göre biliyorsunuz. Bu yüzden izinli olduğum zamanlarda bireysel olarak sosyalleşmek gibi bir sorununuz inanın olmuyor."*

Kam-16, sosyal çevrede haber kameramanlığının farklı biçimlerde algılandığını genelde ise kameramanlığın sağladığı avantajların öne çıktığının altını çizmektedir:

> *"İlk akıllarına gelen ''oh abi size her şey bedava'' buna çok gülüyorum, bize bedava olan sadece şehir içi ulaşım olduğunu söylediğimde bile "olsun abi, bizde o da yok'' cevabı. Bir başka tepki ise gerek siyasi, gerekse magazinden tanınan ünlüler ile aynı ortamda bulunmamı farklı olarak görüyorlar. Aslına bakılırsa benim o ortamlarda tek düşüncem işimi sorunsuz tamamlayıp bir an önce kendimi dışarıya atmak. Ama mesleğin de gerçekten her zaman cazibesi var."*

Haber kameramanlarının mesleki doyumlarıyla ilgili olarak **Kam-16**'nın diğer ifadeleri şu şekildedir.

> *"Haberciliğin bence en güzel yanı yarın ne yapacağınızı bilemediğiniz bir meslek olması. Yani örneklendirmek gerekirse devlet memurunun sabah gideceği, akşam geleceği mesai saatleri belirlidir. Devlet dairesinde yapacağı işler hemen hemen daha önceki ile aynıdır. Ama bizim meslekte her gün yeni bir güne, işe uyanırsınız. Dün Çırağan Sarayında kahvaltı yaparken, bir gün sonra çamurlar içinde veya polis gazının tam ortasında kendinizi bulabilirsiniz.*
>
> *Bizim meslekten öğrendiğim en güzel tanımı yıllar önce yerel bir kanalda çalışırken müdürüm söylemişti: "Öylesine bir meslek ki en güzel otellerde, Cumhurbaşkanı ile aynı ortamda yemek yersin ama eve gidecek yol paran yoktur, yürüyerek gidersin.'' Sanırım tam da bizim mesleğin tanımı bu olsa gerek. Teknolojinin her alanda ilerlediği gibi bizim meslekte de başka boyutlarda olmasına rağmen bunu test edecek, gerek teorik, gerekse pratiğe dökecek bir yerlerin olmaması sanırım mesleğin ayıbı. Bu da kendimizi yenileyememekle birlikte ne yazık ki çürümeyi getirmekte.*
>
> *Meslekte ilerlemek istersek bireysel olarak yurt dışında yayın yapmakta olan televizyon kanallarını izlemek ve teknolojiyi yakından takip etmek gerekiyor. Ustalarla sohbet etmek de gerekli, tecrübeyi en azından ilk ağızdan duymak da refleks anlamında yardımcı olabilir kanısındayım. Eğer bu meslek sizin yaşam biçiminiz olmuş ise saat kavramınız yok ise bunun manevi doyumdan sonra maddi doyuma da ulaştırılması gerekli. Aksi takdirde çocuklarınıza manevi eksikliğinizle birlikte maddiyat eksikliğini de tattırmış olursunuz. Bu da aile huzurunuzun ne yazık ki çatlamasına neden olur."*

Katılımcıların sorulara olan cevapları haber kameramanlarının mesleki doyum konusundaki farklı yaklaşımları ortaya koymaktadır. Mesleklerini icra ederken yaşadıkları zorlu şartlara rağmen meslek aşkı olgusu haber kameramanlarının meslekte kalmalarını destekleyen en büyük etken olarak görülmektedir. Bunun yanında görevleri sebebiyle çok fazla seyahat etmeleri neticesinde dünya üzerinde çok farklı yerleri gezme, değişik insanları tanıma ve farklı deneyimler kazanmakta haber kameramanlarının mesleki doyum noktasında olumlu yönde desteklemektedir. Bunun yanında uzun yıllar halk tarafından ve kurum içi çalışanlar bakımında sürekli kıskanılan ve tercih edilen bir meslek olan haber kameramanlığı mesleğinin, yaşanan sorunlar nedeniyle günümüzde gözden düşen ve tercih edilmeyen bir meslek haline geldiğine dikkat çekilmektedir.

Gazetecilerin elde etmiş olduğu haklardan yararlanamayan kameramanlar, mesleki örgütlenmenin olmaması ve meslekteki zorlu çalışma koşulları nedeniyle mesleki doyum noktasında sıkıntılar yaşamaktadır. Özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte geniş kesimler tarafından kullanımı artan cep telefonları kamerası, kameramanlığın kolay yapılabilir bir meslek olduğu algısını yaratmıştır. Bu yaşanan sorunların haber kameramanlarının meslekten soğumasına ve mesleği bırakmasına yol açtığı biçiminde değerlendirmeler yapılmaktadır.

3.8. Haber Kameramanlarına Göre Teknolojinin Haber Üretim Sürecine Etkileri

Haber üretiminde, muhabirlik ve kameramanlık mesleğinin değişimi son yıllarda hız kazanmıştır. Habercilik alanında istihbaratın sahada çalışan haberciler olan muhabirler ve haber kameramaları tarafından sağlanması gerekirken haber istihbaratı, haber merkezlerinde haber müdürleri ve üst düzey yöneticilerin yetkisi ve alanına girmiştir. Kameraman ve muhabirler, verilen görevleri yapan, bunun dışında karar verme yetkisi olmayan basit birer çalışana dönüşmüştür. Bir diğer değişim ise, günümüzde, bu iki mesleğin, bir üçüncü meslek olan kurgu (montaj) operatörlüğünü de içererek, "videojournalism" denilen bir mesleğe dönüşmüş olmasıdır. Daha fazla sorumluluk almak, daha çok beceri gerektirmek gibi özellikleri içeren bu görev tanımına uygun olan gazeteciler genellikle yurtdışı ofislerinde haber ajanslarınca ve yabancı televizyonların haber bölümlerinde görevlendirilmektedir. Bu yüzden haber kanallarının, dil becerisi olan, kurgu yapabilen, her tip kamerayı kullanabilen ve video

işleyip gönderme konusunda bilgi sahibi olan kişileri çalıştırmayı tercih etmesi, haber kameramanları arasında rekabetin artmasına neden olmuştur.

Teknolojinin gelişmesi ve haber üretimini etkilemesi haber kameramanlarına daha fazla sorumluluk yüklemiş ancak aldıkları maaşta bir değişiklik olmamıştır. Asli görevi kamerayı kullanıp haberi çekmek olan haber kameramanı teknolojinin etkisiyle haberi çeken, kurgulayan, haber merkezine aktaran, canlı yayınlar yapan, araç kullanan kişi konumuna gelmiştir. Sırtına yüklenen farklı görev ve sorumluluklara rağmen haber kameramanlarının ekonomik bir kazanımı olmamıştır. Teknolojinin haber kameramanlarının çalışma koşullarına etkisi sorulduğunda, **Kam-14** mesleğin giderek basitleştiğini ve teknik bilgiden yoksun insanların icra edebileceği sıradan bir hobi haline geldiğini belirtmektedir:

> *"Yeni teknolojiler, özellikle televizyon haberciliğinde son yıllarda kayda değer olağanüstü yayıncılığa imkân tanıdı. Bu teknolojiler, kurumsal gelişime büyük bir katkı sağlamakla birlikte, personel açısından bakıldığında Türkiye'de asla önemsenmeyen profesyonelleşmeye ilişkin ekstra bir olumsuzluk olarak yansıdı. Örnek olarak; asıl görevi haber görüntüsü kaydetmek olan haber kameramanına, bir yayın aracı sınıfına giren 3G, 4G, Skype teknoloji ve ekipmanlarının haber kameramanlarına sanki onların göreviymiş gibi yüklenmesi ve bütün sorumluluğun onlara verilmesi verilebilir."*

Kam-14 ile aynı düşünceyi savunan **Kam-9** da teknolojinin cihazların küçülmesine ve yayın imkânının kolaylaşmasına fırsat tanıması gibi teknolojik gelişmelerin kameramanın iş yükünü azaltmanın aksine arttırdığına dikkat çekmektedir:

> *"Normal şartlar altında teknolojinin gelişmesi, çalışanın ve kurumların işini kolaylaştırırken, iş yükünü de arttırıyor. Mesela eskiden canlı yayınlar canlı yayın araçları ile yapılırdı. UpLink servislerinde çalışan yayın mühendisleri ve her aracın bir ekibi olurdu. Daha sonra 3G teknolojisi gelişti ve bilgisayar kasası büyüklüğünde cihazlarla telefon hattı üzerinden yayın yapma imkânı sağlandı. Bu cihazlar pratikte çok iş görüyordu. 3G olan her yerden yayın yapabiliyor, görüntünüzü geçebiliyordunuz. Cihazın sorumluluğu kameramana verilmişti. Böylece kameramanın iş yükü, sorumluluğu da arttı. Daha önce sırtında taşımadığı bir cihazı taşımaya başladı. O cihazın kablolarını, pillerini, şarj cihazını, sim kartlarını kontrol etmek zorundaydı. Kamerasının, malzeme çantasının, kamera ayağının, ışık setinin yanında bir de 3G cihazı ve ekipmanları ile çalışmaya başladı.*
>
> *Teknoloji gelişti ama bu durum sadece kurum maliyetlerine fayda sağladı. Yaklaşık 10 adet sim karttan sürekli yayılan radyasyondan etkilenen kameramanı gördüğü/göreceği zararı kimse sorgulamadı. Kurumlar, canlı yayın araçlarına ve personeline duyulan ihtiyacın azalması üzerine, uplink personelini işten çıkardı. Sadece 3G kitlerle ilgili gelişmeler yaşanmadı. Droneların*

yaygınlaşması ile kurumlar, hava görüntülerinin etkileyiciliğini fark ettiler ve belgesel, haber veya programlarda hava görüntülerinin kullanılmasını talep etmeye başladılar. Burada cihazın bakımı, kullanımı ve hukuki sorumluluğu kameramanlara bağlandı.

Kameraman, kamerasının, tripodunun, ışık setinin, malzeme çantasının, 3G kitin yanında bir de drone ve ekipmanlarını taşımaya başladı. Drone kullanabilmek için eğitim ve ardından ehliyet alma zorunluluğu var. Diyelim ki drone bir şekilde (elektronik alet sonuçta) düştü ve düştüğü yerde insanlara zarar vermesi durumunda bunun hukuki sorumluluğu da yine kameramana yükleniyor. Bazı kurumlarda bir şekilde düşen, zarar gören dronenun, kameraman tarafından tazmin edilmesini isteyebiliyor. Bu cihazların minimum fiyatı 1.200 USD civarında.

Son yıllarda gimbal adı verilen, görüntüyü sabitlemeye yarayan cihazlar da yaygın şekilde kullanılmaya başlandı. Bu cihazların görüntüyü daha izlenir hale getirdiği, etkisini arttırdığı bir gerçek ama bu cihazların bakımından, kullanımından sorumlu olanlar yine kameramanlar oldu. Yukarıda saydığım ekipmanlara ek olarak bu cihazı da çantaya ekleyebiliriz. Görüldüğü gibi teknolojinin gelişmesi kurumların lehine çalışırken, çalışanların aleyhine çalıştı."

Teknolojinin televizyon haberciliğinde gelişmesi, kurumlar açısından bakıldığında maliyetlerin azaltılması ve haberlerin daha hızlı bir şekilde izleyiciye iletilmesi konusunda kazanımlar elde etmelerine neden olmaktadır. Ancak haber kameramanları odaklı düşünüldüğünde iş yükünün artması, maddi sorumluluk yüklenmesi ve hukuki sorumlulukların artması noktasında haber kameramanlarının zorluklar yaşamasına neden olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler eskiden canlı yayın gibi bir sorumluluğu olmayan haber kameramanları farklı bir alana kaydırılmasıyla sonuçlanmış, kurumların çok pahalı olan canlı yayın aracı masraflarından kurtulup teknolojinin etkisiyle küçülen ve ucuzlayan 3G, 4G yayın araçlarının işlevlerinin haber kameramanına yüklemesi sonucu haber kameramanına fazladan iş yükü ortaya çıkmıştır.

Canlı yayın aracında bulunan ekipte, yayın yönetmeni, teknik yönetmen, sesçi, araç şoförü ve canlı yayın kameramanları bulunmaktadır. Ancak bu alandaki teknolojik gelişmeler, bütün bu ekipteki çalışanların yaptığı işi, görevi sahada haber görüntüsü kaydetmek olan haber kameramanına yüklenebilmesine imkân tanımıştır. Bu da haber kameramanının iş yükünü arttırarak daha fazla çalışmasına ve neticesinde daha çabuk ve daha fazla yıpranmasına neden olmaktadır.

3.9. Yorumlar

Tez kapsamında oluşturulan araştırma sorularını yanıtlamak üzere gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların 8 başlık üzerinden, haber kameramanlarının çalışma koşullarına ilişkin yaklaşımları sorgulanmıştır. Yapılan görüşmelerde elde edilen veriler bulgular kısmında sunulmuştur. Sunulan bu bulgular değerlendirilmiş ve haber kameramanlarının verdikleri yanıtlar temelinde yorumlanmıştır.

Başlıklar arasından ilk olarak ele alınan haber kameramanlarının ailevi ve sosyal hayata ilişkin sorunları kapsamında kameramanların görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcılar haber kameramanlığı mesleğinin aile yaşamını olumsuz etkilediğini söylemiş ancak münferit olarak bunda farklı unsurların da etkili olduğunun altını çizmişlerdir. Mesleğin aile yaşamına olumsuz etkilerinin en aza indirilmesinde eşlerin tutumlarının çok önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Özellikle çocukların bakımı ve ev düzeninin devamında, çalışma süreleri düzensiz ebeveynlerin eksiğini ancak eşlerin anlayışlı tutumları ile kapatabileceği vurgulanmıştır. Katılımcılarden bazıları meslek yaşamı ile aile yaşamı arasındaki çizginin korunması gerektiğini söylemişlerdir. Bu çizgi korunduğu sürece haber kameramanlığının yoğun ve stresli iş yaşamının aile yaşamını olumsuz etkilemeyeceği vurgusu yapılarak bu durumun bireylerin çabasına bağlı bir durum olduğu belirtilmiştir. Ailevi sorunlar ile ilgili olarak kurumsal bir çözümün ortaya konulamadığı bunun neticesinde çalışanların ailelerinin fedakârlıkları neticesinde, mesleğin uygulanması sırasında yaşanan ailevi sorunların en aza indirilebileceği savunulmuştur.

Örneğin **Kam-2**, söz konusu olumsuz koşulların sadece haber kameramanlığında değil, her meslek grubunda yaşanabileceğini belirtirken **Kam-4,** düzensiz mesai sürelerine dikkat çekmekte ve bunun stresli, yorucu ve zor süreçle birlikte sürdürülen haber kameramanlığının aile yaşamına yansımalarının önemli nedenlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. **Kam-5**, aynı konuyla ilgili olarak haber kameramanlarının savaş, felaket ya da kriz alanlarında yaptığı çekimlerin psikolojilerine yansımalarından bahsederek, bunun aile içinde üstlenilmesi gereken role olumsuz yansıdığı kanaatindedir. Buna göre savaş bölgelerinden eve dönen haber kameramanları kısa süre içinde toparlanamadıklarını, uyku problemleri yaşadıklarını ve eskisi kadar ailelerine vakit ayıramadıklarını belirtmektedir.

Bu cevaplar ışığında haber kameramanlarının yaşadıkları sorunların başında ailelerine ve sosyal çevrelerine ayırmaları gereken zamanın tamamını işlerine ayırdıkları gözlenmiştir. Buna bağlı olarak haber kameramanları mesleğinin aile yaşantısı ve sosyal çevre üzerinde olumsuz etkileri olduğu ve bu etkilerin uzun vadede artarak devam ettiği anlaşılmıştır. Düzensiz mesai saatleri ve sürekli seyahat etme zorunluluğu aile yaşamına ve sosyal çevre yaşantısına ayrılması gereken zamanın ertelenmesine bu nedenle aile fertleriyle olan ilişkilerin bozulmasına sebebiyet verdiği görüşünün yaygın olduğu görülmüştür.

Haber kameramanlığı mesleğinin esnek çalışma saatlerinin, doğum günü kutlamaları, mezuniyet törenleri, çocukların karne heyecanları, evlilik yıldönümleri, çocukların ya da eşlerin hastalık durumları gibi acil durumlar, eşlerin doğum yapma anları ve benzeri birçok durumlarda eşlerin yanında ya da çocuklarının yanında olamama gibi sonuçlar doğurduğu anlaşılmıştır. Ayrıca haber kameramanlarının hayatları boyunca uzun vadeli planlamalar yapamadığı, kısa vadeli olan planların bile ani haber türlerinin çıkması nedeniyle sürekli bozulduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle mesai kavramının olmayışı nedenine bağlı olarak bazı ailelerin parçalandığı ve bazı ailelerin de parçalanma noktasına geldiği dikkat çekmektedir. Bu cevaplar neticesinde haber kameramanlarının mesleklerini icra ederken mesleğin getirdiği ailevi sorunlar yüzünden işlerine odaklanma problemleri yaşadığı ve aile hayatlarını kurtarmak ve daha durağan bir iş yaşamı tercih etmek adına çok sevdikleri mesleklerini bırakmak durumunda kalabildikleri görülmüştür. Böyle meslekten ayrılmalar neticesinde yıllarını mesleğe vermiş tecrübeli haber kameramanlarının yerine mesleğe yeni başlamış kameramanların başlıyor olmasının meslekteki kalitenin düşmesiyle sonuçlanabileceğine ilişkin kaygılar olduğu anlaşılmaktadır.

Başlıklar içerinde ele alınan bir diğer sorun, haber kameramanlarının meslektaşları ile arasındaki ilişkilerdir. Katılımcıların hepsi meslektaşlar arasında sorunlar yaşandığını kabul etmekte ve bunların önemli bir kısmında mutabık olmalarına karşın az sayıda da olsa farklı sorunlara işaret edenler de olmuştur. Katılımcılarin bir kısmı sorunların rekabet unsurundan kaynaklandığını söylemiş, "neticede her haber kameramanı en iyi görüntüyü elde etmek için emek harcamaktadır ve bu nedenle zaman zaman rekabet içerisine girmektedir, bu nedenle de sorunlarla karşılaşmaktadırlar" vurgusu yapılmıştır.

Örneğin **Kam-3**, diğerlerinden farklı olarak rekabetin olumsuz yönlerine vurgu yapmaktadır. Sektördeki daralmadan doğan eleman azlığı sebebiyle işten çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan çalışanların dalkavukluk amacıyla rekabete yol açarak birim içerisinde sorulara yol açabildiğine dikkat çekerken, **Kam-5** bu sorunların kalıcı olmadığını, geçici olduğunu öne sürmektedir. Nitekim **Kam-1**'in de belirttiği üzere mesleğin yoğun iş mesaisi ve üretimin ivedilikle gerçekleşmesi zorunluluğunun çalışanların baskı altında hissetmelerine neden olduğu ve bu durum neticesinde de zaman zaman sürtüşmelerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Haber kameramanları arasındaki kuşak farklılığı da çatışmalardaki önemli faktörlerden olduğu görülmüştür. Kuşak farklılıklarından bahseden **Kam-14**, **Kam-4** ve **Kam-16** özellikle sektöre yeni girenlerin, tecrübeliler kadar meslek etiğine sahip olmadığından yakınmış, **Kam-8** ise sektörde çalışanlar arasında iş yükü ve ücret farklılıklarının sorunlara yol açtığını düşünmektedir. Bunun neticesinde çalışanlar arasında yaşanan gerginliklerin aslında kurum içerisindeki sorunlardan kaynaklı olduğu, bu sorunların sahadaki sürtüşmeler ile birleşmesi neticesinde gruplaşmalar ve meslektaşlar arası sıkıntıların ortaya çıktığı vurgusu yapılmaktadır.

Haber kameramanları arasında yaşanan sorunların başında ücret dengesizliğinin verdiği huzursuzluğun olduğu ve bunun neticesinde haber kameramanları arasında ufak sürtüşmelerin yaşanabildiği anlaşılmaktadır. Kurumların çalışanlara uyguladığı mobbing, oto sansür karşısında bazı meslektaşların sessiz kalması, yönetime yaranmak maksadıyla yapılan bazı haksız uygulamalara ses çıkarmaması, hakkını arayan ve oto sansür ve mobbing uygulamalarına itiraz eden diğer çalışanları rahatsız etmesi ve meslektaşlar arası ilişkileri zedelemesi ortaya çıkan diğer sorun başlıklarıdır.

Meslektaşlar arasında yaşanan problemler genellikle yüzeysel olmakla birlikte, kişiselleştirilip mesleği ve insan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecek düzeye gelebildiği de görülmüştür. Ayrıca uygun haber çekimlerine, o alanda uzmanlaşmış haber kameramanının gönderilmemesi neticesinde yapılan haber çekimlerinde kalite sorununu ortaya çıkarmakta, bunun neticesinde çalışanlar arasında "iyi kameraman/kötü kameraman" ayrımı yargısı oluşturulup çalışanlar arasında ilişkilerin bozulduğu anlaşılmaktadır. Özellikle medya patronlarının ucuz işçi çalıştırmak adına tecrübeli haber kameramanlarının yanına, işten anlamayan ve tecrübesiz kameraman almasının meslektaşlar arasında gerginliklere ve küskünlüklere sebep olabildiği vurgulanmıştır.

Eğitim açısından bakıldığında hemen her meslekte olduğu gibi medya sektöründe çalışmaya aday kişilerin de ağırlıklı eğitim öğretim gördüğü fakülteler (iletişim vd.) ya da yüksekokullar ve liseler bulunmaktadır. Ancak özellikle haber kameramanlığı alanı ayrı bir alan olarak verilen eğitimlerin çok önemli bir kısmında hiç yer almamaktadır. Katılımcılar verdikleri cevaplarda bu mesleğin sadece fakültede ya da yüksekokulda öğrenilemeyeceğine, bu mesleği öğrenmek için mutlaka sahada eğitim almak gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Kameramanlar, yeni mezun olan ve iş hayatına haber kameramanı olarak başlayan kişilerin sahaya çıktığında bocaladığını, teorik bilgilerle işlerini sürdüremediklerini bu nedenle de bu mesleğe adım atacakların mezuniyetten sonra asistanlık veya stajyerlik gibi alanlarda tecrübe kazandıktan sonra haber kameramanı olarak çalışmaya başlamaları gerektiğini savunmaktadır. Araştırmaya katılanların eğitim düzeylerine ve alanlarına bakıldığında çok farklılık gösteren bir eğitim grafiği ortaya çıkmaktadır. Biyolojiden siyaset bilimine farklı alanlardan yetişenler olduğu gibi lise mezunu kameramanlar da bulunduğu ancak eğilim olarak üniversite mezunlarının, özelde de iletişim mezunlarının giderek sayısal olarak arttığı gözlemlenmiştir. Bu tabloya ek olarak haber kameramanlığı mesleğinin okulda öğrenilmediği, genelde kişisel girişim ve takviye eğitimlerle daha başarılı sonuçlara ulaşıldığı da ortaya çıkan bir diğer olgudur. Diğer taraftan son zamanlarda kurumların diplomalı çalışanlara sahip olmak istemesi ve iletişim fakültelerinden yeni mezun olan ve sahada tecrübe sahibi olmamış kameramanlar almasının televizyon haberciliğindeki kalitenin düşmesine yol açtığı da yapılan yorumlar arasındadır.

Kurum içi eğitim konusunda ise Türkiye'de televizyon haberciliği alanında çalışan işletmelerin, bir kaçı hariç, kurum içi eğitime önem vermediği ve bu alanda bir bütçe oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle haber kameramanları özelinde düzenli ve sistematik bir eğitim verilmediği görülmüştür. Son yıllarda savaş, çatışma ve kriz bölgelerinde yaşanan gazeteci ölümleri ve bunun neticesinde yaşanan sorunlardan dolayı bazı kurumlar, savaş ve çatışma bölgelerinde çalışacak personeline savaş muhabirliği eğitimi verdirmeye başladığı vurgulanmıştır. Ayrıca haber kameramanlarının mesleklerini icra edebilmek adına teknolojiyi yakında takip etmeleri ve kendilerini teknolojiyle birlikte geliştirmeleri gerektiği sıklıkla dikkat çekilen bir başlık olmuştur. Bu konuda özeleştiri yapan katılımcıların bazıları, haber

kameramanlarının bazı nedenlerden dolayı kendilerini geliştiremediğinden, teknolojiyi kullanmakta geri kaldığından ve gündemi takip edemediğinden söz etmiştir.

Uluslararası kanallarda çalışan haber kameramanlarının kurum içi eğitim konusunda daha şanslı oldukları, çalıştıkları kurumlar tarafından eğitim konusunda desteklendikleri ve bu konuda eğitim planları olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bazıları kurumların eğitim konusunda yeterince kurumsal davranmadıklarını dolayısıyla verilen eğitimlerin yeterli seviyede olmadığını öne sürmüştür. Ayrıca haber kameramanlarının bireysel becerilerine bağlı olarak kendilerini geliştirmek durumunda kaldıklarına dikkat çekmişlerdir. Üniversitelerde ya da diğer okullarda alınan eğitimin, sahadaki çalışmaya faydasının sınırlı kaldığı, haber kameramanlarının sahada yaşadıkları tecrübeyle hayatta kalabildikleri ve mesleği sahada öğrendiği görüşü ağırlıklı olarak savunulmuştur.

Örneğin lise mezunu olan **Kam-4**, mesleğe yeni başlayanların mesleği, tecrübeli çalışanların kendilerinden daha hızlı ve doğru bir şekilde öğrenebileceğinin altını çizmiş ve meslekteki bilgi ve birikimini, sektörde çalışan tecrübeli haber kameramanlarından fikir almaya borçlu olduğunu savunmuştur. Hem mektepli, hem de alaylı olan **Kam-8**, en önemli eksiğin eğitim olduğuna dikkat çekerken, **Kam-15** de üniversite mezunu haber kameramanlarının sayısının arttığını düşünmektedir. Dolayısıyla üniversitelerdeki eğitimin yetersiz olduğunu düşünen **Kam-10** her iki önerme tarafından doğrulanmaktadır. **Kam-3** ve **Kam-13** ise eğitimin ve tecrübenin tek başına yetmeyeceğini, teknolojinin etkilerine açık olan sektörde çalışanların yenilikleri takip etme mecburiyetinin olduğunu vurgulamışlardır.

Başlıklar içerinde ele alınan konulardan bir diğeri ise, haber kameramanlarının ekonomik alanda yaşadıkları sorunlardır. Derinlemesine yapılan görüşmeler neticesinde neredeyse bütün katılımcılar yaptıkları meslek itibarıyla aldıkları maaşların yetersiz olduğunu, görev yaptıkları alanlarda aldıkları risklere oranla düşük maaş aldıklarını vurgulamışlardır. Uluslararası haber kanallarında çalışan haber kameramanlarına kıyasla Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının aldıkları maaşların, sağlanan sosyal imkânların, maaş artışlarının, verilen primlerin, uygulanan harcırah sisteminin çok düşük seviyelerde kaldığı gözlemlenmiştir. Sayılan imkânların düzeltilmesi için yapılan müracaatların cevapsız kalması ve kameramanların da konunun takipçisi

olamamalarının işsiz kalma endişesinden kaynaklandığı vurgusu yapılmıştır. Zor durumda olan meslek çalışanları teknolojinin gelişmesi ile birlikte, eline bir cep telefonu alan hemen herkesin kameraman olduğu bir ortamda ve yöneticilerin bunu fırsat bilip düşük ücretle çalışan eleman alındığı ve çalışan sayısını azalttığı bir durumda çalışanların işsiz kalma korkusuyla yaşayan kameramanların, maaşların yükseltilmesi konusuna neden sessiz kalındığını açıklamaktadır.

Medya şirketlerinin giderek tekelleşmesi sonucu da az maaşla ve çok zor şartlar altında çalışan haber kameramanlarının daha fazla sorumluluk aldığı belirtilmiştir. Bir iş yerinde 20 haber kameramanı çalıştıran medya patronunun, diğer kanalları için eleman azaltma yoluna gitmesi, hali hazırda çalışan haber kameramanlarına daha fazla iş yükü yüklemesi, onların daha fazla sorumluluk almasına neden olduğunun altı çizilmiştir. İşsiz kalanların iş arzı oluşturmaları nedeniyle bunu fırsat bilen medya patronlarının da çalışanlarına maaş zammı yapmadığı vurgulanmıştır. Bu duruma itiraz eden kameramanın işine son verildiği, daha ucuz bir iş gücü için iş arzından faydalanıldığı belirtilmiş, tüm bu sorunların haber kameramanlarını ekonomik yönden zayıflattığı ve geçimini sağlayamayacak dereceye getirdiği vurgulanmıştır. Katılımcılar haber kameramanlarının ekonomik durumunun ülkenin ekonomik durumuyla ilgili olduğunu, dolayısıyla bu durum ülkeden ülkeye göre değiştiğini ve ülkedeki krizin ilk etkilediği sektörlerden birini haber sektörü olduğunu ve sektörde ilk etkilenen meslek grubunun da haber kameramanları olduğunu düşünmektedirler.

Örneğin mevcut durumun iyi olmadığını öne süren **Kam-9**, haber kameramanlarının ek iş yapmak zorunda kaldıklarına ve dinlenmek için ayrılan zamanın da çalışılarak geçirildiğine değinmiştir. Bu durumda aslında mesai saatleri bakımından çok çalışan haber kameramanlarının geçimlerini sağlamak adına başka işlerde çalışmasının, işyerinde çalıştığı iş için kaliteden ödün vermesine neden olduğu anlaşılmaktadır. Personelin kurum dışında başka işlerde çalışmaması, kurum için kaliteli işlerin yapılması anlamına geldiğine vurgu yapılarak, çalışanlarının dışarda çalışarak kazandığı ücreti, çalışanına verme gayreti içinde olan medya patronlarının hem kurum için hem de çalışanı için artı değer kazandırdığına dikkat çekilmiştir. **Kam-5** ve **Kam-8** yurt içi ve yurt dışındaki farklara değinirken Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının ekonomik açıdan daha kötü durumda olduğuna, **Kam-8** ise yabancı televizyon kanallarında haber kameramanlığı yaparken ekonomik bakımdan haklarını

tam olarak aldığına, ancak Türkiye'deki televizyon kanallarında aynı durumun geçerli olmadığına vurgu yapmıştır.

Haber kameramanlarının yasal hakları, özlük hakları ve örgütlenme ile ilgili sorunları hakkında katılımcılar genel olarak haber kameramanlarının haklarının korunmasında standart bir politika benimsenemediğini düşünmekte, bunun da aynı ücretler gibi hakların ülkeden ülkeye değiştiğini belirtmektedir. Bu kapsamda çalışanların yaşadıkları sağlık sorunları karşısında kurumun işten çıkarma gibi tutumlar izleyebildiğine vurgu yapılmaktadır.

Örneğin bazı katılımcılar mevcut haklardan yararlanabildiğini vurgularken **Kam-4** sektördeki tekelleşmenin işsizliği arttırdığını, bunda da yeni nesil kameramanların eskiler kadar meslek etiğimini önemsememesinin payı olduğuna dikkat çekmiştir. **Kam-4** haber kameramanlarının haklarının korunamadığına, kameramanlar arasında iş ayrımı olmadığından dolayı uzmanlaşmanın sağlanamadığına ilişkin saptamalarda bulunurken, **Kam-8 de**, **Kam-4** e benzer şekilde, hakların korunamadığını söylemiş ama bunu mesleki örgütlenmenin sağlanamamasıyla ilişkilendirmiştir. **Kam-16** ise haber kameramanlarının düşünce özgürlüğünün olmadığını belirterek ve sürekli işten çıkarılma tehdidiyle karşı karşıya kalmalarının, önemli bir sorun teşkil ettini belirtmiştir.

Haber kameramanlarının yaşadığı sağlık sorunları hakkındaki sorulara katılımcıların kendi yaşadıkları sağlık sorunlarını değerlendirdikleri ve neredeyse bütün katılımcıların sağlık sorunları konusunda aynı görüşte olduğu görülmüştür. Katılımcıların hepsi haber kameramanlarının bel ve boyun ağrılarından rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Bu rahatsızlıkların uzun çalışma süreleriyle birlikte, haber çekimi esnasından kullanılan ekipmanların ağırlıklarından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Kimi katılımcı kameraman, göz hastalıklarına yakalandığına, kimisi ise stres altında çalıştıkları için sinirsel hastalıklara sahip olduklarına değinmiştir.

Örneğin **Kam-4** önceki katılımcıların değindiklerine, metal yorgunluğunu eklemiş ve her kameramanın ilerleyen yaşlarında duruş bozukluğunsa sahip olabileceğine vurgu yapmıştır. Ayrıca kullanılan ekipmanların küçülmesi neticesinde duruş bozukluklarının azalacağı yönünde görüş bildirmiştir. **Kam-11**, sağlıkla ilgili sorunların önceki yıllara göre azaldığını belirtmiş, teknolojinin gelişmesiyle çalışılan

ekipmanların küçüldüğünü bundan dolayı önceki yıllara nazaran sağlık sorunlarının giderek düşeceğini belirtmiştir. Ancak küçülen ekipmanların yanında kameramana ayrıca yüklenen ve bulunduğu yerden canlı yayın yapabilme imkânı veren cihazların (3G, 4G, 4,5G) yüksek radyasyon yayması neticesinde, kameramanın farklı sağlık sorunları yaşamasına neden olduğu vurgulanmıştır. Diğer taraftan **Kam-8** gibi haber kameramanlarının sağlıkla ilgili karşılaştığı sorunlarda, kurumların çalışanlarına yeteri kadar kolaylık sağladığını belirten kameramanlara karşın **Kam-8** gibi kurumların, çalışamayacak durumda olan haber kameramanlarını başka bir alanda değerlendirmek yerine işten çıkardığını ve çalışanlarını mağdur ettiğini savunan katılımcılar da bulunmaktadır.

Haber kameramanları mesleki doyumla ilgili sorunları hakkında yaptıkları açıklamalardan genel anlamda itibar kaybından yakındıkları, adil ve onurlu rekabet ortamının kaybolması neticesinde haber kameramanlarının halk nezdindeki itibarının ve mesleki saygınlığının azaldığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Genel kanı mesleğin teknolojinin de gelişmesiyle değersiz hale geldiği, haber kameramanlığının eskisi kadar itibarlı bir meslek olmadığı yönündedir. Mesleğe yönelik ilginin yıldan yıla düşmesinde de bunun etkili olduğunu savunan katılımcılar, iş yükünün fazla olmasının kuruma ve mesleğe olan bağlılığın yitirilmesinde önemli bir paya sahip olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar, çalışma sürelerinin giderek daha uzun hale gelmesinin, habercilikteki sansür politikalarının çalışanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin, meslekten ayrılan kişi sayısının artmasına yol açtığını göstermektedir. Katılımcılar ayrılanların da daha çok medya şirketlerinde danışman olarak çalışmayı tercih ederek sahadan uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum neticesinde haber sektörü, tecrübeli ve yetişmiş elamanlarını kaybederek daha kalitesiz görüntüler ve haberler ile karşı karşıya kalmaktadır.

Mesleki doyum açısından **Kam-4** gibi haber kameramanlarının oldukça sevildiğini düşünen ve ilk görme, ilk duyurma isteğinin kendilerini hala meslekte kalmaları yönünde motive ettiğini belirtenler ya da **Kam-8** gibi mesleğine bağlılığı yaşamı kayıt altına alma tutkusuyla açıklayanlar olsa da, kameramanların önemli bir kısmının haber kameramanlarının diğer meslek grupları içindeki yerinin itibar açısından çok da iyiye gitmediğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Bu durumda, **Kam-16**'ın belirttiği üzere haberi oluşturma sürecinin kameramanları çoğu zaman psikolojik olarak

yıprattığı dikkate alındığında, kameramanların, kimi zaman **Kam-11** gibi kendilerini "sanatçı" olarak tanımlasalar bile, doyum açısından kendilerini eksik hissettikleri görülmüştür.

Teknolojinin haber üretim sürecindeki kameramanlara etkisi, kurumların bu başlıktaki tutumlarıyla paralel gitmektedir. Kameramanlar teknolojik gelişmelerin kurumlar açısından bakıldığında maliyetlerin azaltılması ve bilgiye daha hızlı erişilmesi konusunda fayda sağladığı, ancak haber kameramanları odaklı düşünüldüğünde, iş yükünün artmasına, maddi ve manevi sorumluluklar yüklenmesine uzanan pek çok soruna neden olduğunu savunmaktadır. Ayrıca teknolojik yeniliklerin sunduğu imkânlar doğrultusunda haber kameramanlarının iş yükünün artmasının, haber kanalında çalışan başka çalışanların da işlerini kaybetmesine neden olduğu vurgusu yapılmıştır.

Örneğin teknolojinin haber üretim sürecine etkilerini haber kameramanları üzerinden değerlendiren katılımcılardan **Kam-14** teknolojinin gelişmesini şirketlerin kurumsal gelişmesi açısından olumlu ancak profesyonelleşme açısından olumsuz bulmaktadır. **Kam-9** ise teknolojinin gelişmesiyle birlikte haber kameramanlarının iş yükünün arttığı görüşündedir ve bunun da eğitimlerin önemini arttırdığı düşüncesindedir.

Ortaya çıkan internet üzerinden haber oluşturma ve yayınlama imkânlarının ivedilikle geniş kitlelere yayılması, teknolojinin fırsatlarından yararlanarak haber yapma yolunu tercih edenler için maliyetlerin düşmesi, zaman tasarrufu ve sektöre girme koşullarının kolaylaşması gibi avantajlar sağladığı anlaşılmaktadır. Ekonomik açıdan güçlü ve hem ulusal, hem de uluslararası anlamda sözü geçen medya patronlarının karşısında dezavantajlı konumda bulunan yeni ortaklar, internet vasıtasıyla medya sektörüne adım atmışlar ve yatırım planlarını daha ucuz maliyet ve daha hızlı biçimde faaliyete geçirmişlerdir (Geray, 2010:165). Günümüzde her gün başka bir yenilikle karşımıza çıkan teknolojik gelişmelerin maliyetleri düşüren ve herkesin teknik bilgisine kolay ulaştığı yüksek kalitede görüntü alabilen, küçük, kas gücü gerektirmeyen kameralar, sahip oldukları teknik kabiliyetle ve yardımcı ekipmanlarla canlı yayın için haber yapma sürecini kolaylaştırmaktadır (Geray ve Aydoğan, 2010: 310).

Katılımcılar, haber kameramanlarının sürekli teknolojiyi takip etmek ve kendilerini geliştirmek zorunda kaldıklarını, sürekli yenilenen teknolojik aletleri

kullanma becerisi elde etme sürecinin kendilerinin asli görevlerini ikinci planda bıraktırdığını vurgulamışlardır. Önceleri haber kurgusu ve canlı yayın sorumluluğu olmayan haber kameramanlarına, artık haber kurgusu ve canlı yayın yapma sorumluluğunun da yüklendiğini belirten katılımcılar, haber kurgusu ve canlı yayın yapamayan haber kameramanlarının işine son verildiğinin altını çizmiştir. Bazı katılımcılar da, gelişen teknolojiyle birlikte kameraların cep telefonlarına monte edilmesinin ve her kesim tarafından kullanılmaya başlamasının, haber kameramanlığına olan saygının da azalmasına neden olduğu görüşünü savunmuştur.

BÖLÜM 4. SONUÇ

Bu bölümde, araştırmanın kimliği, süreci ve elde edilen sonuçların özetlendiği bir *özet*, elde edilen bulguların yorumlandıktan sonra araştırma ile varılan nokta anlamında bir *yargı* ile araştırılan problemin çözümü için başka hangi çalışmaların yapılmasının gerekli görüldüğüne ve mevcut araştırmanın alandaki egemen kuram ve uygulamalara muhtemel katkısının neler olabileceğine ilişkin araştırmacının özgün değerlendirmelerini içeren bir *öneriler* alt bölümleri yer almıştır.

Özet

Çalışmada temel yaklaşım olarak benimsenen medyanın ekonomi politiği yaklaşımı bir yandan medyada olup bitenleri, süreçleri, ürünleri açıklamada ekonomiden, siyasete hukuktan teknolojiye uzanan bütüncül bir yaklaşımı savunmakta ve diğer yandan da ülkelerin ve ülkelerdeki medya sistemlerinin farklılıklarının göz önünde bulundurulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının sorunlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışma doğrudan haber kameramanlarının kendi beyanlarını kendi ifade biçimleriyle elde etmeye çalışmıştır. Bunu yaparken ülkenin özgün koşulları, Türkiye'deki medya yapılanmasının kendine özgü koşulları da dikkate alınmış ve bunlara ilişkin genel bir çerçeve giriş bölümünde sunulmuştur.

Buna göre tezde Türkiye'de televizyon haberciliğinin genel sorunları ele alınmış, Türkiye'deki televizyon habercilerinin çalışma ortamı ve sahada çalışan habercilerin çalışma ortamları analiz edilerek genelden özele bir konu sıralamasına gidilmiştir. Öncelikle ara başlıklarla sahada çalışan habercilerin yasal, iktisadi, toplumsal ve siyasal konumları, habercilerin iş kanunlarına göre çalışma şekli, çalışma süreleri, ekonomik durumları, mesleki eğitim düzeyleri ve örgütlenme sorunları sergilenmiştir. Ardından tezin temel eksenini oluşturan sahada çalışan televizyon habercileri tanımlanmış ve muhabirler ve diğer kameramanlar hakkında bilgi verilerek haber kameramanlarının içinde çalıştıkları ortamın koşullarının daha iyi anlaşılması amacıyla diğer aktörler tanıtılmıştır.

Tezin bulgular bölümünde tez kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmasına yer verilmektedir. Çalışma temelde Türkiye'de yaşayan ve çalışan haber kameramanları konu alsa da temsili olarak Türkiye'deki çalışma koşullarıyla karşılaştırılması amacıyla uluslararası kanallarda haber kameramanı olarak çalışan ve yurt dışında yaşayan haber kameramanlarıyla da görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de ulusal televizyonlarda ve yerel televizyonlarda çalışan haber kameramanları ile bire bir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sahada çalışan haber kameramanları içinde çalışma koşullarının ağır olması, kadın haber kameramanı oranı yok denecek derecede az olması nedeniyle görüşmelerde yer alan katılımcıların tamamı erkek kameramanlardır. Yapılan bu görüşmelerde önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış sorular sorulmuş, yanıtlar dijital ortamda deşifre edilmiş, az sayıdaki yabancı dilde olanlar da tercüme edilmiştir.

Tez kapsamında fiili olarak çalışmaya devam eden veya işsiz kalan, farklı haber kanallarında her biri on yılın üzerinde meslek deneyimi olan 17 haber kameramanıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmada Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının sorunları incelenirken 8 ayrı başlık grubunda sorular yöneltilmiş ve bu sorulara verilen yanıtlar, metin içinde nitel örnekler de sunularak, analiz edilmiştir. Haber kameramanlarının bu sorulara verdikleri yanıtlar deşifre edilmiş ardından da bulgular ve yorumlar bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmış ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulguların nitel olma özelliği bol miktarda örnek verme imkânı sunmuş, haber kameramanlarının kendi cümlelerinin çalışma içinde kendine yer bulmasını sağlamıştır. Bulgular bölümünün sonunda da yorumlar başlığı altında bu bulgular toplu halde ve kısa özet biçimde yorumlanmıştır.

Bulguların yorumlanması ve medyanın ekonomi politiği yaklaşımı çerçevesinde televizyon haberciliği alanının istikrarsız, esnetilebilen çalışma şartları ve teknikleriyle varlığını sürdürdüğü anlaşılmıştır. Esnek çalışma koşullarında mesai saatlerini kontrol edemeyen haber kameramanlarının aile ortamında sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Haber kameramanları her ne kadar meslekleri gereği seyahat etmenin olumlu yönlerine değinmiş olsalar da, bunun mesleki tatmin konusunda çalışana psikolojik anlamda destek olmaktan başka getirisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Uzun süreli ve belirsiz iş seyahatlerinin, aile içerisinde baba olarak haber kameramanının üstlendiği sorumlulukları yerine getirememesine neden olduğu, aile toplantılarına katılamadığı ve

benzeri sorunların aile kurumunun sarsılmasına ve dağılmasına zemin hazırladığı anlaşılmaktadır.

Haber kameramanları, meslektaşlarıyla büyük sorunlar yaşamadıklarını belirtseler de mesleğe yeni adım atmış kameramanların sansür konusunda sessiz kalması, düşük maaşlarla çalışma hayatına atılmayı kabul etmeleri ve henüz aile kurmamış bu gençlerin esnek çalışma ve uzun çalışma saatlerine tepki göstermemesi, işverenlerin eski çalışanlarından da aynı tavizleri vermelerini beklemesine neden olmaktadır. Ayrıca yirmi yıldır haber kameramanı olarak çalışmış bir kameramanın yanında yeni işe başlamış bir muhabirin ekran önünde olması nedeniyle iyi ilişkiler geliştirmesi ve kısa sürede müdür yardımcısı, müdür, haber müdürü ya da genel yayın yönetmeni konumlarına çıkıp haber kameramanlarının sorunlarına eğilmemesinin, haber kameramanlarının kurum içerisindeki meslektaşlarından soğumasına ve içten içe onlara karşıt bir tutum takınmasına neden olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Haber kameramanları kendilerini muhabirlerle eş değer görmekte ve ikisinin haber üretimi açısından olmazsa olmaz olduğunu düşünmektedir. Televizyon haberciliğinde ilk yayıncılığın başladığı dönemlerde televizyon muhabirine oranla kameraman çok daha değerli bir konumda olduğu, sosyal haklar ve ekonomik getiri bakımından kameramanların ilk sıralarda geldiği anlaşılmıştır. Ancak süreç içinde muhabirlerin elde ettiği sosyal haklar ve ekonomik getiriler sonucunda muhabir ve kameraman arasındaki makasın kameraman aleyhine oldukça açıldığı vurgulanmıştır. Bu durum, haber kameramanlarının ortaya koyduğu emeğin değersizleştirilip görmezden gelinmesine yol açmış ve kameramanların mavi yakalı, muhabirlerin de beyaz yakalı olarak algılanmasına neden olduğu anlaşılmıştır. İki çalışan grubu arasında yaratılan bu yapay ayrım bir yandan çalışma ilişkilerini zedelemekte bir yandan da birlikte hareket etmelerini engellemektedir.

Çalışma yasalarının çalışan kesimlerin aleyhine düzenlenmesi, çalışanların sosyal ve ekonomik haklarını elinden alınması, hem zihin hem de kol gücüyle çalışan haber kameramanlarının çalışma koşullarını kötüleştirmiştir. Haber kameramanlarının özel sektörde asgari ücrete denk gelen maaşlara çalıştırılabildiği ve neredeyse bütün sosyal haklardan mahrum bırakıldığı koşullarda, haber kameramanlarının geçimlerini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmek adına ek iş yapmaya yöneldikleri görülmüştür.

Bu durumun haber kameramanlarının dinlenmeye ayırmaları gereken zamanlarını çalışarak geçirmesine neden olduğu, bu nedenle haber kameramanlarının yaptıkları işleri daha özenli yapmak yerine geçim sorunlarını çözmeye yönelik çabalara odaklandıklarını ortaya koymaktadır.

Basın Kanunu'nun, anayasanın sağladığı hakların sadece kâğıt üzerinde kalması ve çalışanların pratikte bu haklardan yararlanamaması, haber kameramanlarının çok önemsediği yıpranma payı haklarından mahrum kalmasına neden olmaktadır. Yasal ve sosyal haklar konusunda "sigortamız tam yatıyor" cümlesi, aslında sermayenin haber çalışanlarının yasal ve sosyal haklarını ve bunlara ilişkin beklentilerini hangi seviyelere kadar indirdiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Haber çalışanlarının ve haber kameramanlarının bu duruma düşmesinin medya kuruluşlarının çalışanlarının haklarını korumaması ve ucuz iş gücü peşinde koşarak maliyetleri azaltma amacının yanında, haber kameramanlarının örgütlenme konusunda ilerleyememiş olmalarından ve bireysel arzuların peşinden koşmalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Yayıncılığın ticarileşmesi ve yayın organlarının birinci önceliğinin kar amacı gütmek olması, haber sektöründe ve yayıncılık alanında çalışanların kas ve zihin gücünün alınıp satılan bir mal haline gelmesine neden olduğu ve emeğin metalaşması, işsizler ordusuyla birlikte çalışanların ucuz iş gücü olarak görülmesine neden olduğu çıkarımı yapılmaktadır.

Haber kameramanları yaşadıkları sağlık sorunlarının kullandıkları malzemelerin ağırlığından kaynaklandığını aktarmış olsalar da, teknolojinin gelişmesiyle günümüzde bu ekipmanlar küçülmüş ve hafiflemiştir. Buna göre hemen her kameramanda yaşanan bel, boyun, eklem ve göz rahatsızlıklarının bu sayede düşme eğilimine girmesi beklenmiştir. Ancak teknolojik ilerlemeler sonucunda haber kameramanlarının kullandığı ekipmanların küçülmesinin ve hafiflemesinin, haber kameramanlarının yeni ve farklı görevler ve bunlarla bağlantılı yeni sorumluluklar yüklenmesine neden oldukları anlaşılmıştır. Bunun neticesinde bel, boyun rahatsızlıklarının yanında mobil yayın cihazlarının yaydığı radyasyona maruz kalmanın getirdiği sağlık sorunları, elektronik cihazların daha çok kullanılmasına bağlı olarak göz rahatsızlıklarının ve bu ekipmanların kullanımı esnasında yaşanan strese bağlı psikolojik rahatsızlıkların eklendiği, genel sağlık sorunlarının azalmak bir yana arttığı ortaya çıkmıştır.

Bütün bu sorunlara rağmen haber kameramanlarının ısrarla meslekte kalmayı tercih etmelerinin temel sebebinin mesleki doyum olduğu anlaşılmaktadır. Haberi çeken ve kurgulayan haber kameramanlarının, yaptıkları işi çok önemsediği, sevdiği ve yaptıkları haberleri kendi gözleriyle kamuoyuna sunmanın hazzını, başka hiçbir meslekte yaşanılamayacağına inandıkları görülmüştür. Buna rağmen katılımcıların verdikleri yanıtlar, haber kameramanlarının sektörde yaşadıkları bu sorunların yanında toplum bağlamında ve kurum bünyesinde yaptıkları işin değer görmemesi, onların bu mesleği mesleki doyuma ulaşmalarına ve mesleği sevmelerine rağmen, mesleği bırakmalarına ya da erken emekli olmalarına neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Haber televizyonlarında ve görüntülü haber ajanslarında klasik gazetecilik kavramı ve haber kameramanının gazeteci sayılma anlayışı giderek yok olmaktadır. Diğer yandan televizyon haberciliği alanındaki sermaye sahiplerinin çalışanlarına karşı kullandığı işten çıkarma tehdidi, yeni mezun iletişimcilerin iş bulmakta zorlandığı bir ortamın varlığı, gazeteciliğin güvencesiz ve stresli bir mesleğe dönüşmesi, tecrübeli kameramanların ve gazetecilerin meslekten ayrılması ve meslek çıkarlarından çok patronların kar oranlarının konuşulması, çalışanların haklarının çiğnenmesi, haber kameramanlığının artık uzak durulması gereken bir meslek olarak kodlanmasına yol açmıştır.

Seçkin'in 2004 yılında yaptığı çalışmada medya patronlarının ve sahibi oldukları işletmelerde idari kadroda yönetici sıfatı ile yer alan kişilerin sektörde çalışmak için yeterli eğitim, nitelik ve tecrübeye sahip oldukları ancak işsiz kalanlar arasında süregelen rekabetten memnun oldukları belirtilmektedir. Diğer yandan yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğunluğu haber kameramanları arasında rekabetin doğal olduğunu ancak bazen bu rekabetin çalışanlar arasında sorunlara yol açtığı belirtmiştir. Uluslararası Çalışma Bürosu, "Gazetecilerin Yaşam ve Çalışma Koşulları" başlığı altında basın çalışanlarına özel statü tanınmasını öngörmüş olduğu halde haber kameramanlarının bunun kendileri için yeterince işletilmediğini aktarmışlardır. Topuz'un 2003 senesindeki çalışması gazetecilere tanınan haklar arasında mesleki örgütlenme hakkından söz etmektedir. Buna karşın görüşmeye katılan haber kameramanlarının her birinin Haber Kameramanları Derneği'nden haberdar olmasına rağmen ne bu derneğin çalışmalarına aktif katılım sağladıkları, ne de herhangi bir sendikaya üye oldukları anlaşılmıştır.

Kaçar'ın 2018 yılındaki çalışmasında medya sektöründe yer alan çalışanların karşılaştığı sorunların başında mesleğin doğasından kaynaklanan yapısal sorunların geldiği belirtilmiştir. Bu bağlamda haberin nerede ve ne zaman çıkacağı belli değildir, çalışma süreleri düzensizdir ve ivedilikle hazırlanarak kamuoyuna sunulması gerekmektedir. Ancak çalışmanın örneklemini oluşturan haber kameramanlarının açıklamalarına göre medya sektöründe kriz, daralma ve tekelleşme gibi durumlardan etkilenen çalışanların en başında haber kameramanları geldiği ve daha az kişiyle daha fazla iş yüküyle görevlerini yapmak durumunda kaldıkları anlaşılmıştır.

Mevcut olumsuz koşullarda üniversitelerde iletişim fakültesi sayılarının artması ve buradan mezun olan öğrencilerin sektör için yedek insan gücü olarak görülmesi bir başka önemli boyutu oluşturmaktadır. Medya patronlarının tek tek kameramanlar karşısında sahip olduğu güç istedikleri koşulları dayatmalarına, koşulların reddedilmesi de kameramanların işlerini kaybetmeleriyle sonuçlandığı görülmüştür. Tılıç'ın 2002 yılındaki çalışmasında da vurgulandığı üzere kameramanlar, sağlıksız ve kötü çalışma koşulları altında çalışmaktan ötürü ilerleyen yaşlarında bu koşullardan kaynaklanan meslek hastalıklarına maruz kalmaktan şikâyet etmektedirler. Mesleki örgütlenme konusunda haber kameramanlarının yeteri kadar bilinçli ve duyarlı davranmamalarının da çok sayıda sorun barındıran bu genel tablonun önemli bir nedeni olduğu anlaşılmıştır.

Yargı

Araştırma sonucunda haber kameramanlarından elde edilen görüşler ve kuramsal çerçeve, Türkiye'deki haber kameramanlarının mesleklerini icra ederken karşı karşıya oldukları sorunlara ilişkin ilk ağızdan oluşturulmuş bir tablo sunmuştur. Bu tablo yorumlandığında "haber kameramanlarının çalışma koşullarına" ilişkin bir dizi yargıya ulaşılmıştır. Buna göre:

Sunulan iş koşullarının düzensizliği ve iş yükü açısından ağırlığı Türkiye'de çalışan haber kameramanlarının gerek ailevi ilişkilerini gerekse sosyal ilişkilerini sağlıklı bir biçimde yaşamalarına engel olmakta bu da yaptıkları haberlerin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu durumun yarattığı psikolojik sorunların yanı sıra haber kameramanları mesleklerini yaparken kullandıkları araçların yol açtığı rahatsızlıklar ve yoğun, yeterli olmayan güvenlik önlemleri koşullarında, uzun saatler çalışmalarının

sonucu olarak çeşitli fiziksel meslek hastalıklarına maruz kalmaktadır. Teknolojik olarak kullanılan araçların küçülmesi, bu kez birden fazla görev ve sorumluluk üstlenmek zorunda kalan haber kameramanlarının iş yüklerinin artmasına yol açmıştır.

Örgütlenmenin neredeyse hiç olmamasının bir yandan meslektaşlarla tam bir dayanışma içinde olunmasını engellediği bir yandan da medya patronlarının işsiz kameramanları korkutma aracı olarak kullanmasına kadar varan eşitsiz bir rekabet ortamını yarattığı anlaşılmıştır. Bu koşullarda var olan sınırlı hukuksal ve sosyal hakların da kullanılamadığı, mesleki eğitim gibi en doğal hakların bile medya patronlarının kar/zarar hesapları çerçevesinde maliyet olarak görülerek dikkate alınmadığı görülmüştür. Yapılan işin değersiz görülmesine paralel olarak, haber kameramanlarının aldıkları ücretin özellikle muhabirlerle kıyaslandığında giderek düştüğü bunun da yukarıda sayılan tüm sorunları bir kat daha ağır ve çözülmez hale getirdiği anlaşılmıştır.

Bütün bu sorun başlıkları haber kameramanlığının geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında gerek toplumsal saygınlık gerekse yapılan işin karşılığının alınması açısından olumsuz bir seyir izlediğini ortaya koymuştur. Geçmişte verilen değer, sunulan imkânlara karşın günümüzde televizyon haberciliği alanında en alt konumlara düşen haber kameramanları, işlerini eskisi gibi tutkuyla ve kamu yararı merkezli yapamamaktan, ek iş yapmak zorunda kalmaktan ve yaptıkları işin hakkını verememekten şikâyet etmekte ve gönülsüzce işten ayrılmak zorunda kalmaktadır. Bu kapsamda mesleki doyumsuzluk, yapılan işe yabancılaşmaya ve kamu yararından uzak kalitede ürünler ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Öneriler

Dünya'da ve Türkiye'de ele alınan gazetecilik ve televizyon haberciliği çalışmalarına bakıldığı zaman ağırlıklı olarak ortaya çıkan ürünler (haberler vb.) üzerine yoğunlaşıldığı ve bu ürünleri ortaya çıkaranlar üzerine görece daha az sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Kuramsal katkı açısından bakıldığından bu az sayıdaki çalışma arasında haber kameramanları üzerine yapılan akademik çalışma sayısı yetersizdir. Buna göre genelde kameramanlar, özelde ise haber kameramanları üzerine ülkeler arası karşılaştırmalara dayanan, cinsiyet vb. farklılıkları gözeten, tez boyunca sıralanan sorunların bir ya da birkaçına odaklanan çok sayıda araştırmanın yapılması

gerekmektedir. Örneğin kadın kameramanlar ya da savaş kameramanları üzerine yapılacak akademik çalışmalar önemli bir eksikliği gidermiş olacaklardır.

Yöntemsel olarak bakıldığında haber kameramanları üzerine yapılacak çalışmalarda derinlemesine görüşme tekniği dışındaki tekniklerin kullanılması önemli bir farklılık getirecektir. Örneğin belirli bir dönem belirli bir alanda bir grup kameramanın çekimlerini değerlendirmek ya da kameramanların aileleri ile de görüşmek gibi teknikler bu alana önemli katkı sağlayacaktır. Kameramanların yanı sıra beraber çalıştıkları muhabirlerin ya da kameramanları yöneticisi olan kişilerin de araştırılmalara katılması farklı bakış açılarına imkân tanıyacaktır.

Toplumsal ve pratik katkılar açısından bakıldığında çalışma bir dizi öneri yapılmasına imkân tanımaktadır. Birincisi televizyon haberciliğinde önemli bir yere sahip olan haber kameramanlığına ilişkin yapılacak tüm çalışmalar bu meslek kolunun önemsenmesine katkı sağlayacaktır. Bu katkı meslekte çalışma koşullarının bilinmesine ve çalışma ortamlarının yeniden düzeltilmesi için önemli adımlar atılmasını kolaylaştıracaktır. Haber kameramanlarına yöneltilen görüşme sorularının, onları yönetenlere de sorulması ve çıkan cevapların analiz edilmesi haber kameramanlığı mesleğinin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlayacaktır.

Kanunlarda yer alan ibarelerin[10] uygulama alanında öncelik kazanması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, yasal hakların ve özlük hakların tam anlamıyla işletilmesi ve haber kameramanlarının çalışma koşullarının acilen iyileştirilmesi gerekmektedir. Haber kameramanlarının ailevi, sosyal hayatlarının huzuru, meslektaşlarıyla dayanışma içinde uyumlu bir çalışma yürütmesi, yeterli mesleki eğitimi ve ücreti alması geniş kesimlerin aldıkları haberlerin kalitesinin artması için de zorunludur. Bu amaçla teknolojinin getirdiği imkânlar haber kameramanlarının çalışma koşullarının iyileştirilmesi, yaşadıkları sağlık sorunlarını azaltılması amacıyla kullanılmalı ve bu

[10] Basın İş Kanununa göre akşamı ve sabahı kapsayan 24 saatlik süre zarfında çalışma süresi 8 saattir. Gece iş başında duranların ise izin günleri haftada 2 gün olduğu için 7 günlük hafta boyunca çalışma süresi 40 saattir. Gündüz iş başında duranlar haftada 1 gün izin kullanır ve 7 gün boyunca 48 saat çalışabilirler.

yolla mesleki olarak doyum sağlamalarının ve yaptıkları işe yoğunlaşmalarının imkânları sağlanmalıdır. Yaptıkları işin kamusal niteliği dikkate alınarak haber kameramanlarının yukarıda vurgulanan ekonomik, hukuki, sosyal, sağlık sorunlarının hızla çözülmeli, haber kameramanları da mesleki ya da sendikal yapılar aracılığıyla kendi haklarını savunmak adına bu çözüme katkı yapmalıdır.

İnsanların demokratik bir toplum içinde yaşamalarının, adaletli ve kamu yararını gözeten kararlar almalarının temeli doğru ve zamanında yazılı/görsel enformasyon almalarına dayanmaktadır. Tez bu anlayışla, haber kameramanlarının daha iyi koşullarda üretmesinin daha demokratik bir toplumun önkoşulunu oluşturduğunun bilinciyle onlara hak ettikleri değerin verilebilmesi için akademide onlar üzerine yapılan bilimsel çalışmaların nicel ve nitel olarak artırılmasını önermektedir.

KAYNAKÇA

Alya, Şahin (2019). *Magazin Haberciliğinde Muhabir-Haber Kaynağı İlişkisi:* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Alver, Füsun (2011). *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*. İstanbul: Kalkedon.

Arslan, Erhan ve Arslan, Berna (2016). *Türkiye'de Yerel Gazete Yöneticilerinin Meslek Etiği Algısı.* Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi. Cilt 9, Sayı 2. (s.174-204).Konya

Atılgan, Semra (1991). *Türk Basınında İstihdam Sorunları ve Çözüm Yolları: Gazetecilerin Korunması*. İstanbul: Gazetecileri Cemiyeti Yayınları.

Aziz, Aysel (2013). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı. İstanbul:* Hiperlink Yayınları.

Bulunmaz, Barış (2011*). Holdingleşme Ekseninde Türk Medyasında Tekelleşme Sorunu*. Öneri. C.9. (s.237-246)

Braverman, Harry (2008). *Emek ve Tekelci Sermaye*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Castells, Manuel (2006). *Kimliğin Gücü-Enformasyon Çağı,* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Centel, Tankut (1992). *Bireysel İş Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları,

Coşkun, Mesut (2016). *Esnek Üretim Koşullarında Türkiye'de Televizyon Habercilerinin Çalışma Yaşamı.* Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı. Kocaeli.

Çaycı, Berk (2016). *Medyada Gerçekliğin İnşası ve Toplumsal Denetim.* Akdeniz İletişim Dergisi, (s.84-96)

Çelik, Aziz ve Lordoğlu, Kuvvet (2006). *Türkiye'de Resmi Sendikalaşma İstatistiklerinin Sorunları Üzerine,* Çalışma ve Toplum Dergisi.(s.12-28)

Çil, Serdar (2007). *Televizyon Haberlerinde Etik: Karşılaştırmalı Haber İçerik Analizleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Geray, Haluk (2010). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığını Ekonomisi. İletişim Ağlarının Ekonomisi: Kitle İletişimi, Telekomünikasyon, İnternet ve Yazılım,* Ankara: Ankara Siyasal Kitabevi,

Geray, Haluk, TANDOĞAN, Aylin (2010). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik*. (s.305-32), Ankara.

Gezgin, Suat (2002). *Medya ve Eğitimde Birikimleri,* İstanbul: İstanbul İletişim Fakültesi Yayınları.

Güzel, Meltem (2007). *Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Işıklar, Hakan Cem (2011*). Haber Televizyonlarında Haber Yapım ve Yayın Süreçleri: NTV, Habertürk ve CNN Türk Televizyonlarının Karşılaştırmalı Çözümlemeleri,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Kaçar, İlyas (2018). *Medya Çalışanlarının Sosyo-Ekonomik, İş Tatmini, Sendikalaşamama Sorunu Bağlamında İstanbul'da Çalışan Polis-Adliye-Ring Muhabirleri Üzerine Bir Çalışma,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Fakültesi Gazetecilik Anabilim Dalı. İstanbul.

Kam, Zeynep (2014). *Medyada Tekelleşme Kavramı 2*, erişim, *http://www.zeynepkam.com/medyada-tekellesme-kavrami-2/* adresinden alındı Erişim Tarihi 31.05.2020

Karaduman, Murad (2017). *Yerel Medya Çalışanlarının Eğitim Düzeyleri ve Meslekî Yeterlilikleri:* Antalya Örneği, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı 28, (s.285-301)

Karahisar, Tuğba (2008). *Basın İş Kanununa Göre Gazetecilerin Yasal Hakları,* Marmara İletişim Dergisi, Cilt 13, Sayı 13. (s.68-81)

Kaptan, Ali (2008*). Haberciliğin Temel Kuralları ve Röportaj Teknikleri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Kaya, Raşit (1999). *Türkiye'de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeoloji Gereksinimi*, Türk İş Yıllığı. (s.300-305).

Kaya, A.Raşit (2009). *İktidar Yumağı.* İstanbul: İmge Kitabevi.

Kejanlıoğlu, Beybin D. (2004). *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Korkmaz, Ali (2012). *Gazetecilik Eğitimi Alan Öğrencilerin Gazetecilik Eğitimi ve Gazetecilik Mesleğine Bakışı.* Akdeniz İletişim. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. (s.10-26).

Konukman, Emrah Alparslan (2017). *Terör Olayları Sonrası Yayıncılık ve Otokontrol: Ankara'da Görev Yapan Televizyon Habercilerini Konuya Yaklaşımı Üzerine Bir İnceleme,* TRT Akademi, Olağanüstü Dönemlerde Yayıncılık, Cilt 2, sayı Ocak. (s.50-66).

Kurban, Dilek ve Ceren, Sözeri (2013). *TESEV Demokratikleşme Programı Medya Raporları Serisi-4. Türkiye'de Özgür ve Bağımsız Bir Basın İçin Siyasal Önerileri.* İstanbul.

Orman, Hülya (2000). *Gazetecilerin Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Korunmaları,* Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (s.68-81)

Özsoy, Selami, DOĞU, Gazanfer (2006). *Spor Gazeteciliğinin Durumu ve Mesleki Nitelikleri.* İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı 25**. (**s.135-141)

Seçkin, Gülcan (2004). *Ulusal Medyada Haber Üretim Sürecinde Çalışan Gazetecilerin Ekonomik ve Sosyal Statüsü üzerine Bir Alan Araştırması,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı. Ankara.

Şahin, Haluk (2011). *Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar.* İstanbul: Say Yayınları:

Şentürk, Rıdvan (2010). *Televizyon ve Magazin Kültürü,* Selçuk İletişim Fakültesi Dergisi, sayı 6, cilt 2. (s.174-190).

Tılıç, Lütfü Doğan (2002). *Küreselleşme ve Yerel Medya,* Ulusal Kültür ve Sanat Sempozyumu, Sanat Kurumu, (s.130-140), Ankara.

Tılıç, Lütfü Doğan (2009). *Utanıyorum Ama Gazeteciyim***,** İstanbul, İletişim Yayınları.

Tılıç, Lütfü Doğan (2003). *Türkiye'de Gazetecilik,* Ankara, ÇDG Yayınları.

Tokgöz, Oya (2006). *Türkiye'de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi.* Erişim, http://turkoloji.cu.edu.tr/genel/tokgoz_iletisim.pdf

Tokgöz, Oya (2012). *Temel Gazetecilik kitabı,* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:473, 100. Doğum Yılında Atatürk'e Armağan Dizisi:19, Ankara.

Toktaş, Selma (2013). *Medya Emekçilerinin Sendikal Örgütlenme Sürecine Yönelik Kavrayışları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri,* Mülkiye Dergisi, 37 (3). Erişim, http://static.dergipark.org.tr/articledownload/imported/1003000247/1003000165.pdf? (s.61-93)

Topuz, Hıfzı (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

TRT Yayıncılık ve Medya Sözlüğü. (2015)

Türk, Sezai, BIYIK, Ahmet, GÜVEN, Ahmet, İŞİ, Ayşe (2013).*Türk Gazetecilerin Haber Yayınlama Kriterlerine Yönelik Bir Araştırma,* E-Journal of New World Sciences Academy, Ekim. (s.322-329).

Türk Dil Kurumu, 2019.*(www.tdk.gov.tr)*

Uzun, Ruhdan (2007), *İstihdam Sorunu Bağlamında Türkiye'de İletişim Eğitimi ve Öğrenci Yerleştirme,* İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, say. 25, Yaz-Güz . (s.118.134).

Yaylagül, Levent, (2006). *Kitle İletişim Kuramları. Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar.* Ankara, Dipnot Yayınları.

Yılmaz, Erhan (2019). *Türkiye'de Televizyon Haberciliğinde Sosyal Medyanın Etkileri: Show TV ve TGRT Haber Örneği ile Whatsapp Haberciliği,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Anabilim Dalı İletişim Yönetimi.

Yurdigül, Yusuf (2013). *Habercinin Kimliği,* İstanbul, Arı Sanat Yayınları.

YÖK, (2018) *İletişim Fakülteleri Öğrenci İstatistikleri, 2015, 2016, 2017 Verileri,* istatistik.yok.gov.tr-birim istatistikleri-genel bilgiler-fakülteler/enst./y.o/myo, çevrimiçi

Wayne, Mike (2009). *Marksizm ve Medya Araştırmaları-Anahtar Kavramlar ve Çağdaş eğilimler* (Çev. Barış Cezar). İstanbul, Yordam Kitap.

https://www.milliyet.com.tr/gundem/10-ocak-calisan-gazeteciler-gunu-nasil-ortaya-cikti-dokuz-patron-olayi-6119701

https://www.kariyer.net/pozisyonlar/kameraman/maas

http://www.edirnehaberci.com/guncel/kameramana-rekor-maas-h78126.html